

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM RANĚ STŘEDOVĚKÉHO OSÍDLENÍ JIŽNÍCH ČECH.
ARCHEOLOGIE A RANĚ STŘEDOVĚKÉ HRADIŠTĚ V DOUDLEBECH

Vedoucí práce: doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Autor práce: Hana Mašková
Studijní obor: Archeologie
Ročník: 4.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. dubna 2013

Ráda bych na prvním místě poděkovala doc. PhDr. Rudolfu Krajíci, CSc., jemuž vděčím za vedení své práce, cenné rady a konzultace.

Dále mé poděkování patří Mgr. Zuzaně Thomové za poskytnutí archeologického materiálu, ale také za ochotu, se kterou zodpovídala mé časté dotazy a PhDr. M. Lutovskému, který mi pomohl při chronologickém zařazení zpracovaného materiálu.

Také bych chtěla poděkovat svým kamarádům a spolužákům za různé rady a připomínky, konkrétně Bc. Tomáši Hiltscherovi a Mgr. Martinu Ptákovi. Za jazykovou korekturu děkuji Mgr. Olze Brůžkové.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mi studium umožnila a ochotně mne při něm podporovala.

Anotace

Předmětem této bakalářské práce je raně středověké hradiště v Doudlebech, jež je zde představeno především z hlediska archeologického. Jedním z nejdůležitějších cílů práce je shrnout archeologické poznatky spojené s tímto hradištěm a podat přehled a informace o dostupném archeologickém materiálu z Doudleb. Pozornost však byla věnována i raně středověkým hradištím obecně a to zejména hradištím jihočeským. V rámci práce byl také analyzován menší keramický soubor.

Annotation

The subject of this thesis is the early medieval hillfort in Doudleby, which is presented here mainly from the archaeological point of view. One of the most important aims of this thesis is to summarize the archaeological findings, which are related to this hillfort and to provide an overview and information on available archaeological material from Doudleby. However, attention was paid to the early medieval hillforts in general and especially to South Bohemian hillforts. A smaller set of pottery was also analyzed in this bachelor thesis.

Obsah

1. Úvod a cíle bakalářské práce	5
2. Struktura práce a použité metody	6
3. Periodizace raného středověku v Čechách	7
4. Hradiště	8
4.1. Dějiny bádání v Čechách	8
4.2. Pojem hradiště	10
4.3. K otázce datování hradišť	11
4.4. Funkce	12
4.5. Fortifikace	12
4.6. Členění a vnitřní zástavba	14
4.7. Počátek a rozvoj raně středověkých hradišť	15
4.8. Jihočeská raně středověká hradiště	16
5. Hradská organizace	21
5.1. Definice a funkce	21
5.2. Počátky	22
5.3. Rozvoj a úpadek	27
6. Doudleby	31
6.1. Lokalizace	31
6.2. Přírodní podmínky	31
6.2.1. Geomorfologické členění, nadmořská výška	32
6.2.2. Geologie a pedologie	33
6.2.3. Vegetace	33
6.2.4. Vodstvo	33
6.2.5. Klima	34
7. Doudlebové	35
8. Raně středověké hradiště v Doudlebech	39
8.1. Dějiny bádání	39
8.2. Písemné prameny	41
8.3. Archeologie a doudlebské hradiště	42
8.3.1. Poloha a rozloha	43
8.3.2. Fortifikace a vnitřní členění	43
8.3.3. Zástavba	45
8.3.4. Archeologické akce a archeologický materiál	46
8.3.4.1. Archeologické akce	46
8.3.4.2. Evidovaný a dostupný archeologický materiál	49
8.3.4.3. Nedochovaný nebo nedostupný archeologický materiál – nálezy známé z literatury	50
8.3.5. Archeologické doklady mladohradištního osídlení v okolí doudlebského hradiště	50
9. Analýza zpracovaného souboru	55
9.1. Metodika	55
9.2. Sledované kategorie	56

9.3. Analýza celého keramického souboru	59
9.4. Analýza reprezentativních zlomků	62
10. Diskuse	66
10.1. Keramika.....	66
10.2. Politická příslušnost a počátek doudlebského hradiště.....	70
10.3. Význam a funkce doudlebského hradiště	76
11. Závěr	79
12. Seznam zkratk	81
13. Seznam použitých zdrojů	82
13.1. Prameny a literatura.....	82
13.2. Jiné zdroje	88
14. Seznam příloh	89
14.1. Seznam tabulek	89
14.2. Seznam obrazových příloh	89
14.3. Seznam grafů	91

1. Úvod a cíle bakalářské práce

Přibližně 11 km jihovýchodně od města České Budějovice se nachází obec Doudleby. V místě, kde řeka Malše zaklesnutým meandrem vytváří výrazný ostroh, bylo zbudováno významné, raně středověké hradiště. Toto hradiště se stalo předmětem mé bakalářské práce. Jak podtitul napovídá, měla by se práce převážně orientovat na archeologické poznatky spojené s doudlebským hradištěm. Není to však zcela přesné. Hradiště je archeologicky doposud poznané jen velmi málo, proto mu bude věnována pozornost i z jiných úhlů. Stejně tak bude pozornost věnována širším souvislostem.

Cílem této bakalářské práce je:

1. shrnout archeologické poznatky spojené s doudlebským hradištěm.
2. podat přehled a informace o dostupném archeologickém materiálu z Doudleb.
3. přispět k diskuzi o politické příslušnosti a počátcích doudlebského hradiště.
4. přispět k diskuzi o významu a funkci doudlebského hradiště pro období raného středověku v Čechách.
5. naučit se rozpoznávat a určovat keramický materiál z mladší doby hradištní a přispět tak k archeologickému poznání doudlebského hradiště.

2. Struktura práce a použité metody

Práce se dá rozdělit na tři pomyslné části. První část je část rešeršní. 3. kapitola (1. a 2. kapitola jsou obecným úvodem do práce) přináší přehled periodizace raného středověku v Čechách. V následující kapitole (4) se zabývám pojmem hradiště obecně (dějiny bádání, funkce, datace, fortifikace, vnitřní členění a zástavba a další). Část této kapitoly je věnována i některým jihočeským raně středověkým hradištím. Jako další kapitola (5) byla zvolena kapitola s názvem Hradská organizace. Vnitřní správa raně středověkého státu se opírala do poloviny 13. století o zvláštní organizaci, která se dnes nazývá hradská (*Sláma 1987, 175*) a doudlebské hradiště mělo představovat jedno z center této organizace. Následující kapitoly (6, 7, 8) jsou zaměřeny již na vlastní Doudleby. Doudleby jsou zde představeny z hlediska přírodních podmínek, písemných pramenů a v neposlední řadě z hlediska archeologického.

Druhá část této práce věnována přehledu a popisu archeologického materiálu z katastru obce Doudleby (součást kapitoly 8). Do této části byl zařazen i přehled mladohradištních archeologických nálezů z nejbližšího okolí doudlebského hradiště (součást kapitoly 8). K archeologickému poznání doudlebského hradiště by mělo přispět vlastní zpracování malého keramického souboru, jež mi byl poskytnut Mgr. Z. Thomovou (kapitola 9).

Následuje část třetí, poslední, tj. diskuse (kapitola 10), kde jsou analyzovány poznatky získané v průběhu práce. Diskuse se vztahuje ke keramickému materiálu z hradiště, především pak k materiálu analyzovanému v této práci. Další část diskuse je zaměřena na otázku počátků a politické příslušnosti hradiště v Doudlebech a na jeho funkce a význam pro období raného středověku v Čechách.

Kapitoly 11, 12, 13 a 14 obsahují seznam zkratk, použitých zdrojů a příloh. Na tyto přílohy je průběžně odkazováno v textu, ale také v tabulkových přílohách, jež odkazují na přílohy obrazové.

V práci byla aplikována především metoda deskripce (to platí zejména pro rešeršní část) a komparace, dále pak byla uplatněna analýza a syntéza.

3. Periodizace raného středověku v Čechách

V současné době se používá periodizace opírající se o Eisnerovo schéma. Tento systém je dnes modifikován do následující podoby: časně slovanské období (od příchodu Slovanů do roku 600, případně 650), starší doba hradištní (600/650 až 800), střední doba hradištní, někdy též nazýváno Velkomoravské období (800 až 950) a mladší doba hradištní (950 až 1150, případně 1200), ze které se ještě někdy vyčleňuje pozdní doba hradištní. Jde však pouze o pomocné dělení (*Lutovský 2001, 235*).

V periodizaci jihočeského raného středověku lze uplatnit dělení na pět období: časně slovanské období – 6. a 7. století, starší doba hradištní – 8. a počátek 9. století, střední doba hradištní – 9. a první polovina 10. století, mladší doba hradištní - druhá polovina 10. století a 11. století a pozdní doba hradištní – 12. století (*Lutovský 2011, 11*).

V novější odborné literatuře se lze někdy setkat se zkratkami vytvořenými v rámci počítačového zpracování archeologických dat. Jedná se o následující zkratky: rs. 1 – časně slovanské období, rs. 2 – starohradištní období, rs. 3 – středohradištní období, rs. 4 – mladohradištní období (*Lutovský 2001, 235*).

Pokud je v textu uváděna mladší doba hradištní, pak je myšleno období vymezené cca lety 950 až 1200.

4. Hradiště

4.1 Dějiny bádání v Čechách

Od počátku patřily pravěké a slovanské opevněné lokality k archeologicky vyhledávaným. Zabývali se jimi jednotlivci už od poloviny 19. století. Obecný zájem o hradiště je ale mnohem starší (např. Kosmas). V 60. letech 19. století se výzkumy hradišť zabývala celá řada archeologů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 10). Některá jihočeská hradiště jsou k nalezení v Pravěku země české *J. E. Vocela (1866)*. Soupis mj. i jihočeských hradišť a mohyl podal ve třetím díle *Starožitností J. L. Píč (1909)*.

V období první republiky, válečného a krátkého poválečného úseku našich dějin, nastal rozvoj v poznání jednotlivých fortifikačních prvků, jejich typů a konstrukce. Na pravěkých i raně středověkých hradištích začaly větší plošné archeologické výzkumy (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 11).

Bádání v jižních Čechách od 19. století do první poloviny 20. století je spojeno s místními badateli. Lze jmenovat takové osobnosti, jako A. Č. Ludikar, který působil na Strakonicku, na Tábořsku a Bechyňsku to byl J. K. Hraše, na Českobudějovicku bádala A. Linder, stejně jako J. N. Woldřich, který je spojen i s oblastí Strakonicka a Písecka (*Lutovský 2011*, 15, 17). Do tohoto období patří také menší výzkumy B. Dubského na řadě jihočeských hradišť (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 11). Ten provedl menší sondážní práce např. v Branišovicích a Doudlebech nebo v Litoradlicích (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999b*, 114). Tyto výzkumy hradišť, ale vůbec všechny výsledky archeologického bádání téměř do poloviny 20. století v jižních Čechách, shrnul *B. Dubský (1949)* v syntéze *Pravěk jižních Čech*.

V souvislosti s výše zmiňovaným obdobím je ještě třeba zmínit osobnost J. Böhma, který se stal ředitelem Státního archeologického ústavu. To představovalo začátek zvýšeného zájmu o výzkum raně středověkých hradišť. V roce 1947 byla dokonce ustavena komise pro soustavný výzkum slovanských hradišť (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 11). Po druhé světové válce dochází v tomto ohledu k rozkvětu.

Poválečný rozkvět archeologie se jižním Čechám však vyhnul. Po druhé světové válce ovlivnil jihočeské bádání významný archeolog z Národního muzea R. Turek. Turkova díla se dotkla jak jihočeských hradišť, tak i mohyl a jednotlivých nálezů. Do poznávání jižních Čech zasáhl i Archeologický ústav ČSAV Praha. Archeologický ústav ČSAV Praha provedl např. několik zjišťovacích akcí na některých z hradišť v okrese České Budějovice. V roce 1962 to byl např. kratší výzkum branišovského hradiště – B. Nechvátal (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999b*, 115). Významnější ale byla činnost plzeňské expozitury Archeologického ústavu v osobě A. Beneše, jež podal přehledné studie o některých jihočeských regionech (*Lutovský 2011*, 19). I Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích se podílelo na výzkumech některých hradišť (např. 1966 Doudleby).

Období od 60. do 90. let je charakterizováno velkými systematickými výzkumy. Byla to doba rozsáhlých a dlouhodobých výzkumů jak starších slovanských hradišť (Klučov, Doubravčice), tak výzkumu lokalit s těžištěm ve velkomoravském období (Stará Kouřim), jakož i hradišť ležících v jádru přemyslovského panství (Budeč, Levý Hradec, Tetín, Pražský Hrad), případně na dalších lokalitách spjatých s počátky českého státu (Libice nad Cidlinou). Zde je třeba jmenovat takové archeology, jako byli J. Kudrnáč, M. Šolle, R. Turek nebo Z. Váňa (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 11).

Období po roce 1989 je charakterizováno výzkumy vyvolanými stavební aktivitou, výrazným používáním nedestruktivních geofyzikálních metod, rozsáhlejším geodetickým zaměřováním hradišť, povrchovou a leteckou archeologickou prospekci a dalšími metodami. Proběhla nebo probíhá řada projektů, jejichž součástí je dokumentace a vyhodnocování lokalit s výskytem hradiště. S tímto obdobím jsou spojeny osobnosti jako J. Bubeník, V. Čtverák, J. Fröhlich, M. Lutovský, J. Michálek, J. Sláma a další (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 11–12).

Archeologické poznání jižních Čech souviselo a souvisí s místními badateli. V posledních desetiletích se na tomto poznání podílel např. J. Fröhlich nebo J. Michálek. V souvislosti s výzkumy raně středověkých hradišť bych vzpomenu R. Krajíce a jeho výzkum hradiště v Bechyni a Chýnově nebo J. Beneše a výzkum hradiště v Netolicích.

4.2. Pojem hradiště

Pojem hradiště bývá definován různě. Jednoduše by se hradiště dalo definovat jako uměle opevněné místo v přírodou částečně chráněné poloze (Lutovský 2001, 89). Z. Smrž (1991, 63) považuje hradiště za jeden z typů výšinných lokalit, přičemž jeho přírodní opevnění je kombinované s umělým, archeologicky zjiřitelným. M. Šolle (1984, 11) ještě navíc rozlišuje pojem hradiště a hradiště. Obě podle něj označují místo kdysi osídlené a opevněné, termín hradiště ale prý zdůrazňuje spíše ruinu tohoto bývalého zařízení. Hradiště se od sebe lišila nejen konfigurací samotného terénního útvaru, ale i velikostí, vnitřním dělením, způsobem a podobou opevnění, ale i účelem, za nímž byla budována. Nejčastěji se nalézají na vyvýšené poloze, chráněná více či méně příkrými nebo hůře zdatelnými svahy. Častá jsou hradiště ostrožná, vybudovaná na ostrozích sevřených dvěma vodními toky či údolími. Opevňovány byly i výběžky náhorních planin či vrcholy kopců. V Čechách se jen ojediněle (např. Libice nad Cidlinou), na jižní Moravě častěji (např. Mikulčice) lze setkat s hradišti blatnými, tj. objekty nížinnými, obtékanými řekami a jejich rameny (Lutovský 2001, 89). Avšak v průběhu doby přece jen lze pozorovat upřednostňování určitých poloh. Slované v raném středověku zhusta využívali při zakládání svých hradišť místa s troskami hradišť starších. Důležitý byl zdroj vody. Teprve vlastní zdroj vody umožňoval hradišti, aby plnilo svou funkci i v dobách ohrožení. Umístění hradišť vzhledem k osídlení krajiny je rozličné. Některá leží v hustě osídlené krajině, některá na jejích okrajích, jiná jsou vysunuta mimo osídlená území (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 9). Základním sjednocovacím prvkem hradišť je přítomnost ochranné architektury (Beneš – Michálek – Zavřel 1999b, 112).

Hradiště byla v raném středověku natolik významným a dominantním projevem tehdejší společnosti, že dala název archeologickému označení větší části této epochy – doba hradištní (Lutovský 2001, 89).

J. Sláma (1986) věnuje velkou pozornost studiu terminologie, kterou používali raně středověcí autoři k označování soudobých sídel. Ve staroslovanské literatuře se objevuje pouze označení grad. Oproti tomu latinská terminologie používá především označení *metropolis*, *civitas*, *urbs*, *castrum*, *castelum*, *oppidum* a *munitio*. Nejvýznamnější objekty, které byly knížecími sídly, středisky církevní a světské správy či nějakým jiným způsobem důležité, nesou častěji označení *metropolis*, *urbs* či *civitas*.

Jako metropole byla z českých hradů raně středověkými autory nejčastěji označována Praha, ojediněle potom Vyšehrad a jednou také Libice. Mnohem početnější i různorodější skupinu představují hrady označované jako *urbs* a *civitas* (Sláma 1986, 10–11). Pojem *civitas* by se dal charakterizovat jako opevněné sídlo centrálního charakteru. V našem prostředí v 10. a 11. století jde o sídlo knížecí, případně o centrum knížecí správy. Již méně zřetelný je termín *urbs*. Nejčastěji alternuje *civitas* ve významu hlavního sídla (Šolle 1984, 12). Další kategorii hradů tvoří ty, které jsou v písemných pramenech označeny jako *oppidum*, *castrum* a *castellum*. Tyto termíny se jen zřídka objevují v souvislosti s významnými přemyslovskými správními hrady. Velmi často se tato označení používala u objektů, u kterých vystupovala do popředí strážní a vojenská funkce (Sláma 1986, 11).

4.3. K otázce datování hradišť

Velkým problémem je datování hradišť, ať už jde o dobu jejich vzniku, existence či zániku. Je třeba rozlišovat mezi datací opevnění a datací osídlení (Varadzin 2010, 539). Poznání většiny hradišť je odkázáno pouze na výsledky povrchových sběrů z jejich areálů. Takto získané nálezy svědčí o době, kdy se lidé v dřívě či později opevněných místech usídlili, neukazují ovšem na stáří hradiště (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 9). Objevují se i mladší nálezy na starších, často i pravěkých hradištích, kdy mohla být využita zanikající fortifikace, aniž by musela být výrazně upravována. Nálezy z plochy vymezené opevněním jsou proto jen velmi přibližným chronologickým vodítkem a nelze na základě několika střepů vyvozovat širší závěry o stáří hradiště. Potřebnou datovací váhu nemají ani nálezy z nitra valů. Ty se tam totiž mohly dostat jak při budování fortifikace ze starších sídlištních situací, tak při pozdějších opravách (Lutovský 2011, 45). Ani na nálezy z příkopů nelze spoléhat. Do určité míry pomáhají stratigrafická pozorování. Jde o případy, kdy jsou opevnění vršena v různých dobách na sebe, nebo kdy opevnění porušuje starší objekty, nebo je naopak porušováno objekty mladšími (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 9). Vzácné využití radiokarbonové analýzy trámů z hradby je limitováno přesností tohoto způsobu datování (Lutovský 2011, 45).

4.4. Funkce hradišť

Funkci hradišť nelze vysvětlit jednoduše a jednotně pro četné časoprostorové a kulturní rozdíly. O funkci a významu hradišť nás nejčastěji informují písemné prameny, archeologie spíše postihuje celkový vývoj hradišť a podrobně potom poznává některé detaily (fortifikace, rozčlenění hradišť, uspořádání a proměny zástavby apod.), jež naopak nejsou historickými zprávami osvětleny (*Sláma 1986*, 9). Podle *S. Vencla (1983, 288)* je prvořadým z vojenského hlediska princip obrany. Jakékoliv opevnění vyjadřuje snahu po zabezpečení lidí i majetku. K němu se přidružují funkce další, zejména řemeslně-obchodní, správní a kultovní (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999b*, 112). Funkce hradišť se v průběhu času měnila. S vývojem hradské organizace začala hradiště plnit zejména funkci správní. O funkci hradišť bude také řeč v kapitole Hradská organizace.

4.5. Fortifikace

Fortifikace po archeologické stránce tvoří významnou kategorií pramenů. Problematikou fortifikací se zabývá např. *S. Vencl (1983)*. Za nejobecnější společný znak fortifikací je třeba podle něj považovat jejich vojenskou funkci a hodnotu. Fortifikace však sdružovaly více funkcí, ale hlavním aspektem je aspekt vojenský (*Vencl 1983, 288, 306*). Dodnes zachovaná torza opevnění reprezentují nejvýznamnější fortifikační díla (*Lutovský 2001, 224*). V těch lepších částech zůstaly zachovány spodní části hradeb, chráněné destrukcí rozpadlých vyšších partií. Dochování závisí na zemědělském využívání místa (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 8*). Systém opevnění nutně vychází z terénní konfigurace. Průběh ohrazení mohl být různý, většinou se opět odvíjel od polohy zvoleného místa. Někde mohl obklopovat zvolené místo ze všech stran, někde stačilo opevnění úsekovité (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999b, 112*). Obranné vlastnosti vybraného místa vylepšovaly umělé fortifikační prvky. Tyto prvky jsou v zásadě dvojího druhu: zásahy do terénu – příkopy a vztyčení překážek – palisády, zdi, hradby. Ohrazení mohl představovat plot, příkop, palisáda, zeď, hradba, to vše v různých kombinacích a v jednom či více pásech (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 8*). Definice jednotlivých typů opevnění však scházejí, neboť jednotlivé prvky mohly sloužit k profánním i kultovním účelům (*Vencl 1983, 285*). Fortifikaci dotvářely věže, mosty i důmyslně budované brány (*Lutovský 2001, 89*). S výstavbou bran souvisí stavba mostů a mostních lávek nad příkopy i nad vodami (*Šolle 1984, 141*).

Podstatnou částí hradiště je hradba sama. Hradby měly různou konstrukci a byly budovány z různých materiálů a různými způsoby. Lze však říci, že v zásadě byl k jejich stavbě použit místní materiál, a to bez ohledu na dobu, kdy byly zřízeny (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 8). Nejstarším typem opevnění byl prostý pletený plot nebo palisáda. Prostá palisáda je typická pro nejstarší známá hradiště od 8. do 10. století. Postupně byla palisáda zapuštěna do hlinitého násypu a oblepena hlínou, takže vytvářela již základ vývoje hradby. Někdy se objevuje palisáda i zdvojená nebo ztrojená (*Šolle 1984*, 124–125). Významnějším fortifikačním valem, uplatňovaným většinou až od závěru 8. století, je však hradba dřevohlinité konstrukce (*Lutovský 2001*, 224)¹. Zde ještě lze rozlišit v podstatě dvojí typ hradby, jednak dřevohlinité bez kamenného čela, jednak dřevohlinité s kamenným čelem (*Šolle 1984*, 125). Vlastní hradební jádro sestává ze dvou, respektive ze tří typů stavební konstrukce – skořepinová, komorová a roštová. Hradba skořepinová sestávala ze dvou svislých dřevěných či kamenných stěn držících zemní výplň. Takto konstruovaná hradba musela odolávat vnitřním tlakům zeminy, které byly snižovány vnějšími opěrami či vnitřní výztuží (*Lutovský 2001*, 224). Komorovou konstrukci tvořila jedna i více řad roubených, vzájemně provázaných komor. Komorou nebo skříní se rozumí prostorový článek hradby, vymezený stěnami různého druhu. Jejich velikost je různá. Stavební charakter bývá různý podle funkce. Komory vybudované ze stěn různých druhů bývaly vyplněny dusanou hlínou nebo kameny. Komorový systém byl vhodný pro vlastní hradební jádro a základy hradeb. Roštová hradba sestávala z roštových horizontů, složených z břevien většinou pokládáných napříč k valu, nebo také střídavě napříč a podél k průběhu hradby (*Šolle 1984*, 126–128). Časté jsou i kombinace obou zmíněných konstrukcí. Zhruba od 9. století byly dřevohlinité stavby zdokonalovány budováním na sucho stavěných čelních kamenných zdí, většinou označovaných jako plenty. Zeď v čele hradby znamenala nejen zpevnění fortifikace, ale byla i účinnou ochranou proti zapálení. V našem raně středověkém prostředí se lze jen výjimečně setkat se zděnou hradbou, zevšeobecňující až ve 12. století (*Lutovský 2001*, 224).

Přístup k vnější straně hradby byl chráněn obvykle příkopem rozličné šířky i hloubky (*Lutovský 2001*, 224). Příkopy mají hrotité nebo ploché dno, v řezu připomínají písmeno V. Stěny příkopů jsou šikmé, vzácně zalomené, připomínající v řezu písmeno

¹ M. Šolle (1984, 126) se zmiňuje také o tzv. valu spečeném, tj. úmyslně spálená dřevohlinitá konstrukce za účelem zpevnění.

Y. Jejich úzká spodní část mohla sloužit ke vztyčení palisády. Na dnech příkopů se občas vyskytují velké kameny. Bývají vykládány jako část hradby zříčené do příkopu. Hloubku i šířku příkopu lze vyjádřit v metrech, někdy šířka příkopu přesahuje 10 metrů (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 8). Prostor mezi příkopem a hradebním čelem je označován jako berma a většinou zajišťoval stabilitu hradby (Lutovský 2001, 224). Berma bývá někdy prostá, jindy tvoří základnu pro čelní ochranu vlastní hradby v podobě zkoseného dusaného hlinitého náspu (Šolle 1984, 123).

4.6. Členění a vnitřní zástavba hradišť

Většina hradišť byla systémem hradeb vnitřně členěna na několik částí. K členění plochy hradišť na našem území docházelo zhruba od 9. století. Docházelo většinou ke zvětšování původně malého hradiště tím, že k jádru hradu se přičlenilo jedno až tři předhradí, která byla postupně ohrazována (Šolle 1984, 14). Vícedílná hradiště se tedy zpravidla dělí na akropoli (též vnitřní hrad) a jedno či více předhradí. Akropolí je myšlena ústřední poloha hradišť, zpravidla se jedná o nejvýše položené a nejlépe opevněné části se sídlem vládce či knížecího správce. V případě vícedílných hradišť se k akropoli přimykalo jedno či více předhradí. Obecně se na vnitřním předhradí, tedy prostoru blíže k akropoli, předpokládá koncentrace řemesel a obchodu. Vnější předhradí vícedílných hradišť mohla sloužit jako příležitostné útočiště pro obyvatelstvo z okolních vesnic (Lutovský 2001, 13, 269).

Pokud jde o zástavbu hradišť a jejího uspořádání, zde se lze setkat se složitou a rozmanitou situací na jednotlivých hradištích. Podle M. Šolle (1984, 152) v nejstarším období nebyl mezi obydlími vesnickými uvnitř osad a obydlím na hradišti podstatnější rozdíl. Typickým slovanským obydlím byla jednoprostorová zahloubená stavba (polozemnice) čtvercovitého půdorysu s otopným zařízením v rohu. Vývoj obytných jednotek na hradištích byl zhruba následující: výskyt zahloubených typů obydlí u nejstarších opevněných center místy přežíval do konce 1. tisíciletí. Následoval přechodný výskyt polozemnic a nadzemních chat kúlové konstrukce společně. V poslední fázi se stavěly především nadzemní srubové stavby, jako např. ve Staré Kouřimi. Sruby byly také na Libici. Na Hradsku byly polozemnice od 9. až do 12. století. Zahloubené stavby se ovšem objevují znovu i tam, kde v 10. století nebyly – např. na svatojiřské ostrožně v Kouřimi ve 13. století. Dům typu zemnic přežíval hluboko do středověku, a to nejen na venkově, nýbrž i ve městech, i když se měnily

konstrukční prvky (*Beranová – Lutovský 2009, 225*). Složitě je to také s uspořádáním těchto objektů, které se na jednotlivých hradištích lišilo. Obydlí mohla být rozložena např. podél hradby či po celém vnitřním areálu. Uvnitř ohrazené plochy se lze v 9. století kromě zemědělských a řemeslnických obydlí setkat i s opevněnými dvorci, jakožto sídlem nobility, které se prostorovým umístěním vždy nějak oddělovaly od ostatního osídlení služební populace. Byly tedy většinou situovány na nejvyšším místě (*Šolle 1984, 156*). Hradby hradišť poskytovaly také ochranu nejstarším kostelním stavbám, uvnitř opevněné plochy se často nalézají i pohřebiště hradskeho obyvatelstva (*Lutovský 2001, 89*).

4.7. Počátky a rozvoj raně středověkých hradišť

Poněvadž nejstarší období českých dějin není osvětleno téměř žádnými dějepisnými zprávami, nemůže historie o počátcích hradišť říci něco podstatného. Vzhledem k tomu, že termíny označující hrad v jednotlivých slovanských jazycích mají společný původ, lze podle názorů filologů předpokládat znalost stavby hradišť u Slovanů již v dobách, než započala jejich mohutná expanze. Údaje o počátcích slovanského osídlení našich zemí a v souvislosti s tím i o nejstarších hradištích, pokud se s nimi setkáváme v pramenech postupně sepisovaných v domácím prostředí od 10. století, jsou zcela bezcenné. Jejich autoři pro velký časový odstup o tomto období vůbec nic nevěděli a vypomáhali si proto smyšlenkami, jež mnohdy vykazují zřejmý vliv četby klasické literatury (*Sláma 1986, 12*). Slovanské etnikum si obecnou znalost stavby opevněných míst přineslo patrně s sebou. Z prvních šesti století našeho letopočtu nejsou na našem území známy žádné doklady opevněných sídel. Jedním z možných odůvodnění může být to, že pro vznik hradišť byla potřeba jistá politická stabilita, již 6. století nevládlo. *Z. Váňa (1977, 19)* vysvětluje absenci hradišť v tomto období tak, že v době velkých kmenových přesunů nebyl na takové nákladné stavby čas a ani k nim nebyl důvod. Je ale možné, že Slované stavěli jen příležitostná a provizorní opevnění. Nepřímým dokladem mohou být nejstarší nálezy slovanské keramiky, vyskytující se na strategických, přírodou chráněných místech, většinou tam, kde později vyrostla skutečná raně středověká hradiště. Archeologické stopy takhle starého opevnění doposud nejsou známy. Doposud nejstarší hradiště v českých zemích je doloženo písemnými údaji k roku 632. Jde o údaj burgundské *Fredegarovy kroniky* o hradu *Wogastisburgu*, kde se v roce 632 střetlo slovanské vojsko *Sámovy říše* s franskou vojenskou výpravou vedenou *Dagobertem I.* Místo ani vzhled ale nejsou známy

(Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 18–19). Na základě archeologických nálezů lze počátky opevněných slovanských hradišť klást v Čechách a na Moravě až do doby poslední třetiny, respektive čtvrtiny 7. století (Měřínský 2002, 230). S různými druhy palisád i jiných dřevěných stěn, hrotitých příkopů, případně i nižších valů a dalších jednoduchých fortifikačních děl se dá v našem prostředí počítat ne-li od 6., jistě tedy od 7. století. K budování opevnění docházelo spíše příležitostně, pod tlakem vnějšího ohrožení, ve snaze chránit komunitu či osadu před nebezpečím. Bezpečně identifikovaných opevněných míst 8. století je dosud známo jen velmi málo, nejednalo se patrně o signifikantní společenský jev (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 19). Největší soustředění hradišť, jejichž počátky snad lze hledat již v 8. století, je registrováno na Pražské plošině v oblasti původního jádra pozdější české přemyslovské domény (Měřínský 2002, 230). Obdobím největšího rozkvětu slovanských hradišť na našem území je 9. a 10. století (Lutovský 2001, 89). Budování rozsáhlých mohutných a stavebně náročných hradeb je projevem knížecí moci jak ve smyslu nutné organizace a existence donucovacího aparátu, tak i vnějškovým působením dominantní pevnostní architektury. Od poloviny 10. století vyrůstají v Čechách správní hrady, jakožto centra provincií. Na existenci těchto hradišť byl ostatně založen i nejstarší správní systém českého státu, tzv. hradska soustava (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 19–20). V 11. a 12. století docházelo k odstředivým tendencím vládnoucí třídy. Začala se projevovat zakládáním rodových center a tvrzí. 13. století, závěr hradištní epochy, je charakterizované vznikem nové společenské kvality a vytvářením sídlištních aglomerací nového typu. Byla jimi města, k jejich zakládání docházelo houfně kolem poloviny 13. století (Šolle 1984, 14).

4.8. Jihočeská raně středověká hradiště

Tato kapitola přináší základní přehled jihočeských raně středověkých hradišť, avšak při jejich chronologickém zařazení je nutno zachovat kritickou obezřetnost.

Starší doba hradištní

Za nejstarší raně středověká hradiště v jižních Čechách lze považovat hradiště u Skočic a Týna nad Vltavou, jež byla původně pravěkými hradišti, ale osídlení je zde povrchovými nálezy doloženo i v 8. století. Lze uvažovat i o hradišti u Katovic, kde menší výkopy přinesly keramické nálezy i z 8. století, především ale z 9. století (Lutovský 2011, 11, 226).

Střední doba hradištní

Středohradištní období je v jižních Čechách reprezentováno např. hradišti v Branišovicích, Bechyni, Katovicích, Kuklovu, Liběticích, Němčicích, Řepicích nebo Soběslavi (*Lutovský 2011*, 11). Není však vyloučeno, že jejich počátky spadají již do dřívějšího období (Katovice), či naopak jejich zánik do období pozdějšího. V průběhu 10. století začínají tato hradiště ztrácet na důležitosti a zanikají. Výjimkou je hradiště v Bechyni, které přežívá i do dalšího období. Zvláštní pozornost níže věnuji hradišti v Branišovicích, které je považováno za předchůdce hradiště doulebského.

Mladší doba hradištní (obr. 1)

Podle dosavadních výsledků se za nejstarší hradiště mladší doby hradištní v jižních Čechách dají označit Kozárovice a Počaply. U Počapel nelze vyloučit počátky již v první polovině 10. století. Jde o objekty nemající vlastně žádnou návaznost na starší mocenské struktury, nevyrostaly dokonce ani v místech s výraznou tradicí osídlení. Jako první z jihočeských přemyslovských objektů byly také opuštěny, snad již někdy v průběhu 11. století (*Lutovský 2000*, 177–178). Významnější pro toto období byla hradiště v Doudlebech, Netolicích, Chýnově nebo Práchni, jež zastávala funkci přemyslovských správních center. Stav poznání těchto hradišť je nízký a značně nerovnoměrný.

Chýnov

Chýnovské hradiště se nachází asi 10 km východně od Tábora. Vzniklo patrně až někdy na konci 10. století. Hradiště leží v areálu pozdějšího chýnovského zámku a jeho blízkého okolí na ostrožném návrší nad pravým břehem Chýnovského potoka, které obtéká z východní i jižní a částečně i ze severovýchodní strany. V terénu nejsou patrné žádné reliktů opevnění. Z areálu hradiště pochází keramika datovaná do 11. a 12. století, která byla získána povrchovými sběry. V roce 2007 a 2008 proběhl archeologický výzkum související se stavebními úpravami zámku, který přinesl informace z neporušených vrstev raně středověkého osídlení z okrajových částí akropole. Prozkoumáno bylo na východní a jižní straně areálu 338m² plochy. Byla získána užitková keramika, osteologické zbytky a hliněné přesleny, které datací odpovídají raně středověkému slovanskému hradišti. Nelze vyloučit ani zachycení sídelně-provozních objektů s částmi zahloubenými do terénu. Keramika byla datována

do mladšího sídelního horizontu raně středověkého období, tj. 11. – 12. století. V této době lze hledat i rozkvět Chýnova jakožto centra jedné z provincií přemyslovského státu. Rozvoj chýnovské oblasti i jeho sídelního centra na ostrohu nad Chýnovským potokem prokazují zatím hmotné a písemné prameny ze sklonku raně středověkého období. Poprvé je zmiňováno k roku 981 v Kosmově kronice, jako jeden z údajných pohraničních hradů panství Slavníkovců. Chýnov se stal střediskem rozsáhlého území, které je v roce 1130 v listině knížete Soběslava uváděno jako „provincie“. Správu území řídili z chýnovského hradiště přemyslovští kasteláni, z nichž je k roku 1220 jmenovitě uveden Oldřich (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 115–116; *Krajíc 2010*, 156–162; *Lutovský 2011*, 109).

Netolice

Netolické hradiště se nachází na východním okraji města v poloze Na Jánu, na ostrožně nad potokem Rapačov obtékající z východu dnešní město Netolice. Strategická poloha je zčásti chráněna svahy klesajícími příkře k potoku, který ostrožnu obtéká. Z přístupné východní strany bylo hradiště původně chráněno mohutnou hradbou, které předcházely z vnější strany trojitý příkop. Opevnění vymezuje malý prostor o rozloze 1,5 ha. Hradiště je zmiňováno již v Kosmově kronice k roku 981 jako součást slavníkovského panství. Netolické hradiště je spojováno s rozvojem knížecí správy a upevňování přemyslovské moci v Čechách prostřednictvím promyšleného budování hradské organizace. Také dosavadní výsledky archeologického výzkumu, který na lokalitě probíhá s přestávkami od roku 2000, ukazují, že dosud prozkoumaná archeologická souvrství a objekty pochází z období 10. – 13. století, tedy z období upevňování přemyslovské knížecí moci. K vnitřní zástavbě přemyslovských správních hradišť patřily kostely. Klíčovým výsledkem terénních kampaní 2007–2009 byl objev části mohutného zdiva, které spolu s nálezy z hrobů krytých hrubě otesanými kamennými deskami jednoznačně přísluší zaniklé kostelní stavbě, kterou lze ztotožnit se zaniklým kostelem sv. Jana Křtitele. Počátky netolického hradiště jsou na základě dosavadních nálezů tedy kladeny do 10. století, hlavním obdobím rozkvětu dle získaných poznatků bylo ale 11. až polovina 13. století. Netolice plnily funkci přemyslovského správního hradu. Pro období druhé poloviny 12. a ve 13. století se v písemných pramenech lze setkat také s řadou zdejších kastelánů: Nemoj 1167, Oldřich 1177, Ratibor 1183, Jiří 1187, Jiří 1195, Bohuš 1222, Jaroslav 1253 (*Beneš – Parkman – Pták – Šálková 2010*, 191, 199; *Lutovský 2011*, 121–122; *Parkman 2003*, 145).

Prácheň

Raně středověké dvoudílné hradiště Prácheň, nepravidelného oválného charakteru o rozloze 2,8 ha, se nacházelo na ostrožném návrší nad Horažďovicemi na pravém břehu Otavy. V severní části, patrně v prostoru akropole, bylo hradiště později zničeno stavbou stejnojmenného středověkého hradu. Severní část ostrohu, chráněnou zvláště strmými svahy k řece, zaujímal akropole, k níž se na jihozápadě připojovalo předhradí. Z původního opevnění je zachován pouze obvodový val předhradí, na východě zdvojený. Původní hradba byla roštové konstrukce. Z raně středověké vnitřní zástavby je znám pouze jeden příbytek odkrytý v roce 1920 B. Dubským. K původní zástavbě hradiště patřil zcela jistě i kostel. Jedná se o významný správní hrad přemyslovského státu a centrum prácheňské provincie. Hradiště je v písemných pramenech doloženo již před polovinou 11. století. Dataci nepřekračující spodní hranici počátku 11. století podporují i dosavadní archeologické nálezy. K roku 1184 a 1222 jsou zmiňováni zdejší kasteláni. Hradiště zaniklo ve 13. století po přenesení správy kraje do nově založených Horažďovic. Po dobu své existence plnilo správní funkci pro okolní region (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 336–337; Eigner – Fröhlich – Lutovský 2009, 888).

Branišovice

Jde o trojdílné hradiště, které leží na pravém břehu řeky Malše v poloze pravé ostrožny proti městečku Římov. Ostrožna je vytvořena na severovýchodě svahy údolí Malše, na jihozápadě a západě hlubokými svahy potoka Branišovického (potok též nazýván Sedlec), je orientována v ose jihozápadní a jihovýchodní. Masiv ostrožny je na třech místech zúžen zářezy srázů obou údolí, které byly využity k vybudování valů. Délka hradiště je cca 350 – 370 m, šířka hradiště kolísá v rozmezí mezi 30 – 70 m. Hradiště zaujímal plochu cca 2,8 ha (Nechvátal 2007, 385). Tři příčné hradby rozdělovaly areál hradiště na prostory označované tradičně jako akropole a dvě předhradí. Nejvýše je položeno první předhradí s dosud částečně zachovalými valy a akropole, která je na severozápadní straně nad řekou Malší. První val, dochovaný jen z malé části, přetínal původně ostrožnu v délce asi 50 m. Opevnění doplněné z vnitřní strany mělkým, přibližně 2 m širokým příkopem, bylo vybudováno z kamenů a šterku a ve svrchní části bylo zpevněno či doplněno dřevěnou konstrukcí. Podle starších popisů nelze vyloučit ani užití dřevěných roštů či jiných vodorovných konstrukčních prvků.

Podle výrazných stop zuhelnatělého dřeva hradba (původně široká asi 450 cm) patrně podlehla požáru (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 42–43). Prostřední val, dosud zčásti zachovaný, přetínal ostrožnu v nejužším místě v délce asi 33 m, místy je dodnes vysoký 250 cm. Poslední val oddělující akropoli od předhradí byl téměř zničen lomem a novodobou zástavbou tzv. Markova statku, který byl rovněž zničen novodobými stavebními úpravami. Do tohoto předhradí ústí ve střední části hradiště cesta zvaná Okolnice, která byla zřejmě původní cestou na hradiště a vycházela od brodu přes řeku Malši (Nechvátal 2007, 385). O hradišti se první zmiňuje J. Braniš (1909, 9): „Sotva 4 km jižněji (od Doudleb), západně od vsi Branišovic proti Římovu, jest rovněž na pravém břehu Malše druhé ostrožné hradiště, které na severu srázně spadá k řece, na jihu pak od hlubokého údolí, tzv. strouhy; od planiny na východní straně k Branišovicům se šířící odděleno bylo trojím příkopem a valem.“ Z roku 1903 pochází nepřesný plánek hradiště E. Drobila, na němž byly zaznamenány domnělé valy na svazích k Malši a potoku, které jsou ve skutečnosti přírodními terasami (Dubský 1949, 527). Větší pozornost hradišti věnoval B. Dubský (1949, 526–537) v syntéze Pravěk jižních Čech. Sám zde roku 1940 před akropolí na jihovýchodní straně prováděl výzkum. „Na prvním strážním místě na jv. vstupu Okolnice do sedla dal jsem r. 1940 udělati sondu na zvýšené prostoře, prosté porostlin v rozměrech 4x 2,8 m. Pod jehličím a vrchní prstí síly asi 1 dm nacházely se nepravidelně rozhozené menší kameny, v hloubce 2 dm vyčnívaly velké kameny lícované, uložené souběžně s hranou srázu ve dvou řadách na spodu. Výška jich činila 3 až 5 dm“ (Dubský 1949, 530–531). Byla zjištěna patrně palisáda se sídlištní vrstvou a osteologický materiál s kostmi vepře, jelena a ovcí. V roce 1962 z podnětu tehdejšího ředitele Archeologického ústavu ČSAV J. Böhma byl proveden pod vedením B. Nechvátala a koreferenta J. Kudrnáče zjišťovací výzkum (Nechvátal 2007, 385–386). Při tom bylo zjištěno i částečné opevnění boků ostrožny a podařilo se prozkoumat i část příbytku s kůlovou konstrukcí (Lutovský 2011, 82). Určení uhlíků z hradiště provedl v roce 1965 E. Opravil (Nechvátal 2007, 385). Počátky branišovického hradiště bývají někdy kladeny už do starohradištního období, jak píše M. Lutovský (2011, 82), těžiště osídlení však bez pochyby leží v 9. století, žádná výrazně starobylá keramika přesvědčivě datovatelná do 8. století z dosavadních výzkumných akcí nepochází; na druhou stranu tu ale chybí keramika 10. století.

5. Hradská organizace

Vnitřní správa raně středověkého státu se opírala do poloviny 13. století o zvláštní organizaci, která se dnes nazývá hradská (*Sláma 1987, 175*). Hradské organizaci jsem se rozhodla věnovat poměrně rozsáhlou kapitolu, a to z toho důvodu, že doudlebské hradiště mělo představovat jedno z center této organizace. Zároveň události a okolnosti spojené se vznikem a rozvojem této organizace budou užitečné v závěrečné diskusi.

5.1 Definice a funkce

Úkoly, které hradská organizace po celou dobu svého přibližně třísetletého trvání plnila, ji charakterizují jako instituci státní. Hradská organizace byla vůbec první státní institucí na našem území, která sloužila k ovládnutí veškerého osobně svobodného obyvatelstva. Toto obyvatelstvo jí bylo nuceno vykonávat panovnickovy příkazy, tzn. odvádělo dávky a poplatky, konalo různé práce a služby, účastnilo se vojenských tažení, obrany země apod. (*Sláma 1987, 175–176*). Zejména po krizi z přelomu tisíciletí na této organizaci spočinulo hmotné zajišťování státu, neboť se ke knížecím správním hradům vázaly příjmy všeho druhu (*Žemlička 2007, 46*).

Organizační struktura hradské organizace spočívala v tom, že státní území bylo rozděleno do menších obvodů spravovaných a ovládaných většinou z nejvýznamnějšího hradu dané oblasti. Na každém takovém správním hradu sídlel hradský správce, který měl rozsáhlé pravomoci. Velel hradské posádce, prosazoval knížecí nařízení, staral se o ekonomické a vojenské záležitosti, veřejný pořádek a soudnictví. Teprve od 12. století postupně přebírali na některých hradech část jeho úkolů i další knížecí „úředníci“. V těsném sepětí s hradskou organizací se vyvíjela i nejstarší církevní územní správa. Jejím základem byly kostely postavené na správních hradech. Z těchto míst docházelo k postupné christianizaci obyvatelstva usedlého v jejich okolí (*Sláma 1987, 175–176*). Další otázkou ještě zůstává, kdy tyto hrady začaly plnit správně-organizační funkce a měnit se v plnokrevná hradská střediska (*civitates*). Zprvu vznikaly spíše jako vojenské body, které udržovaly okolní kraj v poslušnosti, nežli jako politická, soudní, hospodářská a kulturní centra svých obvodů (*Žemlička 2007, 36*). Stručně smysl této organizace vystihl *D. Třeštík (1997, 353)*, který píše, že to neměla být pouze vojenská záležitost, protože pak by bylo zbytečné stavět zde kostely. Hrady se měly stát středisky

správy světské i církevní. Odtud měl být nejenom spravován lid, ale měly se do něho odvádět daně a dávky.

Jednou z funkcí hradské organizace byla funkce správní. Ta zajišťovala, aby veškeré obyvatelstvo podléhalo knížecí moci, vykonávalo (nebo bylo přinuceno vykonávat) příkazy panovníka a jeho velmožů a svou prací zabezpečovalo existenci raně středověkého státu. Hradská centra plnila nepochybně i funkci vojenskou. Ta je v písemných pramenech doložena ale pouze ojedinělými zmínkami. Poměrně značné množství historických zpráv se váže k soudní funkci hradské organizace. Hrady, a především centra hradských obvodů hrály významnou úlohu i v ekonomice raně středověkého státu. (*Sláma 1986, 52–54*).

Správní hrad nebyl ovšem v příslušném hradsém obvodu hradem jediným (*Sláma 1986, 52*). Docházelo i k výstavbě center druhého řádu, tzn. dvorců a menších hradišť, které plnily úlohy ekonomické a zajišťovaly správu okolního knížecího majetku (*Sláma 1995, 193*).

5.2. Počátky

V českých raně středověkých dějinách nepochybně měly zvláštní postavení i význam střední Čechy. Právě tam se někdy ve druhé polovině 9. století pozvolna začala vytvářet moc Přemyslovců (*Sláma 1987, 177*). Náš stát byl rozdělen na řadu samostatných, na sobě nezávislých slovanských nebo poslovanštělých knížectví. Regionální velmoži, kteří sousedili se středočeským prostorem širšího zázemí Prahy, tedy s vlastním územím Čechů v úzkém slova smyslu, uznávali obvykle v duchu raně středověkých zvyklostí nadvládu dominantních rodů. Stejně tak nejmocnější rod tehdejších Čech, Přemyslovci, projevoval formální podřízenost vnější neslovanské moci, Frankům (*Beneš 1996, 9*). Jedním z důsledků Svatoplukova úmrtí v roce 894 bylo oslabení vnitřní stability Velkomoravské říše. Této situace využila česká knížata k osvobození se z velkomoravského područí. V roce 895 poselstvo českých knížat dojednalo v Řezně formální podrobení se východofranckému králi Arnulfovi. (*Sláma 1995, 189*). Přimknutí se Čechů k říši znamenalo vlastně přimknutí se k Bavorsku jakožto k jádru Arnulfova království (*Třeštilk 1997, 351*). Spolu s jakýmsi knížetem Vitislavem přijel tehdy v čele ostatních českých knížat do bavorského Řezna i další z „předních“ knížat Čechů, Přemyslovec Spytihněv (*Lutovský – Petráň 2004, 12*). Od roku 895 vládl Spytihněv svému knížectví ještě celých dvacet let. Jeho dlouhá vláda

(895–915) se v písemných pramenech téměř neodrazila, ale až archeologické bádání ukázalo, že právě Spytihněv byl nejpravděpodobnějším tvůrcem nejstaršího státního systému v raně středověkých Čechách (*Lutovský – Petrůň 2004*, 12). Spytihněv, druhý historicky doložený Přemyslovec, ovlivnil významně dějiny, které započal jeho otec Bořivoj. Rozšířil vojenským zákrokem moc svého rodu na celé středočeské území. (*Sláma 1995*, 189). Přistoupil i k výstavbě mohutného opevnění na Pražském hradě a především k vybudování důmyslné sítě hradišť pokrývajících celou středočeskou rodovou doménu. V tomto pravidelném uspořádání hradišť lze spatřovat počátek tzv. hradské organizace (*Sláma 1995*, 189–190). Na okraji území, přímo ovládaného rodem Přemyslovců, nechal Spytihněv vybudovat nové hrady jako mocné opěrné body k obraně i výbojům. Jak už bylo řečeno, šlo o jakýsi předobraz budoucí hradské soustavy, správního systému, s jehož budováním, tentokrát již na celém českém území, začal o několik desetiletí později Boleslav I. (*Lutovský - Petrůň 2004*, 12). Až do vlády knížete Boleslava I. totiž neuplatňovala středočeská přemyslovská moc na své slovanské okolí žádný vliv, a pokud ano, pak byl zřejmě symbolický (*Beneš 1996*, 9). V průběhu Spytihněvovy vlády se změnila poměry ve střední Evropě a vlastně poměry v Evropě vůbec (*Třeštík 1997*, 354). V roce 906 pod náporu Maďarů padla Velká Morava, současně se ale rozpadla jak západní, tak východní část Franské říše. Do této situace se pak rok po pádu Velké Moravy narodil kníže Václav a jemu také připadlo rozhodování, jak se v této nejisté krizové situaci zachovají Čechy. Bořivojovi nástupci se přidržovali politiky Bavorska, které s obavami sledovalo vzestup Sasů, kteří rozdrtili Srby. A bylo jasné, že s tím se nespokojí (*Třeštík 1997*, 354, 445–446).

Přemyslovskou doménu se systémem nově vybudovaných či alespoň přestavěných hraničních hradů namířených proti ostatním českým knížatům převzal jako dědictví v roce 915 Spytihněvův bratr Vratislav I. (915–921). Spytihněv a nejspíše i Vratislav se asi s přímou vládou ve středních Čechách a formální nadvládou nad ostatním českým územím spokojili. Přemyslovci tak byli stále ještě „přední z knížat“, nikoli však jediní (*Lutovský – Petrůň 2004*, 12–14). V průběhu Vratislavovy vlády roku 919 byl králem Sasů zvolen Jindřich I. Proti byl zejména bavorský vévoda Arnulf. Jindřich ale nakonec získal roku 921 Arnulfa na svou stranu (*Třeštík 1997*, 446). A právě tohoto roku 921 se vlády ujal Vratislavův syn Václav. Za Václavovy vlády se do českých dějin poprvé výrazně zapsala rivalita dvou nejvýznamnějších, již zmíněných německých vévodství, Saska a Bavorska. V zahraniční orientaci Václavova státu patrně

zpočátku převládal vliv bavorský a orientace na temnějšího vévodu Arnulfa (*Lutovský – Petrůň 2004*, 12–14). V roce 921 Arnulf bavorský uznal dominantní postavení saského krále Jindřicha I. Ptáčníka. Roku 924 a 926 uzavřel Jindřich příměří s Maďary, což mu umožnilo začít rozvíjet svou politickou moc (*Sláma 1995*, 190–191). Václav zřejmě zprvu nebyl ochoten uznávat nadvládu Saska, avšak král Jindřich I. se s tímto stavem nehodlal smířit. Po expanzích do přilehlých slovanských zemí přitáhl s vojskem roku 929 k Praze. Je zřejmé, že Praha byla již v této době považována za centrum celých Čech. Václav se Jindřichovi bez boje poddal. Hrstka vojáků, kterou středočeské knížectví disponovalo, nemohla saskému vojsku konkurovat (*Lutovský – Petrůň 2004*, 14–15). Naopak Jindřich měl na své straně všechna vévodství (*Třeštík 1997*, 446). Po zbytek svého života uznával kníže Václav saskou moc. 28. září 935 byl kníže Václav zavražděn ve Staré Boleslavi. Jak se ale tato událost seběhla doopravdy, zůstane navždy nejspíš nevyjasněné. Každopádně Boleslav I. uchvátil moc (*Lutovský – Petrůň 2004*, 14–15)

Boleslav I. si byl vědom nutnosti změn. Účinnou obranu Čech již nemohly za změněné situace zabezpečit malé družiny jednotlivých knížectví, ale pouze početná velkodružina (*Sláma 1995*, 191). Doposud mělo přemyslovské knížectví k dispozici družinu o několika desítkách profesionálních bojovníků, víc jich nebylo schopné uživit. Bylo je totiž potřeba šatit, zajistit jim výcvik a koně. Další položku činily náklady na vyzbrojení a vyzbrojení obrněných jízdních bojovníků. To vše znamenalo jediné, a to přímo ovládnout území s takovým množstvím obyvatelstva, které by uživilo větší počet bojovníků (*Lutovský – Petrůň 2004*, 16). To si ovšem vyžadovalo odstranění dosud existujících polosamostatných knížat a jejich nahrazení přímou přemyslovskou nadvládou. Teprve potom mohl Boleslav uvažovat o dalších výbojích. Boleslav vytyčené cíle splnil (*Sláma 1995*, 190–192). Krále Jindřicha I. ranila na podzim roku 935 mrtvice a až do své smrti nebyl schopen účinně vládnout. Jeho smrt 2. července 936 byla pak signálem ke vzpouře. Vypukly boje o nástupnictví, toho využily slovanské kmeny Ratarů i Obodritů, stejně jako Přemyslovec Boleslav. Boleslav potřeboval ovládnout celé Čechy, a musel proto zlikvidovat moc ostatních knížat v české kotlině (*Lutovský – Petrůň 2004*, 16). O násilné likvidaci nepřemyslovských knížectví na českém území nepřímo svědčí jednak zánik staré terminologie pro označování mocných – z písemných pramenů mizí *duces* (*Sláma 1995*, 190–192), a jednak budování sítě nových zeměpanských hradů, nezřídka zakládaných v sousedství zanikajících

„kmenových“ hradišť (*Žemlička 2007*, 36). Z těchto dvojic lze uvést jako příklad vyvrácené hradiště Stará Kouřim a nově opevněnou polohu „u sv. Jiří“ v jeho těsné blízkosti, hradiště u Zabrušan a nedalekou přemyslovskou Bílinu, hradiště Švédské šance a Mladou Boleslav. Lze uvést snad i jihočeské hradiště u Branišovic a Doudleby (*Lutovský – Petrůň 2004*, 17). Vybudováním nových přemyslovských hradů byly tehdy položeny základy hradské organizace na většině českého území. Některé vznikly v dosud neosídlených oblastech, takže jejich výstavbu provázely i přesuny obyvatelstva, kolonizace okolní krajiny a změny v průběhu některých hlavních komunikací. Postupně potom docházelo i k výstavbě center druhého řádu (dvorců a menších hradišť, ale i k novému využití starších opevněných objektů). Současně probíhala i christianizace nově ovládnutých území. Nově budované správní hrady se stávaly centry christianizace pro okolní území a stavěly se na nich kostely (*Sláma 1995*, 193–194). V průběhu první poloviny 10. století zanikla či alespoň výrazně ztratila na významu téměř všechna kmenová centra², poblíž některých později vyrostla nová, většinou menší hradiště. Hradiště samozřejmě vznikla i v místech, kde stará hradiště nejsou známa, což je dokladem výraznější kolonizace dosud řídko osídlených oblastí (*Lutovský – Petrůň 2004*, 17–18).

Když Boleslav I. splnil první z vytyčených cílů, a to že pod svou přímou nadvládu začlenil území, která byla dosud ovládána nepřemyslovskými knížaty, mohl začít budovat plánovanou velkodružinu (*Lutovský – Petrůň 2004*, 16). Za Boleslava I. počty přemyslovských bojovníků strmě narůstaly (*Žemlička 2007*, 37). Družinné vojsko přemyslovského státu zcela jistě existovalo již v roce 955, kdy si Boleslav mohl dovolit vyslat tisíc dobře vyzbrojených jízdních bojovníků za hranice Čech na bitevní pole k Augšpurku. A je zřejmé, že takovou armádu mohly vypravit jen celé Čechy (*Lutovský – Petrůň 2004*, 16). Ekonomické zabezpečení několikatisícové družiny předpokládalo fungující knížecí hospodářství v rámci hradské i tzv. služebné organizace (*Sláma 1995*, 195). Pokud se ve většině Čech, především v již zmíněných hospodářských funkcích, hradská soustava nerozvinula, nemohla země takový počet bojovníků z vlastních zdrojů zajistit. Zbýval jediný způsob, jak za daných hospodářských možností vydržovat

² Je nutno upozornit, že co se týče zániku, je jednoznačná situace pouze v případě Staré Kouřimi. Zánik či úpadek ostatních hradišť je odvozován z pramenů nižší vypovídací hodnoty, případně archeologie svědčí o dožívání těchto objektů, aniž jsme schopni stanovit míru a charakter této existence (*Lutovský – Petrůň 2004*, 17–18).

početné vojsko – expanze do sousedství (*Žemlička 2007*, 37). Tu Boleslav směřoval na severní Moravu, sousedního Pováží, do Slezska, Malopolska a odtud východním směrem až po území ovládané Kyjevskou Rusí. Expanze sledovala průběh euroasijské obchodní magistrály, spojující západní Evropu přes Prahu, Krakov a Kyjev až s Čínou. Ovládnutí této cesty přinášelo knížeti nemalý zisk (*Sláma 1995*, 195–197). A i když není otázka přemyslovské nadvlády nad Moravou v 10. století jednoznačně řešitelná, Boleslavova vláda nad severní částí Moravy je vzhledem k nutnosti přístupu na Krakovsko více méně nezpochybnitelná.

Zatímco v Olomouci a jejím okolí vládl patrně pražský kníže přímo, ostatní moravské území mohl spravovat pomocí místních velmožů, formálně podřízených vládě Přemyslovců a odvádějících do Prahy poplatky. Pravděpodobně nejen na Moravě svěřil části vzdálenějších území do správy kolaborantům z místních rodů, případně příslušníkům bočních větví rodu. I v některých velmi vzdálených místech však byla určitě přítomna přemyslovská vojenská posádka. V písemných pramenech je doložena přímo v Krakově (*Lutovský – Petrůň 2004*, 23–24). V roce 950 se Boleslav vyhnul střetu s Otou I., čímž si ochránil svou družinu a v českém prostředí tak nedošlo k oslabení jeho moci (*Sláma 1995*, 195). V roce 950 se sice Boleslav poddal, rozhodně však nelze tvrdit, že český kníže nakonec ustoupil na pozice svého bratra Václava. Stalo se tak za zcela jiné mocenské situace, než která existovala za vlády jeho bratra. Václav neměl v roce 929 vojsko, které by se mohlo postavit Jindřichu I. Boleslav o 21 let později disponoval silou, která Otu přinutila upustit od ozbrojeného střetu a vést raději politická jednání. Lze předpokládat, že Boleslav volil cestu míru z toho důvodu, že pokud v době latentního nepřátelství s Otovým dvorem dokázal ovládnout českou kotlinu a zahájit zahraniční výboje, dovolil mu klid zbraní po roce 950 dovést tuto mohutnou expanzi daleko na severovýchod k rozměrům, které z českého knížete učinily jednoho z nejmocnějších panovníků střední Evropy (*Lutovský – Petrůň 2004*, 20).³

Tento výklad není však až tak jednoznačný, především co se týká právě počátků budování hradské organizace. Jelikož popisovaná organizace byla úzce spojena s raně

³ Boleslav I. nevybudoval hradskou organizaci ve východních a severovýchodních Čechách, stavba některých přemyslovských hradů je tam doložena historicky či archeologicky až v 11. století. To se týká např. Vraclavi a Litomyšle. Nejistý je Hradec (Králové), ale osídlení je zde doloženo už v 9. století (*Sláma 1995*, 196–197).

středověkými hrady, jejichž dnešní pozůstatky nazýváme hradišti, nabízí se využít k řešení otázky počátku hradské organizace na českém území výsledků archeologického a historického studia těchto objektů (*Sláma 1987*, 177). Na otázku, kdy došlo na českém území ke zbudování hradské organizace, nedávají však písemné prameny jednoznačnou odpověď. Poprvé a současně i nejvýrazněji dokládají v Čechách hradskou organizaci tzv. Břetislavova hnězdenská statuta z roku 1039, která ovšem zřejmě jenom kodifikovala již existující stav (*Sláma 1986*, 53). Nejstarší doklad o stavbě přemyslovského hradu za hranicemi jejich původní středočeské domény přinesl kronikář Widukind. Podle jeho zprávy došlo v roce 950 k usmíření Oty I. s českým králem Boleslavem I. u jakéhosi nového českého hradu, který kronikář nazval *urbs nova*. Ke stanovení doby, kdy došlo ke zbudování hradské organizace, poskytuje přesnější údaje archeologie. Na základě archeologických poznatků se dá stavba řady nových přemyslovských hradišť na českém území rámcově položit do druhé poloviny 10. století (*Sláma 1987*, 185–186). Předchozí poznatky lze tedy shrnout následujícím způsobem. Počátky hradské organizace na českém území jsou dnes spojovány s osobou Boleslava I. Za její vývojový předstupeň se však považuje už uspořádání hradišť v původní přemyslovské středočeské doméně zbudovaných podle *J. Slámy* (1987, 185–186) již za vlády Svyatopluka I.⁴

5.3. Rozvoj a úpadek

Smrt Boleslava I. v létě roku 972 znamenala okamžité zapojení jeho nejstaršího syna Boleslava II. do panovnických povinností (*Lutovský 2007*, 14). Nepříliš úspěšná vláda Boleslava II. (972–999), která také souvisela s vnějšími tlaky ze strany Polska a říše, přivedla vniveč dědictví prvních přemyslovských generací (*Beranová – Lutovský 2009*, 303). Koncem 10. století se zhroutila říše, již Boleslav I. vybuodoval, v sázce se ocitla samotná česká státnost. Až vyhnáním Poláků⁵ a nastolením Jaromíra (1004–1012)

⁴ *L. Varadzin* (2010, 535–554) se v článku s názvem K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuse) zabývá nejnovější chronologií raně středověkých hradů na území středních Čech a v závěru tyto poznatky konfrontuje s dosavadním pojetím středočeské domény. Postupně vyvrací všechny Slámovy body, o které se v této teorii opírá. Z jeho závěru vyplývá, že *J. Sláma* správně uvádí, že na počátku 10. století existovala Praha, Levý Hradec, Budeč, Libušín, Tetín, Lštění, (Stará) Boleslav a Mělník, avšak spojit založení s dobou před zavražděním knížete Václava lze bezpečně jen Prahu, Budeč, Starou Boleslav a Tetín.

⁵ Boleslav Chrabrý v roce 1000 obsadil Moravu a 1003 i Čechy (*Beranová – Lutovský 2009*, 303).

začal obrat. Již ale nebylo návratu ke starým poměrům, nebylo možné navázat na expanzivní politiku Boleslava I. (*Žemlička 2009*, 165).

V roce 1012 přebral vládu Jaromírův bratr Oldřich, lépe řečeno Jaromír byl bratrem sesazen. V roce 1019 dobyl na Polácích zpět Moravu, spravováním pověřil syna Břetislava (*Beranová – Lutovský 2009*, 303). Někdejší moravské pevnosti nahradila síť přemyslovských vojenských a správních opor (*Žemlička 2009*, 168). Definitivně bylo ztraceno Krakovsko a Slezsko (*Beranová – Lutovský 2009*, 303). Celé 11., a zejména pak 12. století je charakteristické soupeřením Přemyslovců o trůn. Do toho všeho ještě zasahovaly komplikované vztahy s říší a s Polskem. Popisovat sáhodlouze tyto boje a pokusy o uchvácení trůnu by bylo v tomto případě bezpředmětné, stačí pouze konstatovat, že tyto boje probíhaly a nakonec vyústily jistými sociálně-politickými změnami. Než se k nim a jejich důsledkům dostanu, zastavím se alespoň u některých významnějších panovníků.

Po již zmiňovaném Oldřichovi bych se zastavila u Břetislava I. (1035–1055). V roce 1039 využil Břetislav krize u severních sousedů. České vojsko vpadlo do Slezska a přes Vratislav zamířilo do Velkopolska. Břetislav s vojskem vpadl do Hnězdna, kde ukořistil ostatky svatého Vojtěcha. Nad jeho hrobem vyhlásil kníže Břetislav a biskup Šebor zákony, jimiž se měli Čechové nadále řídit (*Beranová – Lutovský 2009*, 303). Břetislav měl 5 synů, aby se vyhnuly sporu o nástupnictví, ve své poslední vůli nastolil takovou zásadu, kdy vlády se má ujmout vždy nejstarší žijící Přemyslovec (*Žemlička 2009*, 171). Dále bych vzpomenu až Vratislava II. (1061–1092), který byl v roce 1085 v Mohuči korunován králem českým, o rok později byl korunován v Praze. Do 11. století vstupovaly Čechy značně zmenšené a rozvrácené. Za vlády Oldřicha, Břetislava a Vratislava stoupal význam knížecích hradů s dosazovanými úředníky. Ti se vyvinuli asi z předních členů knížecí družiny a představovali zárodek nové rodové šlechty. V pramenech jsou označováni jako *done* a *praefectus*, později i *castellanus* (*Beranová – Lutovský 2009*, 304, 307). Hradskou soustavu začal budovat Boleslav I., ale teprve po překonání krize se její funkce rozvinuly naplno. Na konci druhého desetiletí 11. století byl systém hradů a hradské soustavy rozšiřován na Moravu. Zejména za Břetislava I. došlo na severní a střední Moravě k adaptaci starších pevností pro novou správu a na jižní Moravě k založení nových hradů – Olomouc, Znojmo, Brno, Spytihněv, Přerov a další (*Sommer 2009*, 184). Po vlně pevností v klíčových regionech Moravy se hradská síť zhustila o další opěrné body v Čechách.

Skrze hrady řídil kníže zemi. Vojenská role ustupovala do pozadí a hrady se měnily v pilíře správy, justice, církevního dohledu, knížecího hospodářství. Knížecím hradům i dvorům sloužili vybraní specialisté, obvykle se dnes hovoří o tzv. služebné organizaci (*Žemlička 2009*, 180, 185). Hlavním rezidenčním sídlem zůstával Pražský hrad, jenž v poslední třetině 11. století postoupil dočasně svou úlohu Vyšehradu (*Beranová – Lutovský 2009*, 310). Úderem 12. století se roztočilo soupeření o trůn. Jeden pokus o dobytí Prahy střídal druhý. Vypuzená knížata vyhledávala podporu v Polsku, Uhrách, na císařském dvoře, odkud se znovu pokoušela o návrat. Zde stojí za zmínku vláda Vladislava II. (1140–1172), který se v roce 1158 dočkal královské koruny, a to za pomoc císaři při milánském tažení. Závěrem 12. století se k vládě dostal Přemysl Otakar I. (1192–1193, 1198–1230), který mimo jiné roku 1212 získal dědičný královský titul. UVědomil si, jak vážný soupeř roste knížeti v zemské aristokracii (*Žemlička 2009*, 198–199, 211). Již ve druhé polovině 12. století se začal přemyslovský stát i společnost měnit. Období expanze opírající se o kořistění z podmaněných území skončilo v letech 990–1019 a stát tedy musel začít hospodařit s vlastními zdroji. To znamenalo zesílení administrativní kontroly nad svobodným obyvatelstvem a dobudování hradské organizace. Snaha o takovou kontrolu vedla k těžkopádnosti celého aparátu, a hlavně k jeho nárůstu. Kníže měl teoreticky v rukou neomezenou kontrolu nad státním aparátem, tedy především nad velmoži jakožto svými úředníky, na druhé straně byl ale na nich závislý (*Třeštík 2009*, 272). Dlouho kníže plnil tu roli, kdy rozděloval úřady, počty a benefícia. Ale rody, po generace kroužící okolo knížat, se přestávaly spokojovat s rolí věčných správců zeměpanského jmění. Hledaly cesty, jak se fakticky zmocnit lidí, vesnic, zatímco knížecí moc, otřesená boji mezi jednotlivými Přemyslovci, ztrácela vliv na hradské a jiné úřady. Systém vlády, jež se do té doby opíral o břetislavskou rekonstrukci a opřený o benefičiární systém, přestával v této situaci vyhovovat. Kvůli své strnulosti nebyl reformovatelný. Aby úřednický aparát zajistil obživu a obsluhu nejen pro knížete a řídicí elitu, ale i pro sebe, rostl. Dosáhnutí dalších prostředků bylo možné jen s rozšířením úřednictva (*Žemlička 2009*, 210). Tyto jevy ještě urychlovala kolonizace. Od poloviny 12. století se vývoj Čech a Moravy zřetelně urychlil, přírůstky kulturní půdy a mnohostranné důsledky kolonizace dávaly tušit, že změny přesáhnou pouhou oblast venkova a zemědělství. Mizela všeobjímající role státu, klesala výkonnost hradské soustavy. Naopak sílily představy šlechty a církve o vlastní, na státu nezávislé pozemkové moci. Slábla pouta, která vázala vesnické komunity i jednotlivce k hradům. Život regionu se tříštil do menších okruhů. Jejich středem se stávala sídla

pozemkové šlechty nebo centra klášterství (*Žemlička 2007, 296*). Všechny tyto procesy byly ještě mnohem složitější, cílem bylo alespoň naznačit, za jakých okolností hradská organizace zanikla.

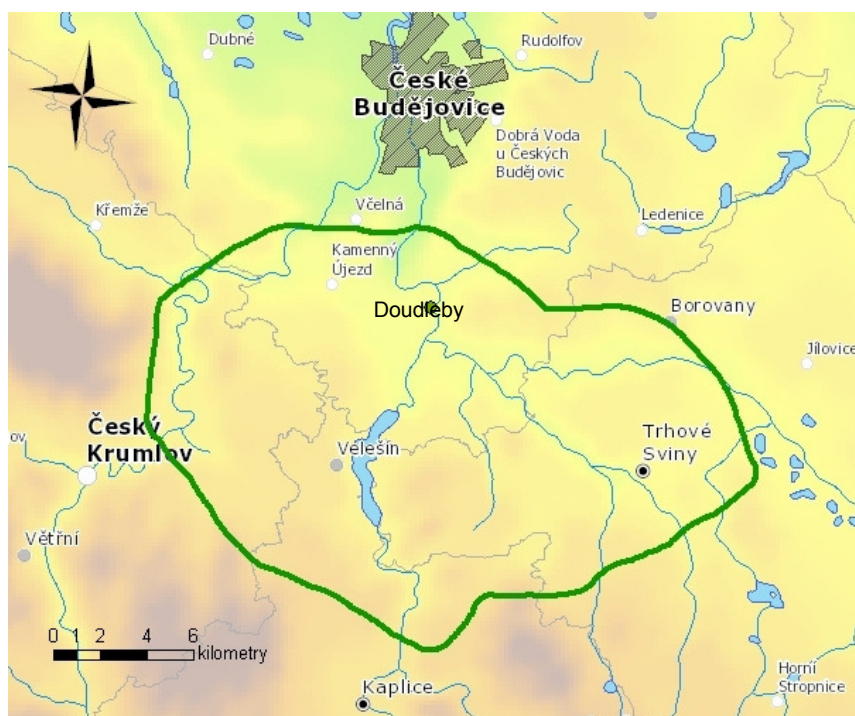
6. Doudleby

6.1. Lokalizace

Obec Doudleby leží přibližně 11 km jihovýchodně od města České Budějovice. Samotné hradiště se nachází v místě, kde řeka Malše zaklesnutým meandrem vytváří výrazný ostroh. Obec má dvě části, vlastní Doudleby (obr. 2) nacházející se na pravém břehu Malše a naproti nim, na levém břehu řeky, Straňany. Jejich společná katastrální výměra je cca 5,85 km². Po celé západní a jižní straně hraničí doudlebský katastr s katastrem Kamenný Újezd. Na východě sousedí katastr obce se střížovským a na severu s katastrem plavským (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008, 3–5*).

6.2. Přírodní podmínky

Tato část má za úkol charakterizovat oblast Doudleb a jejich nejbližšího okolí z hlediska přírodních podmínek. Jedná se o území (obr. 3), které má určité přirozené hranice, tudíž i podobné přírodní podmínky. Z tohoto důvodu bylo také takto zvoleno.



Obr. 3: Sledované území. Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.

Na severu tuto hranici tvoří Českobudějovická pánev, na jihovýchodě se rozprostírají Novohradské hory a ze západu toto území ohraničuje Šumavské podhůří. V užším měřítku jde o území, jehož západní hranice se táhne přibližně od Přísečné u

Českého Krumlova podél levého břehu Vltavy, dále po svahu Kletí k Trísovu a odtud k Záhorčicím. Odtud severní hranice, překračující u Březí Vltavu a u Vidova Malši, pokračuje přes Radostice k Borovanům, na východě jde přes Olešnici a Hrádek, k nejvyššímu vrchu Slepíčních hor Kohoutu, od něhož pokračuje jižní hranice přibližně přes Slavče a Čížkrajice, Přísečno, Rozpoutí a dále po horském pásmu nad Zubčicemi a Mirkovicemi k Malčicím a dále zase k Přísečné. Vzniklé území je tedy přibližně vymezeno Českými Budějovicemi na severu, na západě oblastí pod Kletí, na jihu obcí Přísečno u Soběnova a na východě obcí Olešnice. Zároveň takto vymezené území odpovídá oblasti tzv. Doudlebska tak, jak ho vymezil *J. Braniš (1911)*.

6.2.1. Geomorfologické členění, nadmořská výška

Převážná většina výše vymezeného území je součástí geomorfologického celku⁶ zvaného Novohradské podhůří. Na jihu a na západě území do něj nepatrně zasahuje geomorfologický celek Šumavské podhůří. Novohradské podhůří tvoří jak sníženiny, tak pahorkatiny a vrchoviny. Jeho nejvyšším bodem je hora Kohout (870 m n. m.) ležící ve Slepíčních horách. Samotné Doudleby se nacházejí na rozhraní dvou jeho podcelků, a to Kaplické brázdy, která zabírá západní část celku, a Stropnické pahorkatiny, která tvoří severovýchodní část Novohradského podhůří. Tyto podcelky jsou dále tvořeny ještě tzv. okrsky. Okrsek Kaplické brázdy zasahující do sledovaného území se nazývá Velešínská pahorkatina, jež se sklání se od jihu k západu a v západní části je prořezána údolím Vltavy. Okrsek zvaný Strážkovická pahorkatina je součástí Stropnické pahorkatiny, která je prořezána údolím Stropnice (*Demek a kol. 1987, 85, 262, 377, 479, 481, 532*).

Sledované území se značně zvedá směrem k jihu, neboť nejnižší místo v údolí Malše je jen cca 400 m n. m., kdežto na jižním okraji tvoří jeho hranici kopce nadmořské výšky 600 – 700 m, ale i vyšší. Avšak i uvnitř se území místy zdvíhá nad 600 m (*Petr 1930, 37–38*). Vlastní obec Doudleby leží v průměrné nadmořské výšce 425 m.

⁶ Základní jednotkou geomorfologického členění je geomorfologický či horopisný celek. Nižšími jednotkami geomorfologického celku jsou tzv. podcelky, které se dále ještě mohou dělit na okrsky (*Demek a kol. 1987, 33*).

6.2.2. Geologie a pedologie

Jak už bylo řečeno, sledované území se z převážné části nachází v Novohradském podhůří. Z hlediska geologického je Novohradské podhůří složeno ze svorů, svorových rul a dalších krystalinických hornin. Z části jej také tvoří vyvřeliny z centrálního moldanubického plutonu a k nalezení jsou zde i zbytky neogenních usazenin. Na jihu do území zasahuje již zmíněný geomorfologický celek Šumavské podhůří. To je, podobně jako Novohradské podhůří, tvořeno krystalinickými horninami moldanubika – ruly, pararuly, svory, svorové ruly a další (Demek a kol. 1987, 377, 505).

Z pohledu pedologického zájmové území tvoří převážně tzv. hnědé půdy kyselé, místy až silně kyselé. Hnědé půdy jsou na našem území nejrozšířenějším půdním typem. Jako matečný substrát se uplatňují téměř všechny horniny skalního podkladu (žuly, ruly, svor atd.). Hnědé půdy kyselé jsou charakteristické nižším obsahem humusu (což způsobuje jejich neúrodnost), nižší půdní reakcí a zhoršenými sorpčními schopnostmi (Tomášek 2000, 53–54).

Podrobněji jsou geologické a půdní podmínky tohoto území popsány v práci J. Petra (1930).

6.2.3. Vegetace

Z hlediska vegetačního pokryvu lze v této oblasti ve vyšších nadmořských výškách nalézt především smrkové a borové lesy, v nižších polohách potom převládají zemědělsky využívané plochy (Demek 1987, 377). Ve vlastní obci Doudleby je značná část katastrální výměry tvořena trvalými travními porosty, orná půda zabírá pouze 22 %. Přibližně jedna třetina výměry obce je zalesněná (12. 2. 2013 <http://www.obce-mesta.info/obec.php?id=Doudleby-544400>).

6.2.4. Vodstvo

Nejvýznamnějším tokem sledovaného území je řeka Malše. Malše hrála při zakládání Doudleb jistě významnou roli, proto stojí za to se na ni podívat trochu podrobněji. Pramení na rakouské straně Novohradských hor ve výši 900 m n. m. Délka toku až do vyústění v Českých Budějovicích je 101 km. U Dolního Dvořiště vstupuje řeka na české území. Pod Kaplicí přibírá Malše říčku Černou. Pokračuje přes Pořešín, Velešín, kolem Svatého Jana, protéká přehradou v Římově, Hamrem až k Dolní

Stropnici. Zde na jihovýchodním okraji doulebského katastru, v místě zvaném Na Štěpánce, se do ní vlévá řeka Stropnice, nejvýznamnější pravostranný přítok Malše. V nejsevernějším výběžku doulebského katastru se do Malše vlévá Borovnický potok. Z doulebského katastru pokračuje Malše dál přes Plav, kolem Vidova a Roudného až do Českých Budějovic, kde se vlévá do Vltavy (*Havlice – Lavička – Sterneck - Šimánek 2008, 3–5*). Západní část sledovaného území je odvodňována řekou Vltavou. Kromě Malše a Vltavy je dalším významným tokem již zmiňovaná řeka Stropnice. Délka jejího toku je 54 km. Nedaleko svého ústí přibírá zleva svůj největší přítok Svinenský potok, který je dlouhý 34 km.

6.2.5. Klima

Dle *E. Quitta (1971)* zájmová oblast spadá hned do několika mírně teplých klimatických oblastí. Jedná se o mírně teplou oblast MT 4 zasahující do oblasti z jihu a jihovýchodu, MT5 ze západu, severovýchodu a severu a ze severu do území zasahuje nejteplejší z mírně teplých klimatických oblastí MT11, do které spadají i samotné Doudleby. V následující tabulce (tab. 1) je vysvětleno, čím jsou tyto oblasti charakteristické.

	MT4	MT5	MT11
Počet letních dní	20 - 30	30 - 40	40 - 50
Počet dní s teplotou alespoň 10°C	140 - 160	140 - 160	140 - 160
Počet mrazových dní	110 - 130	130 - 140	110 - 130
Počet ledových dní	40 - 50	40 - 50	30 - 40
Průměrná teplota v lednu ve °C	-2 - -3	-4 - -5	-2 - -3
Průměrná teplota v dubnu ve °C	6 - 7	6 - 7	7 - 8
Průměrná teplota v červenci ve °C	16 - 17	16 - 17	17 - 18
Průměrná teplota v říjnu ve °C	6 - 7	6 - 7	7 - 8
Počet dnů se srážkami alespoň 1 mm	110 - 120	100 - 120	90 - 100
Srážkový úhrn ve vegetačním období	350 - 450	350 - 450	350 - 400
Srážkový úhrn v zimním období	250 - 300	250 - 300	200 - 250
Počet dnů se sněhovou pokrývkou	60 - 80	60 - 100	50 - 60
Počet dní jasných	150 - 160	120 - 150	120 - 150
Počet dní zatažených	40 - 50	50 - 60	40 - 50

Tab. 1: Charakteristika klimatických oblastí podle *E. Quitta (1971)*.

7. Doudlebové

Následující řádky by měly podat alespoň základní přehled dostupných informací, teorií a hypotéz, jež se vztahují ke „kmeni“ Doudlebů údajně sídlícím v jižních Čechách z hlediska archeologie a historie. Stranou tedy zůstane etnografie, antropologie a další.

Název obce Doudleby bývá spojován s kmenem slovanských Doudlebů údajně sídlícím v jižních Čechách. A naopak, s kmenem Doudlebů jsou tradičně spojovány jižní Čechy, a to především vzhledem k existenci stejnojmenného hradiště. Historické bádání však v současné době odmítá existenci většího počtu kmenů a uvažuje o jediném kmeni Čechů, mocensky roztržštěném na několik knížectví (*Lutovský 2007, 97*). Na základě písemných pramenů se touto problematikou zabývá *D. Třeštík (1997)*⁷. V současnosti archeologická literatura přijímá Vaněčkovu koncepci neetnických pseudokmenů. Podle něj byla Česká kotlina zaplněná sousedskými pospolitostmi, jakýmisi pseudokmeny, které si ani neuvědomovaly svou svébytnost a jejich zájmy byly reprezentovány knížaty. Zjednodušeně řečeno, neexistuje žádný jednotný kmen Čechů, neexistují však ani skutečné kmene Charvátů, Doudlebů, Lučanů atd., existují pouze útvary, které jsou z politického hlediska knížectvími, tj. jakýmisi předstátními útvary, a z hospodářského a sídelního hlediska více či méně rozrostlými sousedskými pospolitostmi (*Třeštík 1997, 58*). To, že dnes převažuje názor o jednotném kmeni Čechů, rozhodně však nemusí znamenat, že by v jižních Čechách nějaký samostatný kmen Doudlebů neexistoval, chybí k tomu však jakákoliv přesvědčivější indicie (*Lutovský 2001, 64*). Označení Doudlebi skutečně může být stopou po etnicky poněkud odlišném obyvatelstvu, které se mohlo patrně do Čech dostat v době příchodu slovanského obyvatelstva v 7. nebo 8. století. Jde totiž o starší kmenový název z oblasti východních Slovanů. Při rozsáhlých etnických pohybech v závěru stěhování národů mohla do Čech zamířit i malá část příslušníků velkého východoslovanského kmene Doudlebů sídlícího původně při řece Bugu (*Lutovský 2007, 97*). Jednoznačné vysvětlení těchto událostí podat nelze, etnické procesy v 6. – 8. století ve východní části střední

⁷ *D. Třeštík (1997, 61–63)* píše: „Všechny slovanské politické a etnické jednotky, které jsou známy z pramenů, jsou v nich označovány jako gens a mají svá zvláštní jména. Objevují se ovšem i malé gentes, většinou jako součásti větších jednotek tvořících zase gens. Jestliže by v Čechách měly existovat kmene, Frankové by je museli znát a označovat je jako gentes. Ve skutečnosti znali jediný gens v České kotlině, ten, kterému podle jména země dávali jméno Bohemané apod.“

Evropy byly bezesporu velmi složité a indicií k jejich osvětlení je málo (*Lutovský 2011, 192*). Přítomnost kmene Doudlebů na českém území bývá často dokládána právě poukazem na místní jméno Doudleby vázící se k hradišti (*Sláma 1971, 233*). Proč ale právě takhle Přemyslovci (badatelé se dnes přiklánějí k přemyslovskému založení) nazvali svůj správní hrad, není známo. Kromě zmíněného pojmenování je k dispozici jen poněkud nejasný údaj v díle arabského cestovatele al Mas'údího, vzniklém kolem roku 947 (*Lutovský 2001, 64*). Al Mas'údí (*1983, 373*) píše, že Slované tvoří rozličné kmeny a podává jejich výčet, při této příležitosti jmenuje právě i kmen Dúlaba, jemuž měl vládnout Wandžslaf. Většina badatelů v těchto označeních spatřuje knížete Václava a lid zvaný Doudlebi. Tento údaj však nevyovídá ani o existenci kmene, ani o jeho lokalizaci do jižních Čech (*Lutovský 2001, 64*). S označením Doudlebi se lze setkat i v jiných slovanských zemích, není tedy jisté, že se Mas'údího zpráva vztahuje na jižní Čechy (*Dubský 1949, 523*). Diskuzi k této otázce vedl i J. Sláma (*1971, 725–741*)⁸. Uvažuje zde o možnosti, že „Wándžslaf“ a „Dúlaba“ se vůbec nevztahují k českému území. Tím by ovšem byl vyloučen jediný doklad o přítomnosti kmene Doudlebů na českém území (*Sláma 1971, 732–733*). Za jádro doudlebského osídlení zastánci kmenové teorie považují horní a střední Povltaví, povodí Otavy, Blanice a Lužnice, kde se také seskupují opevněná centra (*Beranová – Lutovský 2009, 99*). Toho názoru byl např. R. Turek (*1982b*).

Jedním z prvních zastánců teorie, že doudlebské hradiště bylo centrem kmene Doudlebů, byl J. Braniš. Je třeba podotknout, že jeho teorie je více než sto let stará a důvodem, proč bude jeho teorii věnována pozornost je, že cílem této kapitoly má být přehled dostupných informací, teorií a hypotéz, jež se vztahují ke „kmeni“ Doudlebů na českém území z hlediska archeologického a historického, pro kompletnost těchto informací by zde tedy Branišovy myšlenky neměly chybět. J. Braniš založil své přesvědčení o přítomnosti kmene Doudlebů v jižních Čechách zejména na archeologických a historických pramenech. Na základě zevrubného pozorování J. Braniš dospěl k tomu, že se ze středočeského obyvatelstva jihočeští Doudlebové nevydělili a že rozhodně nepřišli od severu. Toto tvrzení opřel o odchylky antropologické, dialektické a folkloristické. Vypozoroval, že tělesný ráz starousedlého

⁸ J. Sláma (*1971, 725–741*) reagoval na Kalistovu studii, kde Z. Kalista (*1970, 299–320*) nadhodil možnost, že český vévoda „Witizla“, jmenovaný fuldskými anály k roku 895, je totožný s Mas'údího „Wándžslafem“.

lidu je od středočeského naprosto odlišný, zvyky a obyčeje se od středočeských rovněž liší a že doudlebské nářečí se liší od češtiny. Všechny tyto zvláštnosti ho utvrdily v tom, že Doudlebové nepřišli se severočeskými kmeny, ale že přišli později, a to ve druhé polovině 6. století a odjinud. Příchod Doudlebů do Čech spojil s Avary. Avari si okolo roku 560 měli podrobit na severu od Karpat slovanský kmen Doudlebů usedlých při řece Bugu. Část jich měli strhnout sebou, a když se usadili v Uherské nížině, měli v Panonii usídlit i Doudlebi. Ti jim měli sloužit ve válkách a obdělávat půdu (*Braniš 1911, 6–9*). I *B. Dubský (1949, 523–524)* píše, že se mnozí badatelé se domnívají, že čeští Doudlebové, stejně jako panonští a ruští na Bugu, jsou jen zbytky velkého kmene, který byl rozbit Avary a zavlečen na různá místa, mezi jinými i do jižních Čech. Dále také ale uvádí, že pro toto tvrzení není nejmenšího důvodu, naopak, že důvody archeologické to nepřipouštějí. Z historických pramenů se opíral J. Braniš především o Kosmovu zprávu týkající se vymezení Slavníkova panství, mezi jehož pomezními hrady jmenuje v jižních Čechách Chýnov, Netolice a Doudleby, ze které odvodil existenci kmene i jméno Doudlebů. Avšak podle něj toto jméno nemuselo nutně značit kmen. Že jméno hradu v tomto případě může značit jméno kmene, usoudil teprve ze zprávy Mas'údího. Existenci kmene J. Braniš odvodil i archeologicky. Prvním vodítkem mu byly dochované mohyly, o kterých se domníval, že jsou raně středověkého stáří. Ty prý našel v okolí vesnic tvořících pomezí původního Doudlebska, tj. Vidov u Českých Budějovic, Doudleby nad Malší, Strážkovice, Římov, Velešín, Mirkovice, Radostice, Chlum, Černice, Třísov, Čertyně a jinde (*Braniš 1911, 5; Petr 1930, 13*). Avšak již k nim neuvedl žádné bližší informace.⁹ Kromě mohyl svůj výklad o přítomnosti kmene Doudlebů v jižních Čechách založil především na základě šesti dochovaných hradišť nacházejících se v této oblasti. Ve stručnosti zopakují, že oblast Doudlebska je dle J. Braniše v širším měřítku vymezena na severu Českými Budějovicemi, na jihu obcí

⁹ Tyto mohyly jsem se pokusila identifikovat a došla jsem k výsledku, že z jím uvedených mohyl lze raného středověku datovat jen ty v okolí Strážkovic (katastr Ostrolovenský újezd) a Chlumu (katastr Malče). Co se týče Vidova, zde mohl mít Braniš na mysli pravděpodobně mohyly v obci Nedabyly, ty jsou však pravěké (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999a, 65*). Doudlebské mohyly bývaly často řazeny do raného středověku. Tyto mohyly byly prokopány v 19. století a dnes jsou nedatovatelné, přesto se dnes uvádí pravěká datace (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999a, 64*). Třísovske mohyly rovněž nejsou raně středověkého stáří, ale jsou datovány do doby bronzové a halštatské (*Michálek – Zavřel 1996, 42*). Mohyly u Čertyně (katastr Záluží nad Vltavou) pocházejí z doby halštatské a laténské (*Michálek – Zavřel 1996, 42–43*). Mohyly u Říмова, Velešína, Mirkovic, Radostic a Černic se mi nepodařilo ztotožnit s žádnými dnes evidovanými mohylami.

Přísečno, na západě oblastí pod Kletí a na východě obcí Olešnice, přičemž se ale staré Doudlebsko mělo dělit na dvě části, z nichž západní část při Malši a Vltavě byla osídlena nejprve a byla tedy jádrem Doudlebska. Druhá, východní v poříčí Stropnice byla osazena později. Původní vlast Doudlebů byla tedy dle J. Braniše vymezena na severu přibližně Kamenným Újezdem, na jihu Rozputím u Kaplice, na západě Plešovicemi u Zlaté Koruny a na východě Todeňskou horou (*Braniš 1909*, 8–9). Celé toto území mělo přirozené hranice. Tato uzavřenost kraje prý způsobila, že kmen sám si měl vytvořit vlastní, důmyslně promyšlenou obrannou soustavu (*Petr 1930*, 13). Dle J. Braniše lze na tomto území nalézt šest zachovaných opevnění. Mezi nimi uvádí Doudleby, Branišovice a Strahov u Velešína, všechny nad Malší a nad Vltavou Černice, Záhorčice a Třísov (*Braniš 1909*, 8–12). Stručně řečeno, J. Braniš obranný kmenový systém Doudlebů vytyčuje šesti hradišti, jež datuje stejnou dobou vzniku, „do doby pohanské“ a jež měly plnit úlohu útočiště před nebezpečím od Avarů nebo Franků. Za hlavní kmenový hrad pokládá Doudleby a příchod kmene na Malši určuje ke druhé polovině 6. století. K datování hradišť, jak sám uvádí, mu posloužily nálezy stěpů hradištního typu. Ty prý našel na všech hradištních kromě strahovského (*Dubský 1949*, 525). Dnes lze do doby hradištní datovat pouze dvě z jím uvedených hradišť, a to Doudleby a Branišovice. Už B. Dubský pochyboval, že uvedená hradiště nebyla budována současně. Revizí Branišova „obrného systému Doudlebska“ B. *Dubský (1949, 525)* dospěl k tomu, že lze předpokládat existenci zvláštního slovanského kmene v povodí Malše, ale popřel to, že by se tento systém opíral o šest hradišť. Postupně vyloučil Velešín a všechna tři opevnění na Vltavě (Černice, Záhorčice a Třísov) Ani *M. Lutovský (2007, 97)* nevyklučuje, že označení Doudlebi skutečně může být stopou po etnicky poněkud odlišném obyvatelstvu. K tomu však chybí přesvědčivější důkazy.

8. Raně středověké hradiště v Doudlebech

8.1. Dějiny bádání

Snad první zřetelnější zájem o doudlebské hradiště byl projeven ve druhé polovině 19. století, kdy se obecně hradiště stávají předmětem výzkumu celé řady archeologů. V roce 1866 doudlebské hradiště navštívil J. K. Hraše, kde spolu s F. Stulíkem zkoumali doudlebské mohyly.¹⁰ „Asi půl hodiny od Plava, na východní straně župního hradu doudlebského, našel jsem dvě mohyly. ... Patrné jsou i zbytky valů doudlebských“ (*Hraše – Stulík 1868*, 306). Zmínku o doudlebském hradišti pak lze nalézt v díle *Pravěk země české J. E. Vocela (1866, 434)*. V roce 1869 na schůzi Archeologického sboru království českého oznámil J. E. Vocel, že mu J. B. Miltner poslal popis „někdejšího župního hradu Doudlebův“, kde byl následně jeho dopis předčítán. V něm však psal, že se na hradišti nedochovaly stopy opevnění, jak před dvěma lety sbor ohlásil J. K. Hraše (*bez autora 1870, 549*). V roce 1884 vyšel 3. díl *Sedláčkových Hradů, zámků a tvrzí Království českého*. I v tomto díle je několik řádků věnováno doudlebskému hradišti. *A. Sedláček (1994, 287–288)* zde popsal nejen jeho polohu a podal stručný popis, ale také přiblížil jeho historii. Podle něj v „pradávných dobách bývaly Doudleby hlavním místem Doudlebů.“ *I J. L. Pič (1889, 470–471; 1909, 228, 365)* část své pozornosti zaměřil na doudlebské hradiště. Kromě polohy se zmiňuje i o nálezech koster a zlomků tuhové keramiky, které objevil hrobník při kopání hrobů. Mj. uvádí, že opevnění bylo asi 120 kroků dlouhé. Osobností, jež je spojená s Doudleby, je F. M. Čapek. V jeho sbírkách skončilo hned několik archeologických nálezů pocházejících z hradiště. Hradiště zmiňuje v díle *Doudlebsko: děj a paměti bývalé župy Dúdlebské (Čapek 1902)*. Větší pozornost doudlebskému hradišti věnoval až *J. Braniš (1909, 1911)*. Jeho popisem a polohou se zabýval v díle *Staročeské hrady a Osídlení Doudlebska*. V druhé jmenované práci však nevěnoval pozornost pouze samotnému hradišti, ale jak již název napovídá, zabýval se zde i jeho okolím a kmenem Doudlebů. Doudlebské hradiště zde označil za centrum kmene Doudlebů. Na různých

¹⁰ Ve starší literatuře byly mohyly řazeny do raně středověkého období, dnes jsou považovány spíše za pravěké. Přesné místo mohyl není dnes určitelné. V roce 1941 podal soupis a popis mohyl ve Farském lese *J. Mádl (1941)*. V roce 1973 topograficky určil polohu těchto mohyl a provedl jejich fotodokumentaci *M. Šolle (Krumphanzlová 1973)*.

místech byly v období před 2. světovou válkou nacházeny při stavebních pracích zlomky keramiky a esovité záušnice, z nichž je dnes dochována pouze jedna (*Hájek 1958*). Tyto nálezy však nejsou spojeny s žádným záměrným průzkumem. Avšak roku 1930 se uskutečnil „zájezd do Doudleb“ za účelem zjištění „naleziště lidských koster a jejich ozdobných artefaktů z doby hradištní“, které byly nacházeny v souvislosti s výstavbou nového mostu (*Wodiczka 1930*). V letech 1940–1941 zde prováděl menší výzkum B. Dubský, jehož cílem bylo získání materiálu k upřesnění datace hradiště. Mezi zdí hřbitova a svahem k řece odkryl jámu obdélníkového půdorysu. Doudlebské hradiště považoval za knížecí správní hrad, tedy již odmítl tezi, že hradiště bylo kmenovým centrem Doudlebů (*Dubský 1949, 542–553*). Důležité je zpracování a obrazové zveřejnění nálezů ze sbírek Národního muzea v Praze, jehož autorem je *M. Lutovský (1993)*. Při evidenci Dubského nálezů v Národním muzeu došlo v 50. letech k promíchání nálezů z Branišovic a Doudleb a *M. Lutovský* má velkou zásluhu na tom, že tyto nálezy od sebe bezpečně odlišil. V roce 1966 se doudlebského hradiště dotkla i výzkumná činnost Jihočeského muzea (sonda *J. Poláčka*). Z 60. – 90. let, ale i z období následujícího (tj. po roce 2000) pocházejí kolekce keramiky sběrového charakteru. V letech 1996/1997, 1999, 2000 a 2012 bylo na hradišti provedeno několik sondáží. Na rok 2013 je v Doudlebech naplánována výstavba nové kanalizace, která bude probíhat pod archeologickým dohledem Jihočeského muzea (*Thomová 2013*).

Základní informace o doudlebském hradišti shromáždil v syntéze *Pravěk jižních Čech B. Dubský (1949, 542–553)*. O hradišti psal dále např. *R. Turek*, který se jím zabýval ve spojení se slavníkovským panstvím. Ještě před tím ale mělo být podle něj kmenovým centrem Doudlebů. (*Turek 1982a, 31, 40–41; 1982b, 9, 74–75*). K této teorii se přiklonil i *M. Šolle (1984)*. Dále jsou důležité práce *J. Slámy* (např. *1986; 1995, 182–224*), jež o tomto hradišti hovoří jako o jednom z center hradské organizace. V jeho pracích lze také najít odkazy na písemné prameny zmiňujících se o Doudlebech (*Sláma 1986, 68*). V současnosti jsou to práce především *M. Lutovského* (naposled *2011*), který věnuje pozornost doudlebskému hradišti jako přemyslovskému správnímu centru. Odkazy na literaturu a na zachovaný archeologický materiál lze nalézt např. v *Archeologických nemovitých památkách okresu České Budějovice (Beneš – Michálek – Zavřel 1999a, 78)*.

Jednotlivé akce a nálezy jsou podrobně popsány v kapitole Archeologické akce a archeologický materiál (str. 46).

8.2. Písemné prameny

Cílem této části práce je seznámit se s informacemi, které poskytují písemné prameny zmiňující se o Doudlebech (cca do poloviny 13. století). Jejich zhodnocení bude až předmětem závěrečné diskuse, jež si klade jako jeden z cílů definovat význam tohoto hradiště pro období raného středověku v Čechách.

Do psané historie Doudleby vstupují až ve 12. století, na počátku 20. let se o nich poprvé zmínil kronikář Kosmas (*Lutovský 2007*, 98). Tato zmínka se váže k roku 981, kde v souvislosti se smrtí Slavníka popsal hranice slavníkovské domény. „Měl pak tyto meze svého panství: K západní straně proti Čechám potůček Žirinu a hrad, který leží na hoře Oseku vedle řeky Mže. Podobně ku polední straně proti Rakousům tyto měl hrady pomezí: Chýnov, Doudleby, Netolice až k rozhraní lesa. Rovněž k východu slunce proti království moravskému hrad pod lesem ležící, jménem Litomyšl až ku potůčku Svitavě, který jest na rozhraní lesa. Rovněž k půlnoční straně proti Polsku hrádek Kladsko, ležící vedle řeky řečené Nisa“ (*FRB II*, 41).

Listinné doklady o Doudlebech jako významném správním středisku na jihu přemyslovských Čech jsou k dispozici od druhé poloviny 12. století (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008*, 8). K roku 1175 (zmínka v *CDB I*, 244, č. 278) se jako jeden ze svědků nadání českého knížete Soběslava II. plaskému klášteři připomíná doudlebský prefekt Kochan. Listina z 1. července 1179¹¹, již císař Fridrich Barbarossa vymezil hranice mezi Čechami a Rakousy, pak mezi svědky z české strany uvádí jakéhosi Pillunga z Doudleb s jeho nejmenovaným bratrem. Pillung figuruje také v dokumentu datovaném 16. června 1186¹², podle nějž sehrál ve funkci doudlebského kastelána významnou úlohu při přípravě donace knížete Bedřicha zwettelským cisterciákům. Oba zmíněné doklady o Pillungovi svědčí o tom, že v době Bedřichovy vlády patřil k významným osobnostem. S více než půlstoletým odstupem, k roku 1243¹³, se objevuje mezi svědky v listině, kterou vydal král Václav I. pro brněnský špitál sv. Jana Křtitele, Jindřich z Doudleb. O něm se žádné další zprávy nedochovaly, ale podobně jako Kochan a Pillung, patrně i Jindřich z Doudleb, doložený před

¹¹ zmínka v edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, díl I (strana 259, č. 291)

¹² zmínka v edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, díl I (strana 284, č. 311)

¹³ zmínka v edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, díl I (strana 517, č. 1084)

polovinou 13. století, zastupoval panovnickou autoritu ve správním obchodu se střediskem v Doudlebech. Jméno oblasti je doloženo v zakládací listině vyšehradské kapituly k roku 1088¹⁴ (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008, 8, Nechvátal 2007, 389*). Zde se píše o tom, že kníže Vratislav daroval z hradiště užitek vyšehradské kapitule (*Čapek 2010b, 89*).¹⁵

8.3. Archeologie a raně středověké hradiště v Doudlebech

Po archeologické stránce je doudlebské hradiště známo jen velmi málo. Toto území patří k lokalitám, jež jsou devastovány neohlášenou stavební činností. Na počátku 20. století byla rozšiřována cesta vedoucí ke kostelu, následovalo rozšíření východní části hřbitova, výstavba transformátoru pod jižním okrajem tehdy již rozšířeného hřbitova a výstavba nového mostu (*Thoma 1999, 465*). To vše proběhlo do poloviny 20. století. Těmito stavebními činnostmi byla zničena část kostrového pohřebiště. Z nálezů, jež byly při nich učiněny, je dnes dochována jedna záušnice. K roku 1967 upozornili A. Beneš a J. Kudrnáč na provoz kamenolomu při severním úpatí hradiště a apelují na to, aby byla jeho činnost zastavena, neboť by mohlo dojít k sesuvu části hradiště (*Beneš 1967; Kudrnáč 1967*). V 70. letech proběhla v obci další řada přestaveb. V roce 1992 byly prakticky na celé ploše hradiště provedeny výkopy pro vodovod. Výkopy proběhly bez stavebního povolení a bez archeologického dozoru a výzkumu. V roce 1996 bylo realizováno odvedení povrchových vod z areálu hřbitova, které nebylo ničím jiným než odkopáním venkovního půdorysu kostela sv. Vincence do hloubky asi jeden metr a založením kameninového potrubí. Výkopy ohlásil navíc náhodný návštěvník hradiště. Po skončení výkopových prací byl umožněn archeologický výzkum, při kterém byly položeny dvě sondy (*Militký – Zavřel 1998, 403–404; Thoma 1999, 465*). Výstavby a přestavby rodinných domků na území hradiště daly podnět několika záchranným výzkumům. V roce 1999 proběhl povrchový sběr na ploše skrývky pro stavbu rodinného domku (*Havlice 1999*). Ve stejném roce proběhla

¹⁴ zmínka v edici Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, díl I (strany 387–389, č. 387)

¹⁵Další listinné zmínky vážící se k Doudlebům pocházejí z roku 1222 (konfirmační zmínka „...*De messoribus Dudlebensibus...*“) a 1268 (zmínka *Otacarus rex ecclesiae Wissegradensi in Daudleb judic. prov. confirmat*) (*Čapek 2010b, 90*).

záchranná akce, při níž byla položena jedna sonda, jíž vyvolala opět stavba rodinného domku. (*Hrubý 1999a*). Stavba rodinného domu dala podnět záchrannému výzkumu i následujícího roku (*Vávra 2000*). Ne vždy jsou ale tyto stavební aktivity ohlašovány. Tyto důvody jsou jedněmi z těch, díky nimž je doulebské hradiště archeologicky málo poznané. Navíc současná zástavba obce znemožňuje i jakýkoliv systematictější výzkum hradiště (který doposud nebyl proveden) do budoucna, zbývají tedy jen nepatrně velká území a bylo by žádoucí je chránit do všech důsledků, neboť např. pro sledování otázek stratigrafických lze v Doulebech využít sotva několika desítek metrů čtverečních, jak v roce 1967 upozornil A. Beneš.

8.3.1. Poloha a rozloha hradiště

Pro stavbu hradiště byla zvolena strategicky výhodná poloha v hruškovitém meandru řeky Malše, který vytvořil ostrožnu v podobě poloostrova otevřeného směrem k východu, jehož východozápadní osa měří 600 m, nejširší severojižní 300 m. Povrch ostrožny klesá mírně sedlovitě od 433 m n. m. (místo dnešního kostela) na západ, přerušen je příkrým svahem, odkud se pak terén sklání a rozšiřuje a končí před západním ohybem řeky. Vlastní hradiště o rozloze cca 4,8 ha bylo vybudováno v nejužší části šíje (*Dubský 1949, 543; Lutovský 2007, 98*).

8.3.2. Fortifikace a vnitřní členění hradiště

Prostor, který je z obou stran obtékán meandrující řekou, byl původně rozdělen pěti nebo dokonce šesti příčnými valy (obr. 4). Zatímco na stranách přilehlých k řece bylo hradiště chráněno příkrými svahy, na lépe přístupné západní a východní straně bylo nutné vybudovat důkladný fortifikační systém, z něž se dodnes dochovaly pozůstatky několika valů a příkopů, neboť po zániku hradiště byly příkopy postupně zasypány a valy pravděpodobně posloužily jako vítaný zdroj stavebního materiálu (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008, 54–55; Nechvátal 2007, 388*).

Z nejsnáze přístupného východního směru byl přístup k hradišti chráněn dvěma pásy příčných hradeb. Relativně dobře je zachována pouze vnější z nich (obr. 5). Předhradí východně od akropole má lichoběžníkovitý tvar s delší základnou k planině a menší k vnitřnímu hradu¹⁶. Předhradí bylo obeháno valem, který zde dosahoval

¹⁶ B. Dubský (1949, 546) upozorňuje na podobnou situaci jako u prvního předhradí na hradišti u Branišovic.

maximálně dvoumetrové výšky a délky asi 100 m. Dnes ovšem dosahuje jen zlomků původních rozměrů. Hradbu z vnější strany provázal 4 až 6 metrů široký příkop. Na lichoběžníkové předhradí navazovala centrální část hradiště – akropole. Za akropoli je považována jak pro její centrální výšinnou polohu, tak kvůli zde stojícímu kostelu sv. Vincence. Ačkoliv dnes jde o stavbu v převaze barokní, stojí pravděpodobně na místě původního hradskeho kostela. Val, který oba prostory odděloval, není ale dnes souvisle dochován.¹⁷ Akropole ležela v místech, kde je šíje meandru nejužší (terén je sevřen řekou do šíře pouhých 115 m), umístěna byla na masivu hřebenu, na němž jsou dnes farní budovy, kostel, resp. část hřbitova a přilehlý farní pozemek. Měla obdélný půdorys (který určoval terén a velikost šíje) o velikosti cca 200 x 60 m. Severní a jižní obvodová hranice vnitřního hradu byla chráněna přírodními útvary, tedy zde nebylo třeba zvláštních valových opevnění. Strmé, místy kolmé srázy vylučovaly úspěch útoků, zvláště byly-li na nich vztyčeny ještě palisády. Na západě, východně od dnešní školy, se nacházel pozoruhodný terénní zlom (obr. 6). Útvar nebyl dosud zkoumán, zčásti je snad přirozeného původu, jeho dotvoření a využití pro obranu akropole je však nepochybné. Dodnes ho zřetelně respektuje cesta procházející hradištěm. Za tímto terénním zlomem dále k západu již terén hradiště klesá jen pozvolna a vyplňuje celý meandr Malše. Přístup k akropoli z této strany byl hájen třemi pásy příčných, mírně obloukovitých hradeb, dnes už jen v náznacích patrných ve zbytcích valů v zástavbě obce. Tři takto vzniklé, poměrně malé prostory jsou obvykle označovány jako podhradí, jejich funkce byla ovšem spíše obranná, než že by se na tak malém prostoru mohlo koncentrovat výraznější osídlení (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek. 2003, 78; Dubský 1949, 542–547; Lutovský 2007, 99–103*). I B. Dubský (1949, 547) píše, že tato trojí obranná linie, vybudovaná na malém prostoru, potvrzuje důležitost obrany předhradí. Existence

¹⁷ B. Dubský (1949, 544–545) upozorňuje na nevyjasněnou východní hranici akropole. Uvádí, že valové opevnění zde není zachováno, aspoň ne jako souvislejší zbytky patrné na povrchu. Popisuje danou situaci, a to tak, že mezi dnešním hřbitovem a valem předhradí vede pěšina kolem říční terasy, téměř souběžná s valem předhradí, a celá situace podle něj nasvědčuje tomu, že terasa je východní hranicí, ať již jako zbytek valového opevnění, nebo pouhou přirozenou zvýšeninou, která byla opevněna jen dřevěnou hradbou. Tento jeho názor zesiluje i okrouhlá zvýšenina při východní zdi dnešního hřbitova. Polovina byla rozkopána r. 1919 při rozšiřování východní části hřbitova a materiál byl naházen přes jižní zeď. V roce 1940 B. Dubský v násypu provedl pokusnou sondu a našel kosti a keramiku. Tím prý prokázal, že vnitřní hrad zaujímal prostor na východ až k terase, která je jeho východní hranicí.

předhradí na východě a několikerého podhradí na západě představuje sice poměrně ojedinělý fortifikační systém, jeho výjimečnost je ovšem dána neopakovatelností zdejšího terénu. Na závěr je ještě třeba říct, že hradby dosud nebyly archeologicky zkoumány a je otázkou, nakolik byly pásy opevnění současné a nakolik se v nich odrazil několik staletí trvajícím vývoj správního centra (*Lutovský 2011, 91*).

8.3.3. Zástavba

O vnitřní zástavbě doulebského hradiště není známo téměř nic, navíc archeologický výzkum, který by umožnil udělat si představu o tehdejších rozdělení plochy a uspořádání budov (či dalších objektů), je značně znemožněn současnou zástavbou obce. Je však možné vycházet z některých analogií.

V roce 1940 v prostoru severně od hřbitova, tedy v areálu akropole, prováděl menší archeologický výzkum B. Dubský, při kterém byl objeven jeden zahloubený objekt. Dodnes jde o jediný odkrytý objekt na ploše hradiště. Jáma byla obdélníkového půdorysu orientovaná délkou (3,2 m) k východu a západu, šířkou (2,8 m) k severu a jihu. Při východní a jižní stěně jámy se nacházel výstupek 50 cm hluboký, dno jámy 80 cm hluboké bylo rovné. Východní stěna výstupku a západní stěna jámy byla obložena ploskými kameny, při východním výstupku na dně byla zjištěna jamka od kůlu průměru 30 cm, hloubky 30 cm. Při severní stěně se nacházelo oválné ohniště průměrů 70 cm a 60 cm, jehož dno bylo vyloženo kameny. Z jámy byly vyzdviženy četné kosti a zuby vepře, ovce a krávy, zvláště pak keramika – výlučně tuhová (*Dubský 1949, 548–552*). O objektu nelze říci nic bližšího, jedná se pravděpodobně o pozůstatky zahloubeného obydlí.

Předpokládat se dá existence raně středověkého pohřebiště.¹⁸ Při záchranných výzkumech v okolí kostela byl v 90. letech 20. století získán bronzový prsten a dvě

¹⁸ V mladší době hradištní dominuje kostrový pohřební ritus, kdy jsou mrtví ukládáni do plochých hrobů. Kostrové pohřbívání se ale objevuje již na sklonku 9. století. Nejprve to byly dodatečné pohřby do mohyl, později se objevují samostatné hrobové jámy (*Lutovský 2011, 46*). Na rozdíl od žárových mohylových pohřbů jsou na pohřební výbavu bohatší. Nástup kostrového pohřbívání souvisí se šířením křesťanství. Mrtví byli ukládáni do hrobu obvykle nznak s rukama podél těla nebo přes kyčle, s nohama nataženými. Orientování byly hlavou k západu a nohama k východu (*Beranová – Lutovský 2009, 251*). Postupem času je stále zřetelnější uspořádání hrobů do řad severojižního směru. Plochá kostrová pohřebiště se však v 10. a 11. století na jihočeském území objevují jen sporadicky. Výraznější stopy pohřbívání patří v jižních

stříbrem plátované esovité záušnice. Pocházejí bez pochyby z porušených kostrových hrobů a spolu se staršími obdobnými nálezy (*Hájek 1958*) dokládají existenci mladohradištního pohřebiště. Záušnice byly typické raně středověké šperky¹⁹ používané jako ozdoba vlasů nebo ozdoba čelenky (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008*, 56; *Lutovský 2011*, 89–91, *Thoma 1999*, 466). Pro mladší dobu hradištní jsou typické záušnice, jejichž jeden konec je zakončen roztepáním do tvaru es. V nejstarším období (objevují snad kolem přelomu 9. a 10. století) mohly být esovité záušnice nošeny přímo v ušních boltcích (*Lutovský 2011*, 62, 255).

Doklady o existenci staršího pohřebiště a nálezy s ním spojené dovolují předpokládat i existenci raně středověkého kostela, neboť raně středověký správní hrad vyžadoval přítomnost kostela. V místě tehdejší akropole se dnes nachází kostel sv. Vincence (obr. 7), jeho počátky jsou však otevřené. Nelze vyloučit, že by kostel mohl být staršího než vrcholně středověkého založení. Z výsledků výzkumu z let 1996/1997 lze uvažovat o situování původní raně středověké církevní architektury právě do místa dnešního kostela sv. Vincence. A. Majer zde provedl průzkum mající ověřit možnost dochování starších konstrukcí pod podlahou kostela (*Militký – Zavřel 1998*, 423; *Thoma 1999*, 465–467). Z výsledků elektroodporové metody lze usuzovat na předbarokní půdorys kostela s orientací shodnou se stávající stavbou, se západním průčelím vtaženým dovnitř stávající stavby. Tloušťka zdiva lze odhadnout na cca 1,5 m, postranní zdivo kostela bude pravděpodobně zachováno v menší hloubce pod podlahou, než zdivo západní uzavírací stěny (*Majer 1997*).

8.3.4. Archeologické akce a archeologický materiál

8.3.4.1. Archeologické akce

V této části budou popisovány ty archeologické akce, při nichž byly položeny sondy. Ostatní archeologické akce jsou zachyceny v následující podkapitole, respektive v příloze (tab. 3 a 4). V příloze (tab. 2) lze najít i seznam hlášení uložených v archivu AÚ v Praze (k r. 2012). Většinou se jedná o ZAA nebo jiná drobná hlášení z katastru

Čechách až století 12., kdy hrobový inventář chudne a je představován výlučně esovitými bronzovými záušnicemi (*Lutovský 2011*, 46, 49).

¹⁹ Vývojem raně středověkého šperku v Čechách se v současnosti zabývá např. *K. Tomková* (např. 2005, kde se mj. zabývá terminologií a rozdíly mezi záušnicí a náušnicí), která se specializuje především na problematiku raně středověkých hradišť a pohřebišť 9. – 12. století.

Doudleby. Obr. 8 a 9 jsou mapy zobrazující archeologické akce, jež mají bližší prostorové vymezení²⁰ a je znám jejich autor.

V této souvislosti je ještě třeba říci, že na rok 2013 (přibližně květen až září) je v Doudlebech naplánována výstavba nové kanalizace. V poslední etapě půjdou přípojky přes val hradiště v místě školy. Výkopy budou probíhat pod archeologickým dohledem Jihočeského muzea. Zatím je hotový základ pod ČOV, žádné nálezy prozatím získány nebyly (k 19. 4. 2013; *Thomová 2013*).

B. Dubský 1940 – 1941

V letech 1940–1941 prováděl na doudlebském hradišti menší výzkum B. Dubský. Jeho cílem bylo získání materiálu k upřesnění datace hradiště. Při východní zdi dnešního hřbitova, na místě, kam byl házen materiál při rozšiřování východní části hřbitova, provedl pokusnou sondu. V sondě (v násypu) byly nalezeny kosti a keramika (*Dubský 1949*, 546). Další výkop provedl v prostoru akropole – v prostoru severně od kostela. Mezi zdí hřbitova a svahem k řece otevřel jámu obdélníkového půdorysu o rozměrech 3,2 x 2,8 m. Z jámy byly vyzdviženy četné kosti a zuby vepře, ovce a krávy, zvláště pak keramika tuhového charakteru. B. Dubský všechnu keramiku i tu nalezenou na nově rozšířené ploše hřbitova, datoval nejnižše do 9. století, většinou do století 10. a 11. a totéž datování přisoudil i keramice vyskytující se u kostela a na farských pozemcích (*Dubský 1949*, 547–549). Toto časové zařazení však musí bráno s nadhledem, neboť tehdejší znalosti chronologie byly značně menší než dnes. Tento značně omezený soubor mladohradištní keramiky, která, pokud skutečně pochází z jednoho a téhož objektu, je na základě nejmladších střepů dle *M. Lutovského (2000*, 178) datovatelná spíše do 11. století. Tento materiál je uložen v Národním muzeu pod inv. č. 58961 – 58981.

J. Poláček 1966 (Jihočeské muzeum)

V roce 1966 (březen – září) J. Poláček z Jihočeského muzea rozšířil původní amatérský výkop a položil sondu o rozměrech cca 5m x 1m na farské zahradě, severně od hrazeného hřbitova při kostele sv. Vincence. Získána byla vesměs tuhová mladohradištní keramika. Tyto nálezy nebyly publikovány, neexistuje ani dokumentace nebo nálezová zpráva. Část tohoto keramického souboru (inv. č. 17251 – 17255, 17257)

²⁰ Bližším prostorovým vymezením je myšlena lokalizace uváděná bližší než „hradiště“ či „obec“.

byla zpracována v rámci této bakalářské práce. Nalezen byl i polotovar přeslenu a část brousku. Materiál je uložen v Jihočeském muzeu pod inv. č. 16931 – 16970, 17231 – 17270.

J. Thoma, Z. Thomová 1997 (Jihočeské muzeum)

V roce 1996 bylo realizováno odvedení povrchových vod z areálu hřbitova, které nebylo ničím jiným než odkopáním venkovního půdorysu kostela sv. Vincence a založením kameninového potrubí. Odkopán byl celý půdorys stavby vyjma západního průčelí s věží do hloubky cca 100 cm (šířka cca 50 – 100 cm). Po celém obvodu kostela bylo odhaleno zdivo základů. Po skončení výkopových prací v roce 1997 byl umožněn archeologický výzkum. Byly položeny dvě sondy (obr. 11). Sonda 1/97 (2 x 2 m) byla umístěna do rohu na styku západní stěny lodi kostela se severní věží. Kromě dna výplň tvořila jednotná vrstva jemné hlíněné konzistence, kde se nacházely roztroušené zlomky mladohradištní až středověké keramiky. Sondu 2/97 tvořila stejná výplň, byla umístěna na styku jižní strany presbytáře a východní zdi lodi kostela. Zjištěny byly novověké hroby a nad podložím zbytky nejméně dvou středověkých hrobů ve směru V–Z, které nebylo možné prozkoumat. Jižně od tohoto pohřbu byly nalezeny dvě záušnice (pod torzem temenní kosti) a volně, ve vrstvě těsně nad podložím, byl zjištěn páskový prsten. Záušnice Z1 (obr. 10) byla zhotovena z tyčinkovitého drátu silného 4,3 mm. Smyčka na konci byla zčásti ulomena. Rozměry jsou 26,6 x 26, 1 mm. Bronzové jádro je plátované stříbrem. Záušnice Z2 (obr. 10) byla zhotovena z drátu silného 4,5 mm. Roztepaný plochý konec byl jednoduše esovitě stočený. Rozměry jsou 23x 25,4 mm. Bronzové jádro je taktéž plátované stříbrem. Prsten (obr. 10) je s volně překrývajícími se konci z plochého, na venkovní straně mírně zachovaného pásku. Je 3 mm silný. Rozměry jsou 23 x 24 mm (*Thoma 1999*, 466). Tyto nálezy dokládají osídlení v 11., a především ve 12. století a jsou první svého druhu získané na ploše hradiště při výzkumné akci. V sondě také bylo zachyceno množství keramiky (xx) mladohradištní (*Nechvátal 2007*, 385; *Thoma 1997*; *1999*, 466–467). V ZAA (*Thoma 1997*) je uvažováno i o keramice středohradištní (x). Materiál je uložen v Jihočeském muzeu pod identifikačním číslem ZV 480 (čísla sáčků 9531–9555).

J. Beneš, P. Hrubý 1999 (Archeos)

Záchrannému výzkumu v roce 1999 (J. Beneš, P. Hrubý) dala podnět stavba na parcele č. 6 na severním svahu ostrožny. Parcela byla prozkoumána jednou sondou o

rozměru 2 x 7,6 m (obr. 12). V prozkoumané ploše byla zjištěna půdní vrstva, obsahující nálezy 12. – 13. století, ale také novověké a zcela recentní. Podloží tvořily písky a štěrkopísky s výchozem zvětralé rudy. Na ohrožené ploše bylo nalezeno množství tuhové keramiky převážně z 13. století (68 kusů silně tuhovaných), méně pak z mladší doby hradištní (5 kusů silně tuhovaných). Získáno bylo také 30 zlomků keramiky náležící 14 – 15. století. Tomuto období náleží také zde nalezený okraj kachle, železný nůž a čelist prasete (*Hrubý 1999a*).

Z. Thomová, K. Vávra 2000 (Jihočeské muzeum)

V roce 2000 (21. 3 – 10. 4.), v prostoru pod patou západního valu hradiště, proběhl záchranný archeologický výzkum Jihočeského muzea. Plocha byla porušena neohlášenými skrývkami před stavbou rodinného domu. Na této ploše bylo vytyčeno 6 sond a provedena terénní část záchranného archeologického výzkumu. Získaný materiál náleží ale vrcholnému středověku až novověku (*Vávra 2000*).

Archaia Jih 2012

V roce 2012 v Doudlebech probíhalo odvlhčování kostela sv. Vincence. Při této příležitosti položila Archaia Jih u věže kostela jednu sondu. Objeveno bylo 11 hrobů pravděpodobně novověkých, tudíž s hradištěm nesouvisejících. Nálezový movitý fond byl poměrně chudý. Kosterní pozůstatky jsou nyní ve zpracování antropologického pracoviště v Olomouci. Akce je ve fázi zpracování a bude navazovat na další terénní průzkum (*Kašák 2013*).

8.3.4.2. Evidovaný a dostupný archeologický materiál

V příloze (tab. 3, 4) je podán přehled dostupného archeologického materiálu pocházejícího z Doudleb (k roku 2010). Pro kompletnost jsou zde uváděny i ty nálezy, které svou datací neodpovídají mladší době hradištní. Není vyloučeno, že existuje více nálezů, než je zde zachyceno, např. z povrchových sběrů, které jsou ne vždy hlášeny a zůstávají u autora sběru. Nálezy, jež disponují identifikačním číslem, jsou k nalezení v tab. 3. Tab. 4 obsahuje nálezy, jež identifikačním číslem opatřeny nejsou, nebo se ho nepodařilo dohledat. Je možné, že některé z těchto nálezů jsou shodné s nálezy z předchozí skupiny. Tento přehled je navíc rozšířen i o další informace, jako nálezové okolnosti, autora nálezu, časové určení (ve smyslu kdy byl nález učiněn, popř. evidován), prostorové vymezení aj.

8.3.4.3. Nedochované nebo nedostupné nálezy – nálezy známé z literatury

Z roku 1909 jsou k dispozici dva záznamy o nálezích tuhových, snad hradištních keramických zlomcích (*Braniš 1909, 9, Pič 1909, 26, 365*), avšak nic bližšího není známo.

13. 10. 1930 se uskutečnil „zájezd do Doudleb“ vedený F. Latzlzem za účelem zjištění „naleziště lidských koster a jejich ozdobných artefaktů z doby hradištní.“ Z této akce je zachováno hlášení ze dne 18. 10. 1930, jehož autorem je J. Wodiczka. Rukopis je dnes uložen v Jihočeském muzeu. Hlášení hovoří o nalezišti vpravo vozové cesty, proti vchodu do fary vedle příkrého svahu k Malši (materiál z tohoto místa využit jako závážka při stavbě nového mostu), kde se údajně našlo několik lidských lebek a končetin, u kterých se nacházely bronzové záušnice s esovitým zakončením (snad celkem 6 kusů), pak dýka a nůž ze železa. Tyto nálezy pak ředitel místní školy vydal F. M. Čapkovi, který je slíbil zaslat do Prahy na prozkoumání (*Wodiczka 1930*). Dnes tyto nálezy nejsou k dispozici, ale pravděpodobně pocházejí z porušených raně středověkých kostrových hrobů.

Při rozšiřování cesty, která vede hradištěm, byl na počátku 20. století odvážen materiál z výspy na násyp k novému mostu. V násypu se kromě kostí a zlomků keramiky našly také údajně esovité záušnice a přesleny. F. M. Čapkovi byly odevzdány 3 esovité záušnice, přesleny a keramika. B. Dubský píše, že všechny tyto nálezy u F. M. Čapka viděl 1. 4. 1941, navíc mu byl prý odevzdán i tyčinkovitý bronzový náramek a zlatá římská mince nalezená v podhradí hradiště (*Dubský 1949, 544*).

8.3.5. Archeologické doklady mladohradištního osídlení v okolí doudlebského hradiště

Od pravěku byly osidlovány zemědělsky nejpříhodnější části Čech. V mladší fázi časně slovanského osídlení začal posun sídlišť k okrajům pahorkatin. Zároveň již tehdy docházelo k posunu z bezprostřední blízkosti vodních toků do výšinných poloh. V 9. – 10. století dochází k zřetelnému postupu zahušťování dosavadního osídlení a vzniku nových sídlišť. Osídlení se i nadále vyhýbalo vyšším vrchovinám a horám a jen

sporadicky se začínalo zachycovat při jejich okrajích. V podstatě byly osazeny celé zemědělsky příhodné oblasti, nedocházelo však ještě k zřetelnému posunu do oblastí Čech v pravěku neobydlených. K určitým změnám došlo v závěrečné fázi hradištního období. Na jedné straně pokračovalo osídlení ve starých sídlištních koncentracích (i když někde slábly), na druhé straně však v 11. – 12. století vzrostl celkový počet sídlišť. Většinou byly rozmístěny nepravidelně podél vodních toků a celková struktura měla charakter volnějších koncentrací. Osídlení se koncentrovalo v různé míře blízkosti opevněných center (*Beranová – Lutovský 2009*, 91–93).

Život na hradišti se odvíjel od jeho okolí a naopak. Hradiště organizovalo život oblasti, na druhou stranu bylo do značné míry závislé na svém zázemí (*Šolle 1984*, 163). Zázemí může být chápáno různě, může se jednat jak o předhradí hradiště nebo o osady zemědělského či sídlištního charakteru v okolí hradiště. V této kapitole se nám bude jednat především o druhou možnost. Zázemí hradišť mělo velký význam pro jejich ekonomiku, neboť odtud přicházelo od okolního obyvatelstva velké množství nejrůznějších produktů i peněz (*Sláma 1986*, 53–54).

Současné znalosti o struktuře a intenzitě osídlení v době hradištní jsou v jihočeské oblasti značně rozdílné. Lépe jsou poznány regiony s dlouhodobou archeologickou aktivitou, např. Strakonicko. Příkladem opačným je oblast okolí Českých Budějovic, odkud jsou známa především hradiště a mohylová pohřebiště. O jejich sídlištním zázemí však není známo téměř nic (*Militký – Zavřel 1998*, 397). Značná část identifikovaných rovinných sídlišť je zatím známa jen díky povrchovým sběrům. Tento jev ale není typický jen pro jižní Čechy, i z ostatního českého území jsou známy neopevněné osady jen velmi málo (*Lutovský 2011*, 49).

Za současného stavu nálezové základny si není možné vytvořit konkrétní představu o charakteru a intenzitě sídlištního/hospodářského zázemí doudlebského hradiště. V následujících řádcích je podán přehled archeologických nálezů získaných v okolí hradiště (k r. 2008). V přehledu jsou uváděny archeologické nálezy přibližně z území, jež bylo vytyčeno v kapitole pojednávající o přírodních podmínkách, a zároveň svou datací spadají do mladší doby hradištní, popř. jsou datovány na přechod raného a

vrcholného středověku.²¹ Jedná se o nálezy sídlištního charakteru. Součástí přehledu jsou i ojedinělé nálezy. Tyto nálezy mohou být ukazateli územního vlivu doudebského hradiště a lokality, z nichž tyto nálezy pochází, mohly tvořit jeho sídlištní/hospodářské zázemí. Ne všechny uvedené nálezy ale musí nutně souviset s naším hradištěm. Přehled těchto nálezů podávám i v mapové formě (obr. 13). A jelikož hradiště v Doudebech mělo pravděpodobně navázat na branišovické hradiště, v mapě jsou pro srovnání zachyceny i nálezy střední doby hradištní. K vypracování tohoto přehledu mi posloužila především Archeologická databáze Čech (2009), soupis pravěkých a středověkých nemovitých archeologických památek v okrese České Budějovice z roku 1999 (*Beneš – Michálek – Zavřel 1999a*) a Archeologické nemovité památky v okrese Český Krumlov (*Michálek – Zavřel 1996*).

obec Kamenný Újezd

k. ú. Kamenný Újezd

V roce 1963 byla při kopání rýhy pro vodní odpad v zahradě pana J. Vágnera nalezena směs tuhové keramiky. Tento pozemek je situován v blízkosti místního kostela. Nález obsahoval zlomky velkých zásobnicovitých i drobnějších tenkostěnných tvarů. Tento soubor podle J. Hraly náleží nejspíše 12. a 13. století, kdy byly tuhové zásobnice hojněji rozšířeny (*Hrala 1970*, 202–203).

Dne 18. 4. 1970 byl na návrší severně od rybníka Široký proveden povrchový sběr A. Beneše, při němž bylo získáno 6 zlomků mladohradištní keramiky – 3 okraje, 3 nevýrazné střepy a 1 hruška tuhy (*Militký – Zavřel 1998*, 409).

k. ú. Opalice

V roce 1970 (A. Beneš) byl v prostoru nad levým břehem Třebonínského potoka asi 500 m JJV od středu obce a východně od polní cesty ke Krnínu proveden povrchový sběr, při kterém bylo získáno 9 tuhových střepů pravděpodobně náležící do mladší doby hradištní. Mladohradištní sídliště se nachází na pohřebišti ze střední doby bronzové a doby laténské (*Beneš 1973*, 99; *Militký – Zavřel 1998*, 410).

²¹ V Archeologické databázi Čech (2009) se objevují nálezy, u nichž je uváděna pouze obecně raně středověká datace. Tyto nálezy nebyly v přehledu zohledňovány, avšak je možné, že některé z nich náleží mladší době hradištní

obec Komařice

k. ú. Pašínovice

Při povrchovém sběru S. Vančury v roce 1993 byl na poli cca 700 JJZ od východního okraje obce nalezen keramický přeslen, který byl datován na přechod raného a vrcholného středověku (*Militký 1997, 171*).

obec Ločenice

k. ú. Nesměň u Ločenic

Při povrchovém sběru v roce 1993 byly na poli cca 1200 m východně od středu obce nalezeny dva zlomky keramiky datované do mladší doby hradištní (*Valkony 1997, 158*).

obec Staré Hodějovice

k. ú. Staré Hodějovice

V roce 1985 bylo při povrchovém sběru objeveno polykulturní sídliště na návrší západně od obce, východně od silnice do Trhových Svinů a severně od silniční přípojky do Starých Hodějovic. V roce 1992 zde proběhl záchranný výzkum ve spojitosti s výstavbou vodovodu. Byl získán soubor keramiky z mladší a střední doby hradištní (*Militký – Zavřel 1998, 412*).

obec Homole

k. ú. Homole

Na poli východně od osady mezi silnicí Černý Dub-Dvůr Koroseky a Dubským potokem bylo v roce 1984 při terénním průzkumu objeveno sídliště střední až mladší doby hradištní. V letech 1984–1985 byla sběrem získána větší kolekce zlomků keramiky (*Militký – Zavřel 1998, 404*).

obec Zlatá Koruna

k. ú. Rájov

V roce 2000 byly při povrchovém sběru, v prostoru jižního svahu vlevo od silnice do Štětkře, získány zlomky keramiky (xxx) datované na přechod raného a vrcholného středověku (*Chvojka 2003, 235–236*).

obec Zubčice

k.ú. Zubčice

Z povrchových sběrů pochází mladohradištní keramika z 11. a počátku 12. století. Osídlení snad souvisí s kostrovým hrobem na sousední parcele (*Lutovský 2011, 231*).

9. Analýza zpracovaného souboru

V rámci této bakalářské práce byl zpracován malý keramický soubor (357 fragmentů nádob), jež mi byl poskytnut Mgr. Z. Thomovou z Jihočeského muzea. Nejprve je třeba říci, že zpracování tohoto souboru bylo poněkud zjednodušeno a omezeno na sledování jen některých znaků, pro potřeby této bakalářské práce však dostačujících. Navíc tyto zlomky nádob pocházejí z povrchových sběrů a z nedokumentované sondáže, jedná se tedy o nestratifikované zlomky bez širších nálezových okolností.

9.1. Metodika

Keramické zlomky již byly opatřeny inventárními čísly. V příloze lze najít katalog reprezentativních zlomků nádob (tab. 5), jež jsou uváděny právě pod těmito čísly. Ne vždy však jedno inventární číslo odpovídá jednomu fragmentu, proto byly dále pro potřeby katalogu a příloh rozlišovány římskými číslicemi.

Jako první krok při zpracování keramického souboru byly rozděleny fragmenty nádob na typické a atypické zlomky. Typickými (reprezentativními) zlomky jsou myšleny fragmenty nádob, které mohou vypovídat něco o chronologii keramiky. Jedná se tedy o zlomky okrajů, výduti nádob s výzdobným prvkem a části den. Poté byla vyloučena možnost slepení jednotlivých fragmentů, a jelikož zpracovávaná keramika pochází jen z povrchových sběrů a nedokumentované sondáže, jedná se tak o zlomky, ze kterých se nedají zrekonstruovat celé ani menší části nádob (mimo 3 zlomků). Následně byl vytvořen seznam kategorií sloužící k základní deskripci jednotlivých zlomků. Je třeba poznamenat, že toto zkoumání bylo prováděno na základě makroskopicky určitelných vlastností keramické hmoty a na celém zpracování keramického souboru se odrazilo subjektivní hodnocení vlastností keramických zlomků. U typických zlomků byly sledovány tyto kategorie: část nádoby, ze které zlomek pochází, přítomnost tuhy ve zlomku, typ výzdobného motivu, struktura lomu a průměrná tloušťka. U zlomků okrajů byl navíc sledován typ okrajů, a pokud bylo možné, tak i technologie výroby a tvarosloví. Dalším krokem byla kresebná dokumentace a vytvoření typáře výzdobných motivů a okrajů. U zbylých fragmentů (atypických) byly pro potřeby statistik sledovány tyto kategorie: část nádoby, ze které zlomek pochází, přítomnost tuhy ve zlomku, struktura lomu a průměrná tloušťka.

Určení a typologie morfologických vlastností fragmentů nádob vychází především z prací *M. Lutovského (2011)*, *H. Hojerové (2013)* a *J. Macháčka (2001)*. Poznatky získané z těchto prací byly přizpůsobeny pro potřeby zpracovávaného keramického souboru. Chronologické zařazení bylo konzultováno s M. Lutovským.

9.2. Sledované kategorie

Část nádoby

V této kategorii byla zjišťována část nádoby, ze které zlomek pochází. Byly vybrány tyto základní kategorie: okraj – s výdutí či bez, výduť a dno – s výdutí či bez.²²

Přítomnost grafitu

Zde byla sledována přítomnost grafitu v daném zlomku. Grafit se ve zlomcích vyskytoval buďto rozdrčený nebo jako zrna různé velikosti. Tuhová keramika je charakteristická značnou příměsí tuhy identifikovatelnou pouhým okem a zanechává výraznou stopu na prstech či papíru (*Macháček 2001, 44*).

Struktura lomu

V této části byla zkoumána struktura lomu zlomku. Pozorování bylo prováděno pouhým okem. Byly vyčleněny tyto kategorie: jemná, středně hrubá – velikost ostřiva do cca 1 mm a hrubá – velikost ostřiva nad cca 1 mm.

Průměrná tloušťka

Průměrná tloušťka zlomku (v mm) byla určována pomocí šuplery.

Výzdoba

Tato kategorie byla sledována u fragmentů nádob, na kterých bylo možno identifikovat nějaký výzdobný prvek. Výzdoba byla kódována po individuálních výzdobných prvcích od okraje ke dnu nádoby. V souboru se objevily i vodorovné plastické pásy, jež byly opatřeny dalším výzdobným motivem. V takovém případě je v zápise na prvním místě uváděn vodorovný plastický pás. Kód pro výzdobný motiv sestává z kombinace velkých a malých písmen, popř. číslic. Pokud se jednotlivý typ výzdoby vyskytoval na jednom zlomku vícekrát pod sebou (aniž by byl přerušen jiným

²² Části hrdla byly klasifikovány jako výduť.

typem výzdoby), je v zápise uváděn jeho počet.²³ U hřebenové výzdoby a jednotlivých vpichů nebylo v zápise zohledňováno, o kolikanásobný motiv se jedná. Vybrané typy výzdob jsou k vidění v příloze (obr. 14).

Vlnice

Jednoduchá vodorovná vlnice (Aa1)

Řady jednoduchých vodorovných zašpičatělých vlnic (Aa2)

Jednoduchá spirálovitá vlnice (Aa3)

Dvě jednoduché vlnice vzájemně se proplétající (Aa4)

Hřebenová vlnice (Ab)

Rýhy

Jednoduchá vodorovná rýha (Ba1)

Jednoduchá spirálovitá rýha (Ba2)

Hřebenové vodorovné rýhy (Bb1)

Hřebenové spirálovité rýhy (Bb2)

Vpichy

Jednotlivé vpichy (Ca)

Vodorovný pás hřebenových šikmých vpichů (Cb1)

Vodorovný pás hřebenových šikmých vpichů protažených (Cb2)

Vodorovný pás šikmých vrypů, rýžek apod. (D)

Vrypy byly prováděny nehtem či hrubším nástrojem a tvarově jsou spíše nepravidelné.

Záseky (E)

Záseky byly prováděny ostrým nástrojem a jsou poměrně úzké a hluboké. Tento typ výzdoby se objevoval v analyzovaném souboru v kombinaci s vodorovným plastickým pásem – přesekávaná lišta anebo na výrazných hranách (přechod hrdlo – výduť).

Vodorovný plastický pás

²³ Např. 2Ba1 = dvě jednoduché vodorovné rýhy pod sebou.

Vodorovný plastický pás vypouklý (Fa)

Vodorovný plastický pás hranatý (Fb)

Vodorovný plastický pás hrotitý (Fc)

Vodorovný plastický pás neurčitelný (Fd)

Vodorovné žlábký (G)

Jiná (H)

Okraje

Typy okraje (obr. 15)

Bylo vyčleněno 7 základní typů okrajů hrnců (hrnců/zásobnic):

- I. jednoduchý zaoblený okraj
- II. šikmo seříznutý okraj
 - a. rovný s jednostranně nebo oboustranně vytaženou hranou
 - b. vypuklý s jednou hranou vytaženou
 - c. mělce prožlabený, někdy mírně zesílený
- III. vodorovně nebo mírně šikmo seříznutý okraj
 - a. rovný s jednostranně nebo oboustranně vytaženou hranou, někdy mírně zesílený
 - b. mělce prožlabený s jednostranně nebo oboustranně vytaženou hranou
- IV. svisle seříznutý okraj, mělce prožlabený, někdy jedna hrana povytažena
- V. ovalený okraj
- VI. jiný
- VII. neurčitelný okraj

Pokud jde o zásobnice, zde již více typy okrajů rozlišovány nebyly, v katalogu jsou uváděny pod označením VIII. Většina okrajů zásobnic náleží typu kyjovitému.

Technologie výroby

Technologie byla sledována pouze u okrajových částí nádoby, kde jsou technologické znaky nejlépe dochovány. Kritéria pro její určení vychází z práce *J.*

Macháčka (2001). Určující pro determinaci technologie byly stopy na nádobě. Při nepřítomnosti stop obtáčení na nepravidelně modelované keramice se shlazováním provedeným v různých směrech bylo usuzováno na výrobu bez využití rotace. U okrajů s nevýraznými i výraznými stopami po obtáčení byla keramika hodnocena jako obtáčená.

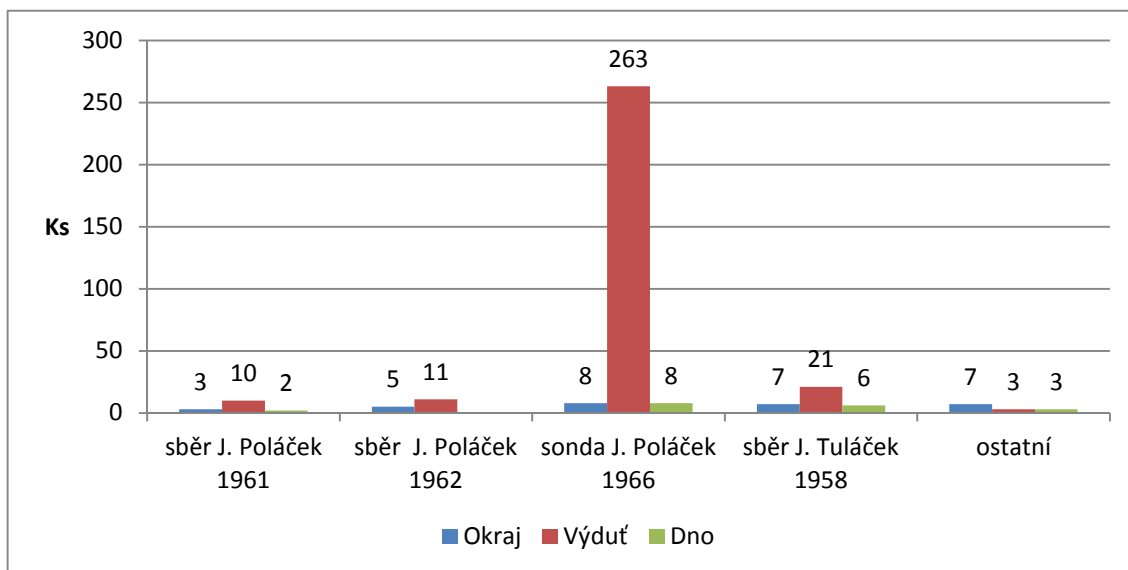
Tvarosloví

V této části je určeno, z jaké nádoby zlomek pochází. Tvarosloví bylo určováno pouze u zlomků okrajů. Základní kategorie jsou hrnec a zásobnice. V případech, kde není zcela zřetelné, jaké nádobě fragment náleží, byl fragment klasifikován jako hrnec/zásobnice. Mísy, lahve, ani jiné typy nádob nebyly v souboru identifikovány.

9.3. Analýza celého keramického souboru

Více než $\frac{3}{4}$ zlomků, tj. 279 (inv. č. 17251 – 17255, 17257), pochází z výzkumu Jihočeského muzea z roku 1966, kdy severně od hrazeného hřbitova při kostele sv. Vincence J. Poláček rozšířil původní amatérský výkop a položil zde sondu o rozměrech cca 5 x 1 m. K tomuto výzkumu však neexistuje žádná dokumentace, jedná se tak o nestratifikované zlomky nádob bez jakýchkoliv nálezových okolností. Dále bylo zpracováno 34 fragmentů (inv. č. 15339 – 15357) získaných při sběru J. Tuláčka v roce 1958 při rozšiřování hřbitova. Dalších 15 zpracovaných keramických fragmentů (inv. č. 17151 – 17157) pochází ze sběru J. Poláčka prováděného 30. 5. 1961 na farské zahradě. Ze sběru J. Poláčka pochází i dalších 16 zpracovaných fragmentů, jež byl uskutečněn 30. srpna 1962 při hloubení jámy na vápno. Zbytek zpracovaných střepů (13 ks) nemá bližší nálezové okolnosti, jedná se ale většinou o zdobené zlomky nádob (inv. č. 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91).

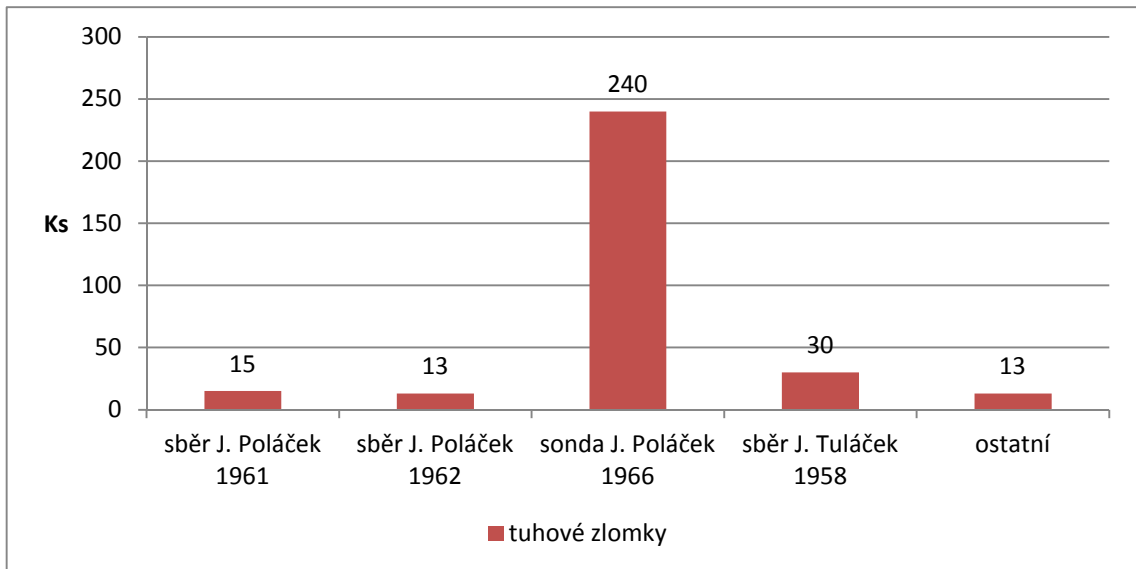
Z materiálu byly vybrány reprezentativní zlomky nádob, u ostatních fragmentů, tj. nezdobených výdutí, byly pro potřeby statistik sledovány výše zmíněné kategorie. Celkem tedy bylo zpracováno 357 fragmentů keramických nádob. Z toho bylo 30 zlomků okrajů (9%), 308 zlomků výdutí (86 %) a 19 zlomků den (5 %). Na grafu 1 je k vidění toto zastoupení i v rámci jednotlivých akcí. Ve sledovaném souboru mají převahu zlomky atypické, jež jsou zastoupeny počtem 223 ks (61 %). Reprezentativní zlomky, které zahrnují fragmenty okrajů, den a zdobených výdutí, představují 134 ks (39 %).



Graf 1: Zastoupení částí nádoby v rámci jednotlivých akcí.

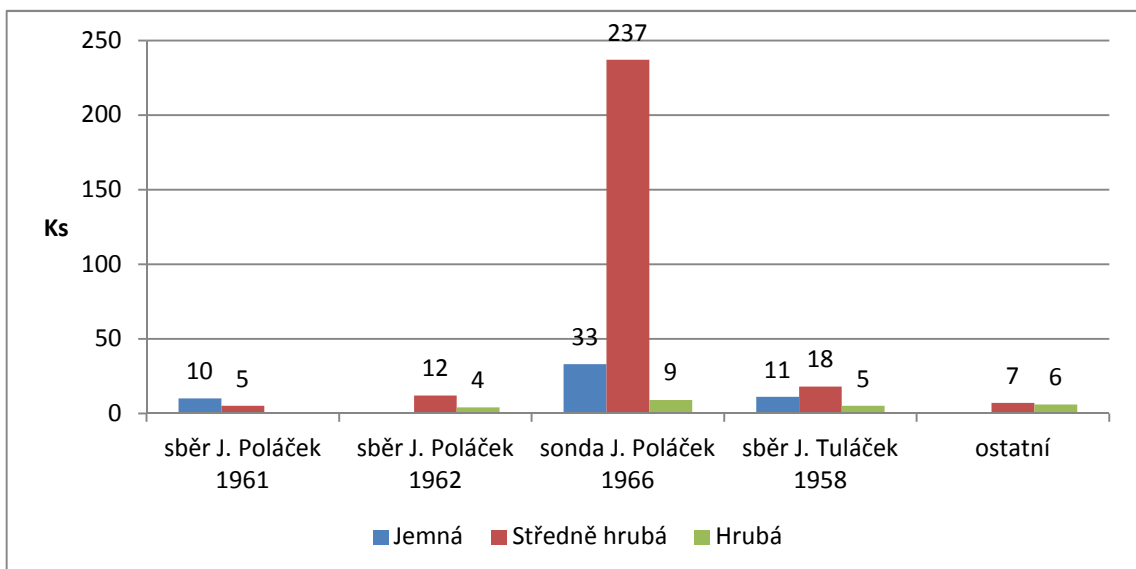
Po stránce materiálové se zpracovávaná keramika vyznačuje přítomností grafitu. Tuha byla přítomna v 87 % (311 ks). Tuha se v keramickém materiálu objevovala buď jako drť v různém množství, v méně případech pak v podobě zrn různé velikosti (ostřivo). Na grafu 2 je k vidění toto zastoupení i v rámci jednotlivých akcí. Tuhové zlomky obsahovaly ostřivo ve většině případů tvořeného zrnky písku. V několika případech se objevilo i ostřivo organické. Netuhová keramika se po stránce materiálové vyznačuje příměsí písku a někdy i sotva znatelným výskytem slídy. Toto bylo zjišťováno pouze makroskopicky, tudíž bylo upuštěno např. od zjišťování poměru mezi ostřivem a pojivem. Ze stejného důvodu nebyl zjišťován ani druh ostřiva, které se ale, jak už bylo napsáno, skládá vesměs ze zrn písku. Ostřivo bylo do keramické hmoty přidáváno proto, že upravuje plastičnost a vlastnosti keramiky při formování nádob, jejich následného sušení a ve značné míře ulehčuje i výpal (Beranova – Lutovský 2009, 129). Průměrná tloušťka střepu v celém analyzovaném souboru je 0,8 mm. Vypálení není vždy stejnoměrné, z velkého procenta však převažují relativně tvrdé nedrolivé střepy. Povrch je většinou barvy šedé až šedočerné. Vyskytují se ale i fragmenty odstínu barvy hnědé, oranžové, červené nebo béžové. Píscitá příměs většinou vystupuje na vnitřní straně fragmentu, zatímco povrch (vnější strana) je vypracován pečlivěji. Není tomu tak ale vždy, v tomto souboru se nacházejí keramické fragmenty, jejichž povrch by se dal označit za hrubý (14%; na povrchu výstupky a póry větší než cca 1 mm). Na druhou stranu se ale objevují i střepy, jejichž povrch je naopak hladký (26%; povrch hladký či téměř hladký, tj. výstupky a póry do cca 0,5 mm). Převažují ale keramické zlomky s povrchem středně hrubým (60%; výstupky a póry větší než cca 0,5 mm a

menší než cca 1 mm). Sekundární poškození střepu nebylo bráno v potaz. Toto zastoupení se do jisté míry odvíjí od subjektivity šetření.



Graf 2: Zastoupení tuhových zlomků v rámci jednotlivých akcí.

Jedním ze sledovaných údajů byla také struktura lomu keramického fragmentu. Z tohoto pozorování vyplývá, že nejvíce zastoupenou kategorií jsou zlomky se středně hrubou strukturou lomu (78 %). Následuje keramika s jemnou strukturou lomu (15%) a nejméně početná je keramika s hrubou strukturou lomu (7%). Toto zjištění odvíjí od subjektivity šetření. Na grafu 3 je k vidění toto zastoupení i v rámci jednotlivých akcí.

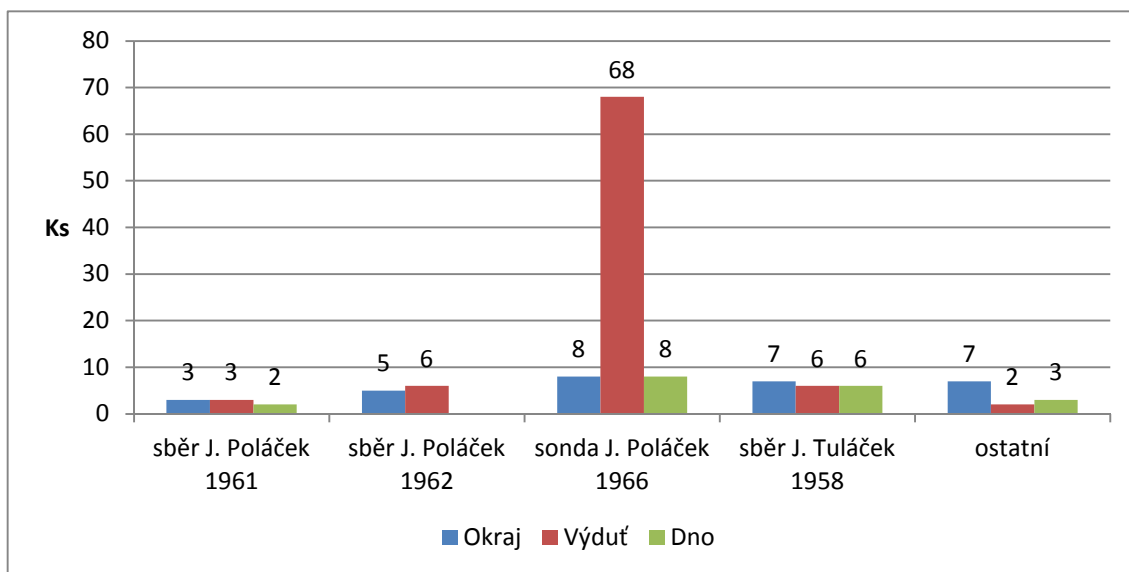


Graf 3: Zastoupení struktury lomu v rámci jednotlivých akcí.

9.4. Analýza reprezentativních zlomků

Část nádoby

V souboru se vyskytuje 134 reprezentativních zlomků nádob. Více než polovinu, tj. 64 % (85 ks), tvoří zlomky výdutí s výzdobným motivem, 22 % (30 ks) jsou zastoupeny zlomky okrajů a 14 % (19 ks) jsou fragmenty den. Na grafu 4 je k vidění toto zastoupení i v rámci jednotlivých akcí.



Graf 4: Zastoupení částí nádob reprezentativních zlomků v rámci jednotlivých akcí.

Přítomnost grafitu

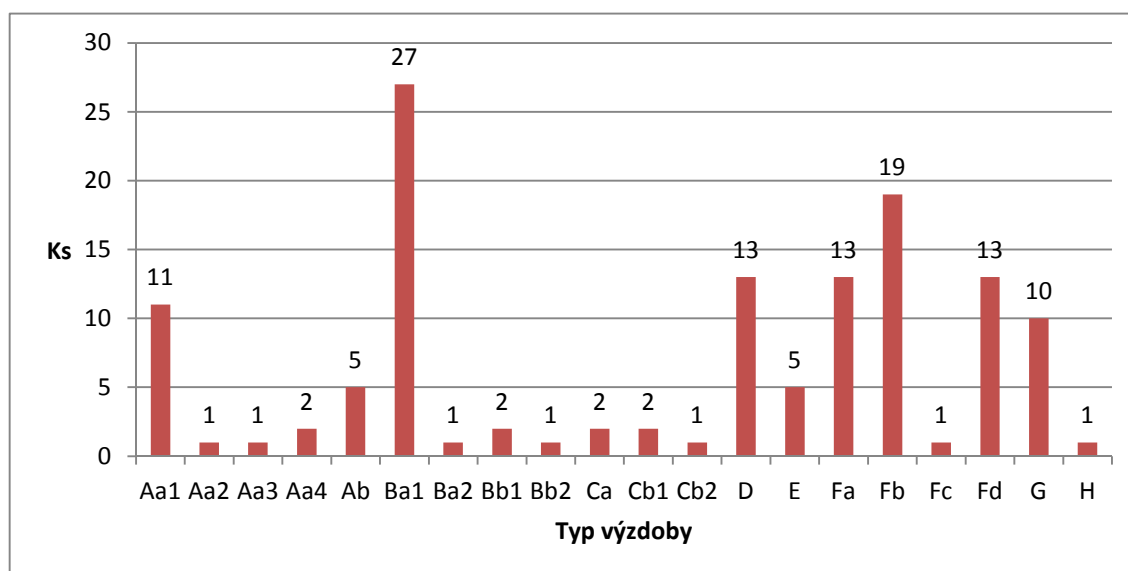
Většina reprezentativních keramických fragmentů vyznačuje přítomností grafitu. Tuha byla přítomna v 89% (119 zlomků).

Struktura lomu

Dalším sledovaným údajem v rámci reprezentativních zlomků byla struktura lomu. Nejvíce zastoupenou kategorií jsou zlomky se středně hrubou strukturou lomu, jež tvoří 75%. 14 % je zastoupena keramikou s jemnou strukturou lomu a nejméně početná je keramika s hrubou strukturou lomu (11%). Žádná ze zjišťovaných kategorií struktury lomu se neváže k určitému výzdobnému motivu. Toto zjištění se odvíjí od subjektivity šetření.

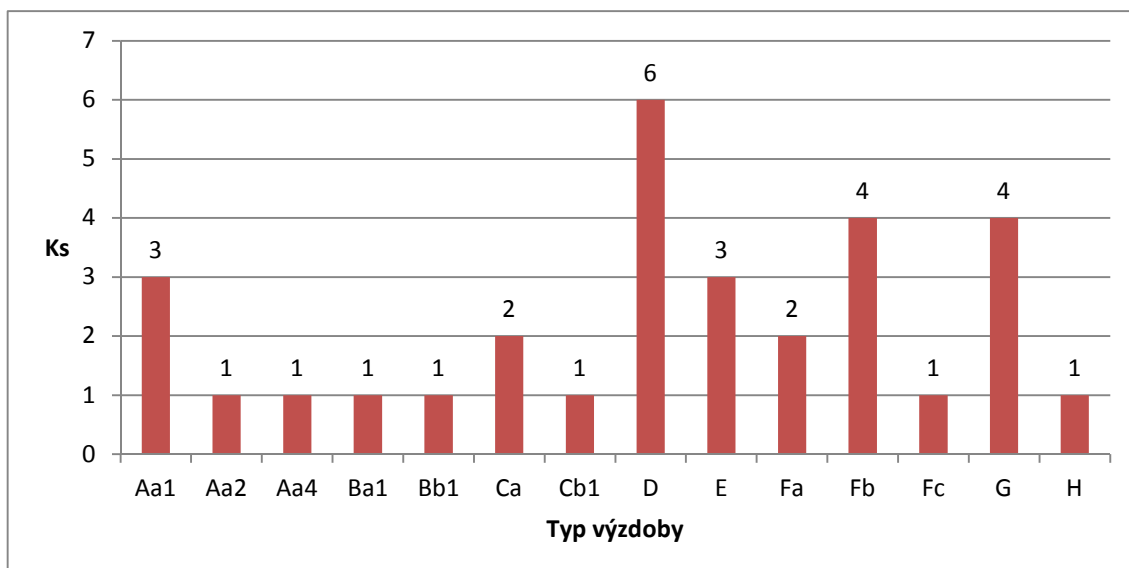
Výzdoba

Ze 134 reprezentativních zlomků byla výzdoba zjištěna na 105 zlomcích (78 %, celkově 29 %). Z toho je 85 zlomků výdutí (80%) a 20 zlomků okrajů s výdutí či bez (20%). Nejvíce zastoupeným výzdobným prvkem (počítány hrnce i zásobnice dohromady) je typ Ba1, tedy jednoduchá vodorovná rýha, která se objevila na 27 fragmentech. Ta se nejčastěji vyskytovala samostatná. V pořadí dalším nejpočetnějším výzdobným motivem je typ Fb, vodorovný plastický pás hranatý, který se objevil celkem na 19 fragmentech, ve většině případů samostatně. Obecně vodorovný plastický pás byl vůbec nejčastějším výzdobným motivem. Následuje vodorovný pás šikmých vrypů, rýžek a apod. (D), který byl zachycen na 13 zlomcích, z toho na 6 okrajových. Tento typ výzdoby se nejčastěji vyskytoval samostatně, na méně fragmentech pak v kombinaci s vodorovným plastickým pásem. Na stejném počtu zlomků byl identifikován výzdobný prvek typu Fa, tedy vodorovný plastický pás vypouklý a Fd, vodorovný plastický pás neurčitelný. Jednoduchá vodorovná vlnice (Aa1) se vyskytla na 11 zlomcích, při čemž nejčastěji se objevovala samostatná, méně pak v kombinaci s jednoduchou vodorovnou rýhou. Vodorovné žlábký (G) byly identifikovány na 10 zlomcích. Další zastoupení lze vidět na grafu 5.



Graf 5: Zastoupení typů výzdoby v celém keramickém souboru.

Na jednom z okrajů zásobnice se objevila výzdoba v podobě několika řad jednoduchých vodorovných nepravidelných zašpičatělých vlnic (Aa2). Tento fragment je jediným zástupcem v analyzovaném souboru, na kterém se objevil tento typ výzdoby (obr. 16). Graf 6 ukazuje zastoupení typů výzdobných prvků pouze u zlomků okrajů.



Graf 6: Zastoupení typů výzdoby na okrajových zlomcích.

Okraje

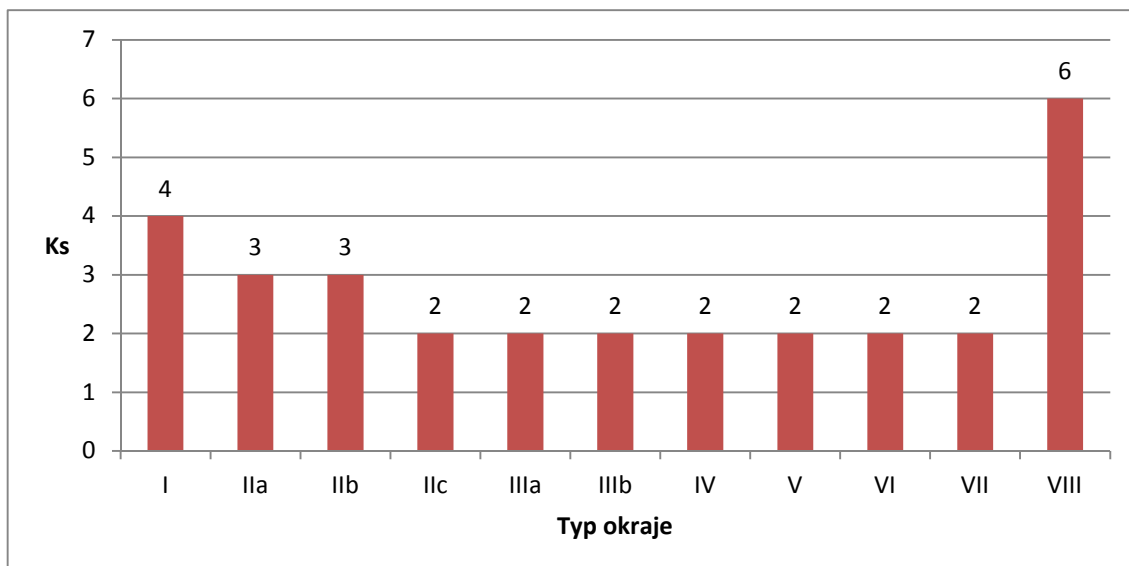
V celém keramickém souboru se nacházelo 30 zlomků okrajů, ať již samostatných či s výdutí (20 okrajů s výdutí zdobenou).

Tvarosloví

Tvarosloví bylo sledováno pouze u okrajových částí nádoby. Po tvarové stránce převažují hrncovité nádoby. Z 30 zpracovaných zlomků okrajů lze připsat hrnci 17 fragmentů okrajů. Dalším zastoupeným tvarem jsou zásobnicovité tvary, kterým lze přiřít 6 fragmentů. Zbytek tvoří zlomky okrajů zařazené do skupiny hrnec/zásobnice (4ks) a okrajové zlomky, u nichž nebylo možné tvarosloví určit (3ks). V souboru se nevyskytují žádné zlomky okrajů, které by se daly bezpečně připsat mísám. Aby se dalo usuzovat na mísu, bylo by potřeba větších fragmentů. Lahvovitým tvarům také neodpovídá žádný zlomek.

Typ okraje

Celkem bylo zpracováno 30 okrajů. Žádný typ okrajů razantně nepřevyšuje, každý typ je zastoupen 2 – 4 zlomky. U hrnců je nejvíce zastoupen 4 fragmenty typ I, což je okraj jednoduchý zaoblený. Toto je však dáno nízkým počtem okrajových zlomků v analyzovaném souboru, a nelze tedy vyvozovat širší statistiky nebo závěry. Pokud ale upustíme od jednotlivých variant, pak jsou nejpočetnějším typem okraje obecně šikmo seříznuté (8 zlomků). Další zastoupení lze vidět na grafu 7.



Graf 7: Zastoupení typů okrajů v celém keramickém souboru.

Technologie výroby

Technologie výroby byla sledována pouze u okrajových částí nádoby, kde jsou technologické znaky nejlépe dochovány. 23 zlomků okrajů neslo stopy obtáčení, u 7 zlomků bylo usouzeno, že bylo formováno v ruce.

10. Diskuse

10.1. Keramika

Keramika, respektive zlomky hliněných nádob jsou základním druhem archeologického nálezu mnohonásobně převyšujícím svým počtem všechny ostatní. Vzhledem k četnosti nálezů jde zároveň o důležitou pomůcku pro datování archeologických situací (*Beranová – Lutovský 2009*, 128; *Lutovský 2011*, 50). Keramika raného středověku je označována v archeologii keramikou hradištní, a to proto, že zprvu byla tato keramika nalézána především při výzkumech slovanských hradišť (*Niederle 1953*, 365).

V minulosti byly keramické nádoby spotřebním zbožím a dnes jsou nalézány často ve fragmentarizované podobě (*Beranová – Lutovský 2009*, 128). To platí i pro téměř veškerý doudebský materiál. Po celý raný středověk po tvarové stránce převažují bezuché hrnce, vzácněji se objevují hlubší misky, zhruba od poloviny 9. století ojediněle i lahve. Spíše jde o menší stolní a kuchyňské nádobí, velké nádoby s předpokládanou zásobní funkcí se vyskytují jen zřídka a spíše v mladších obdobích (*Lutovský 2011*, 51). I ve zde analyzovaném souboru převažují po tvarové stránce hrncovité nádoby. Je nutno ale připomenout, že tvarosloví bylo určováno pouze u zlomků okrajů. Dalším zastoupeným tvarem byly zásobnice. Zásobnice jsou silnostěnné nádoby, tvarově shodné s hrncovitými nádobami s okrajem dovnitř ovaleným, rovně nebo kuželovitě seříznutým a zdobeným, nebo ojediněle i bez ovaleného okraje (*Beranová – Lutovský 2009*, 385).

Většina keramického materiálu pocházející z Doudleb, včetně fragmentů zpracovaných v této práci, se vyznačuje přítomností grafitu. Jedná se tedy vesměs o keramiku tuhovou. Pojem „tuhová keramika“ by měla být chápána keramika s jemnou plastickou substancí grafitu v pojivu, kde nelze spolehlivě opticky rozpoznat podíl jílovité a uhlíkaté složky. Tuhovou keramikou je zde nazývána ale i ta, kdy součástí ostřiva jsou i úlomky grafitových hornin (*Čapek 2010a*, 10). Mísení grafitu do keramiky je důležitým jevem s chronologickým významem. Předpokládá se, že hlavní důvod přidávání tuhy do hrncířské hmoty spočíval v první řadě na technických vlastnostech tuhové keramiky. Tuha v keramice měla zabránit praskání nádob při pálení v pecích a při používání nádob u otevřených ohnišť. Tuha měla také tmelící funkci. (*Buchvaldek –*

Sláma – Zeman 1978, 75; Čapek 2010a, 11). V zásadě lze říci, že na našem území se tuha do hrnčířské hlíny začíná přidávat v 10. století. V jižních Čechách, kde se povrchové zdroje tuhy vyskytují hojněji, se s tuhovou keramikou lze setkat výjimečně už ve druhé polovině 9. století. Geografický výskyt tohoto jevu není ovšem ani v jižních Čechách rovnoměrný (*Lutovský 2011, 56, 59*). Jak lze vidět, není to jev v mladohradištním období, a zejména v jižních Čechách nijak výjimečný. Např. výzkum kozárovického hradiště²⁴ z let 1956, 1960 a 1961 přinesl 10 027 keramických fragmentů a tuhová keramika zde byla zastoupena 1,5% (148 ks) z celkového počtu (*Buchvaldek – Sláma – Zeman 1978, 75*). Tuhová keramika byla hojně zastoupena i v souboru získaném při výzkumu prováděném v roce 2000 na netolickém hradišti. V sondě S1/00 se jednalo o téměř čtyři pětiny z celkového počtu 1250 reprezentativních keramických fragmentů (*Hojerová 2013; 42*). Již bylo zmíněno, že se tuhová keramika objevuje výjimečně již ve druhé polovině 9. století. Na jižním okraji Budějovické pánve, mezi Ledenicemi a Borovany, leží slovanské mohylové pohřebiště tvořené více než 50 původními mohylami. Počátky lednického pohřebiště leží už v 8. století, nálezy z mohyl vyplňují ještě celé 9. století (*Lutovský 2011, 85–87*). V souvislosti s datováním je zajímavé užití grafitu v keramické hmotě některých nádob. Po technologické stránce obsahuje téměř polovina keramických zlomků různě výraznou příměs grafitu. Tuhovou keramikou ale nelze vůbec najít v chronologicky víceméně současném souboru z hradiště u Branišovic, vzdáleného pouhých 12 km (*Thoma – Thomová 1996, 53*)²⁵. Hradiště u Branišovic mělo být předchůdcem hradiště doudlebského, a je tedy zvláštní, že se zde nevyskytuje žádná tuhová keramika, zatímco doposud získaná raně středověká keramika z Doudleb obsahuje téměř výlučně příměs grafitu.

Mladohradištní keramika, zejména pak v 11. a 12. století, byla hotovena na rotujícím kruhu (*Beranová – Lutovský 2009, 346*). Technologie výroby ve zpracovaném souboru byla sledována pouze u okrajových částí nádoby, kde jsou technologické znaky

²⁴ Osídlení kozárovického hradiště lze na základě keramických nálezů datovat do průběhu celého 10. a 11. století, lze uvažovat i o přesahu do 9. a 12. věku (*Fröhlich – Lutovský 1999, 390*).

²⁵ V roce 1999 byly publikovány nálezy uložené v Jihočeském muzeu (inv. č. 15922–15927, 16251–16269, 16405–16415, 16778–16779), pocházející pravděpodobně z výzkumné akce B. Dubského (1940). I tato keramika se vyznačovala absolutní nepřítomností grafitu v keramické hmotě (*Thomová 1999, 68–72*)

nejlépe dochovány. Většinu okrajových zlomků tvořily zlomky, jež nesly někdy více, někdy méně výrazné stopy po obtáčení.²⁶

Na fragmentech nádob zpracovaných v rámci této práce převažuje jako výzdobný motiv typ Ba1, jednoduchá vodorovná rýha. Dalším nejpočetnějším výzdobným prvkem byl vodorovný plastický pás hranatý. Lišty obecně byly vůbec nejzastoupenější výzdobou. Často se také vyskytoval vodorovný pás šikmých vrypů, rýžek apod. a jednoduchá vodorovná vlnice. V tomto souboru se lze také setkat s širokými žlábký. Jmenované výzdobné prvky lze označit v tomto souboru za ty mladší. Výzdoba mladší doby hradištní bývá poměrně jednoduchá, složitý dekor zůstává zachován pouze na lahvovitých tvarech. Na jihočeské mladohradištní keramice se lze setkat s jednoduchými vlnicemi rytými jednoduchou širší brázdou (ty se však objevují již i v období středohradištním) nebo se stejnými jednoduchými rytými liniemi, od 11. století šroubovitě taženými. Později se objevují i šikmé či kolmé vrypy. Častěji se lze také setkat s plastickou výzdobou a to především s vodorovnými lištami. Hojnější je také výskyt značek na dnech. Podle lokálních zvyklostí doplňovaly výzdobu např. kolky (*Beranová – Lutovský 2009*, 298, 385; *Lutovský 2001*, 202; *2011*, 56–60). Jak lze vidět, většina těchto výzdobných prvků se v analyzovaném souboru objevila. Za nejstarší výzdobný prvek lze v tomto souboru označit hřebenovou vlnici, která se objevila celkem na 5 zlomcích. Součástí zpracovaného souboru byly i zlomky nesoucí motiv vpichů. Hřebenová vlnice a hřebenové vpichy jsou typické pro středohradištní keramiku. Vpichy na běžné keramice okrajově přežívaly ještě ve druhé polovině 10. století (*Beranová – Lutovský 2009*, 298; *Lutovský 2011*, 56–60). Výzdobné motivy identifikované ve zpracovaném souboru se nijak neliší od výzdoby vyskytující se na jiných keramických souborech z Doudleb. I na zlomcích nádob z dalších, chronologicky současných jihočeských hradišť, se lze setkat s podobnou výzdobou. Pro srovnání, nejfrekventovanější výzdobu v již zmíněné netolické sondě (S1/00) představovaly

²⁶ Výroba keramiky v mladší době hradištní navázala na středohradištní výrobu, kdy nádoby byly vyráběny dvojím způsobem. Na podložce byly od spodu tvarovány nálepem a zevnitř dotvářeny rukou, horní část nádoby byla vytvarovaná podle šablony. Druhou variantou bylo, že se z předem odváženého množství keramické hmoty vytvořila nádoba pomocí pomalu rotujícího ručního kruhu (*Beranová – Lutovský 2009*, 130). Období 13. století znamená nástup keramiky vytáčené na rychle rotujícím hrnčířském kruhu (*Vařeka 1998*, 127).

šikmé vrypy. U výdutí obecně převažoval vodorovný plastický pás nízký. V souboru byla zastoupena i hřebenová vlnice (*Hojerová 2013*, 45-46). V letech 2007–2008 proběhla stavební rekonstrukce bývalého zámeckého areálu v prostoru historického centra města Chýnova. Protože přestavby i výstavby nových budov zasáhly území s archeologickými nálezy (slovanské hradiště – vrcholně středověké sídlo – novověký zámek), byla v roce 2007 s Husitským muzeem Tábor uzavřena smlouva o provedení archeologického výzkumu. Byly realizovány prospekční a dokumentační práce i terénní plošné odkryvy na všech místech, jichž se výstavba dotkla. Získána byla užitková keramika, která byla datována do mladšího sídelního horizontu raně středověkého období, tj. 11. – 12. století (*Krajíc 2010*, 155–190). V mnoha případech nesly tyto keramické zlomky výzdobu v podobě jednoduché vodorovné vlnice. Dále se zde objevila výzdoba ve formě šikmých vrypů a vpichů nebo vodorovný plastický pás. I v tomto souboru byla zastoupena hřebenová vlnice (*Krajíc 2010*, 178–185).

Důležitým vodítkem pro datování bývají jednotlivé typy okrajů nádob. Toto datování a členění však není bez problémů. Jihočeskou raně středověkou keramiku charakterizuje složitější profilace okrajů. Vedle seříznutých se lze setkat i s různě prožlabenými, zvýrazněnými zesíleními, vzácněji i s kalichovitou profilací apod. (*Lutovský 2011*, 59). V analyzovaném souboru se objevily u hrnců okraje šikmo, vodorovně i svisle seříznuté v několika různých modifikacích. Některé byly rovné, některé vypuklé či prožlabené. Jiné okraje měly jednu či obě hrany vytažené, jiné byly bez vytažených hran. Někdy byly okraje i mírně zesílené. Část souboru tvořily také okraje jednoduché zaoblené a ovalené. U zásobnic převažoval typ kyjovitého okraje. Nejvíce zastoupeným okrajem u hrnců byl typ I, tedy jednoduchý zaoblený. Další typy okrajů byly zastoupeny 2 – 3 fragmenty. Pokud nebudeme rozlišovat jednotlivé varianty, pak 8 zlomků náleželo typu okraje šikmo seříznutému. Avšak v souboru se nacházelo pouze 30 fragmentů okrajů, proto nelze z výsledků analýzy vyvozovat širší statistické závěry. V roce 1993 publikoval M. Lutovský část keramických nálezů z výzkumu B. Dubského (1940–1941). Ze zde vyobrazených okrajů nádob patří většina zlomků okrajům šikmo seříznutým v různých modifikacích (*Lutovský 1993*, tab. II: 17–20, III: 1–7, IV: 1–8). V Netolicích, v sondě S1/00 převažoval u hrnců okraj šikmo seříznutý s jednostranně nebo oboustranně vytaženou hranou prožlabený (*Hojerová 2013*, 47). Jak lze vidět, šikmo seříznuté okraje nejsou v mladší době hradištní výjimečné.

Již byly zanalyzovány všechny důležité poznatky týkající se doudlebské keramiky, a především keramiky, jež byla analyzována v této práci. Nyní je ještě třeba tuto keramiku časově zařadit. Je nutné upozornit, že přesnější chronologické závěry mohou vyplynout pouze z individuálního hodnocení větších a stratifikovaných souborů. K datování fragmentární keramiky, a zejména fragmentární keramiky z povrchových sběrů je přistupováno spíše schematicky, kdy je většinou zásadní význam přikládán prvkům výzdoby. Je ale zřejmé, že v jedné době existovala a byla užívána keramika jak se staršími výzdobnými i morfologickými prvky, tak keramika s prvky mladšími. (Lutovský 2011, 61). Také je otázkou, jak dlouho keramické nádoby plnily svou funkci. Z Doudleb je k dispozici jen omezený soubor fragmentární keramiky pocházející většinou z povrchových sběrů. To se týká i souboru zpracovaného v této práci, kde téměř čtvrtina fragmentů pochází z povrchových sběrů, $\frac{3}{4}$ zase z nedokumentované sondáže. Po konzultaci s M. Lutovským (2013) byl tento soubor datován převážně do mladohradištního období, a to zejména do 11. a 12. století, některé zlomky spadají snad i do druhé poloviny století 10. Součástí keramického souboru byly i fragmenty tuhových zásobnic, jež odpovídají nejspíše 13. století, kdy byly hojně rozšířeny. Zásobnicovité nádoby se objevují od 10. do 13. století i dále. Někde zřejmě dospěly až do 14. století (Beranová – Lutovský 2009, 385). Chronologické zařazené bylo prováděno především na základě výzdobných prvků. V rámci tohoto převážně mladohradištního souboru se objevily i zlomky nádob se starším výzdobným motivem, tj. hřebenová vlnice, jež je typická pro středohradištní keramiku. Na to bylo upozorňováno již výše, že se v jedné době mohla užívat keramika jak se staršími, tak i s mladšími výzdobnými prvky, tudíž z toho nelze vyvozovat žádné konkrétní závěry. Navíc jsou tyto zlomky tuhového materiálu a užití grafitu jako příměsí v keramickém těstu evokuje spíše mladší dataci, užití grafitu je považováno za vyspělejší technologický znak (Lutovský 2013). Chronologické zařazení tohoto souboru není nijak překvapivé, naopak je očekávané a odpovídá časově i dalším dosud známým keramickým souborům z Doudleb.

10.2. Politická příslušnost doudlebského hradiště a jeho počátek

První zmínka o Doudlebech se váže k roku 981, jejímž autorem je kronikář Kosmas. Ten ji uvádí ve spojitosti se smrtí Slavníka a jmenuje Doudleby jako jeden z pomezních hradů Slavníkova panství. Tato Kosmova informace o rozsahu slavníkovského dominia je však dnes považována za mylnou a je vnímána jako záměrné

zveličení součásti panství východočeských Slavníkovců (*Beneš – Parkman – Pták – Šálková 2010*, 191; *Nechvátal 2007*, 389). Část dnešní historické literatury sdílí spíše názor o menším rozsahu slavníkovského panství (*Sláma 1995*, 182–224). Tento Kosmův údaj převzala do svých prací řada badatelů. Na tomto místě je třeba zmínit R. Turka. Ten přímo píše, že: „Kosmovo vyličení rozsahu Slavníkova panství má v sobě rysy tak pravděpodobné, že mu lze uvěřit“ (*Turek 1982b*, 78). Dle jeho výkladu Doudleby, stejně jako ostatní slavníkovská území, připadly po roce 995 Přemyslovcům (*Turek 1982b*, 139). Nový pohled historického bádání na tuto problematiku se vcelku jednoznačně shoduje na tom, že tomu tak být nemohlo (*Sláma 1995*, 197–205; *Lutovský – Petrů 2004*). Tento názor má svá opodstatnění. Odpovědět na otázku, zda vliv Slavníkovců sahal do jižních Čech, je komplikované. Kosmas jako jediný uvádí jižní Čechy jako slavníkovskou doménu. Jeho slova jsou jediným písemným svědectvím o rozsahu slavníkovského panství nejen v Čechách jižních, ale v Čechách vůbec. V době, kdy žil a tvořil, uplynulo od fyzické likvidace Slavníkovců více než jedno století (*Beneš 1996*, 10). Tuto skutečnost uvádí J. Sláma jako jeden z faktů, které mohou odůvodňovat Kosmovy nepřesné údaje. *J. Sláma (1995, 198–199)* píše, že: „Kronikářovy údaje o Slavníkovcích byly všeobecně nepatrné, pouze některé jeho údaje mají reálné jádro a jsou pravdivé (vojtěchova biskupská volba na Levém Hradci, nebo informace o Libici jako o nejvýznamnějším slavníkovském centru a současně i místa tragického konce většiny Slavníkovců). V souvislosti s popsánými hranicemi slavníkovské domény se Kosmas dopustil nejmarkantnější nepřesnosti v souvislosti s Kladskem a to, že Kladsko tvořilo severní hranici proti Polsku, ačkoliv se tam tehdy rozprostírala moc přemyslovská.“ Jako další odůvodnění pro Kosmovy nepřesnosti bývá v literatuře uváděn fakt, že žil v době, kdy se živě rozvíjel kult sv. Václava, který obsahoval vedle spirituálního rozměru především akcent moci přemyslovské dynastie. Ve 12. století začala církev posilovat svůj hospodářský a politický vliv v zápase se světskou mocí. Církev potřebovala protiváhu ke sv. Václavu, někoho z církevního prostředí a tím měl být první pražský biskup sv. Vojtěch, tedy člen rodu Slavníkovců. Kosmas, jakožto vysoký církevní hodnostář, měl snahu co nejvíce vychválit činy sv. Vojtěcha. Nejspíš tedy i kvůli němu popsal Kosmas nereálné obrysy slavníkovského panství a do svého líčení spíše promítl realie doby, v níž sám žil, než-li situaci z 10. století (*Beneš 1996*, 10; *Lutovský 2011*, 216). Kosmas, který byl literátem a nikoliv historikem, popsal na počátku 12. století údaje se situací 10. století neslučitelné (*Beneš 1996*, 10). Možná, že modernizoval starší údaje (*Sláma 1995*, 198). Kosmův popis byl tedy spíše reflexí již

funkční hradske přemyslovské organizace, než situace v 10. století (*Beneš 1996*, 10). Dnešní dějepisci se spíše skepticky staví k možnosti, že by kteroukoliv část Čech ovládal v druhé polovině 10. století ještě někdo jiný než Přemyslovci (*Lutovský 2011*, 213).

U Kosmou zmiňovaných hradišť je nemožné jakkoli doložit jejich „politické“ příslušenství, kritikou tohoto pramene byla ale vyloučena možnost slavníkovského založení. Ani z hlediska archeologie nelze rozlišit jejich politickou příslušnost (*Lutovský 2011*, 216). I pokud by se podařilo věrohodně a co nejpřesněji objasnit počátky těchto hradů (ke slovu by muselo přijít dendrochronologické datování, protože vlastní archeologické prameny potřebnou přesnost neposkytují), vůbec nic by to neřeklo o tom, zda je vybuďoval Slavník nebo Boleslav I. (*Lutovský – Petrůň 2004*, 82–83). Stejně tak Kosmou podané informace nic neříkají o době vzniku hradiště. Ani jiné dochované písemné prameny se o tomto nezmiňují. Ke slovu tedy musí přijít archeologie. Z archeologických nálezů získaných z plochy hradiště zcela převládají nálezy mladohradištní. Vesměs se jedná o tuhovou keramiku. V obci je zachyceno také kostrové pohřebiště, ze kterého jsou dochovány tři esovité záušnice a prsten, jež také dokládají osídlení v mladší době hradištní. Nečetnými archeologickými nálezy je zde doložena kontinuita osídlení od mladohradištního období do počátků 13. století (*Militký – Závřel 1998*, 423). Avšak datace hradišť, a především určení doby jejich vzniku je problematické. Je třeba rozlišovat mezi datací opevnění a datací osídlení (*Varadzin 2010*, 539). Určení stáří doudlebského hradiště je odkázáno především na nálezy z povrchových sběrů. Nálezy z plochy vymezené opevněním jsou však jen velmi přibližným chronologickým vodítkem. Takto získané nálezy svědčí o době, kdy se lidé v dřívě či později opevněných místech usídlili, neukazují ovšem na stáří hradiště (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 9). Tedy ani archeologie není při řešení počátků doudlebského hradiště příliš nápomocna.

Vraťme se ale k jeho politické příslušnosti. Z hlediska historického kontextu lze uvažovat o přemyslovském založení hradiště. V roce 935 uchvátil knížecí stolec Boleslav I. Boleslavova vláda (935–972) je období spojené s upevňováním knížecí moci. Jeho nástup znamenal radikální obrat ve vztahu Přemyslovců k ostatním knížatům. Zatímco doba Václavova je tolerovala, Boleslav I. přešel k jejich postupné likvidaci a k přímému začleňování jejich území pod přímou nadvládou Přemyslovců (*Sláma 1988*, 80). Co je podstatné a co podporuje názor o přemyslovském založení

doudlebského hradiště je skutečnost, že do Boleslavova nástupu byla přemyslovská moc omezena jen na středočeskou oblast. Přemyslovský průnik na jih lze nejspíše klást až do velmi pokročilého 10. století (*Lutovský 2000*, 178). O likvidaci nepřemyslovských knížat mj. svědčí budování sítě nových hradů, tzv. hradské organizace. Ty byly mnohdy zakládány v blízkosti starších „kmenových“ hradišť (*Sláma 1987*, 185–186). Tato skutečnost by mohla být další indicií, která by nasvědčovala přemyslovskému založení. Doudlebské hradiště se totiž nachází nedaleko (cca 4 km severně) ležícího staršího hradiště u Branišovic. *M. Lutovský (2000, 178)* je však toho názoru, že skutečnost, že Doudleby vyrůstaly v relativní blízkosti staršího hradu, je dána spíše tradicí osídlení nežli tradicí moci. I když při hodnocení a chronologickém zařazení hradiště v Branišovicích je zařazováno ve starém klasickém schématu na rozhraní starší a střední doby hradištní a patří k nejstarším v Čechách, tedy již do 8. a 9. století, je nutno zachovat kritickou obezřetnost, stejně jako při chronologickém zařazení ostatních jihočeských hradišť (*Nechvátal 2007*, 389). Svou funkci hradiště plnilo pravděpodobně do konce 9. století, neboť tu chybí keramika 10. století (*Lutovský 2011*, 82). Hradiště patrně zaniklo násilně, neboť podle výrazných stop zuhelnatělého dřeva, hradba patrně podlehla požáru (*Čtverák – Lutovský – Slabina – 2003*, 42–43). V této době dochází k zániku i dalších jihočeských hradišť. Počátek 10. století zachycuje většinu jihočeských hradů v troskách. Lze předpokládat, že „útok“ na Branišovice nebyl osamocenou akcí. Úvahy o příčinách jejich zániku vede *M. Lutovský (2000)*²⁷. Ať už se ale v jižních Čechách v prvních desetiletích 10. století odehrálo cokoliv, moc jihočeských knížat zanikla, jejich sídla shořela či byla opuštěna a jihočeské dějiny začali psát Přemyslovci. Situace ostatně odpovídá stavu v celé české kotlině, která se nejpozději do roku 950 ocitla celá pod vládou Boleslava I. (*Lutovský 2000*, 177). Výstavba nového správního centra v Doudlebech tedy patrně neznamenal zánik staršího hradiště Branišovice, založení navázalo spíše na již založenou tradici (*Čapek 2010b*, 86). Dalším faktem je, že vyvrácení staršího hradiště a výstavba nového spolu

²⁷ *M. Lutovský (2000, 175–176)* opírá úvahy o příčinách zániku jihočeských hradišť o poznatky z Hradce u Němčtic. I u tohoto hradiště je doložen násilný zánik. Vylučuje, že by za tímto útokem mohl stát západní soused. Konec 9. a počátek 10. století zastihl východofranskou říši v troskách. Ani další z možných vysvětlení, tj. útok Přemyslovců není bez problémů. Jako další možnost uvádí pouhé kořistění. Nevylučuje, že za násilnou likvidací alespoň části jihočeských hradišť stáli Maďaři. Maďarské útoky byly jednorázovou záležitostí, nelze uvažovat o systematickém vyvražďování knížecích rodů. Jednou variantou taky může být spojení mezi Maďary a Přemyslovci (*Třeštík 1997*, 360; *Wihoda 2010*, 91).

časově nekorespondují. Keramika z Doudleb na jedné straně a z Branišovic na straně druhé se časově v podstatě míjí. Podle současných znalostí lze předpokládat, že v době těsně navazující na tyto násilné události v širokém okolí vyvrácených hradišť žádná nová hradiště nevyrostla (Lutovský 2000, 176).²⁸ To však může být způsobeno kvalitou výzkumů a mírou dosavadních znalostí. Podle B. Nechvátala (2008, 248) nelze zaujmout stanovisko k teorii o vyvrácení starých hradišť a výstavbě nových, neboť málo početný keramický materiál (a z chronologického hlediska ne příliš kvalitní) neumožňuje širší závěry. Také ne vždy archeologie dokáže určit přesnou míru návaznosti. Je tedy otázkou, jaké časové období asi uplynulo mezi zánikem starého mocenského centra a založením správního hradu nového. Jediný poměrně přesný časový údaj je znám z prostředí Glomačů. Jejich centrum Gana byla vyvrácena Jindřichem I. v roce 929 a pravděpodobně již stejného roku (nejpozději 930/931) jím byla v nevelké vzdálenosti založena Míšeň (Lutovský – Petrů 2004, 13). V nejstarším horizontu některých jihočeských hradišť spojovaných s přemyslovskou érou lze nalézt středohradištní keramiku, která může ukazovat na počátky již v první polovině 10. století. Jde o Kozárovce, Netolice a Prácheň (Lutovský 2011, 213).

Na tomto místě je třeba se zastavit i u teorie, která předpokládá, že hradiště v Doudlebech bylo centrem „kmene“ Doudlebů. Podrobněji byla tato otázka řešena v kapitole 7. Dnešní historické bádání sice kriticky odmítá existenci většího počtu kmenů a uvažuje pouze o jediném kmeni Čechů (Třeštík 1997, 58–59), ale nelze vyloučit, že pojmenování Doudlebi opravdu může mít spojitost s etnicky poněkud odlišným obyvatelstvem, jež se do Čech mohlo dostat v době příchodu slovanského obyvatelstva v 7. nebo 8. století. Chybí k tomu však jakékoliv průkaznější indicie (Lutovský 2007, 97). Mimo označení Doudlebi je totiž k dispozici jen neurčitá zmínka v díle arabského cestovatele al Mas'údího, které mělo vzniknout v době kolem roku 947, kdy blíže neznámý Wándžsláf měl být vládcem kmene Dúlaba. Většina historiků toto jméno spojuje s knížetem Václavem. Samotný údaj však není důkazem o existenci kmene a jeho umístění může být i mimo naše území (Nechvátal 2007, 389). Tím by ovšem byl vyloučen jediný doklad o výskytu kmene Doudlebů na českém území. Pokud by se ale tato informace opravdu vázala k jižním Čechám, znamenalo by to, že jihočeští Doudlebové v době Václavově uznávali přemyslovskou nadvládu, a tudíž ne až

²⁸Jediným objektem, který připadá v úvahu jako následné mocenské centrum, je přemyslovský kastelánský hrad Prácheň, archeologicky doložený až do 11. století (Lutovský 2000, 176).

Boleslav I., ale už kníže Václav či jeho předchůdce začal na své slovanské okolí uplatňovat mocenský vliv. Je ale pravděpodobné, že pokud by tomu tak bylo, šlo by spíše o vliv symbolický (Beneš 1996, 9). Tato skutečnost by se tedy vylučovala se soudobým převažujícím názorem, že do nástupu Boleslava I. byla přemyslovská moc omezena jen na středočeskou oblast. Al Mas'údího údaj nevyovídá také vůbec nic o existenci hradiště. Tato teze o založení hradiště kmenem Doudlebů tedy není dnes přijímána. Současný stav poznání hradiště nedovoluje datovat dobu vzniku hradiště níže než do mladší doby hradištní. Proč ale bylo hradiště pojmenováno právě takto. Nositelé jména Doudlebi samozřejmě mohli mít podíl na genezi kmene Čechů, mohli do něj vplynout a název se na jihu Čech nějakým způsobem zachoval až do 10. století, kdy přešel na nově postavené hradiště. Podle správního hradu Doudleby se pak zpětně mohlo označovat obyvatelstvo z širokého okolí. Je také možné, že se tak nazývala osada, která tu stála ještě před zbudováním správního hradu (Lutovský 2007, 97; 2011, 192). V Doudlebech však zatím nebyly zjištěny žádné starší stopy raně středověkého osídlení než mladohradištního.

Jelikož je v současnosti založení hradiště v Doudlebech kladeno do druhé poloviny 10. století, tedy do doby vlády knížete Boleslava I., přichází v souvislosti s touto diskuzí v úvahu snad ještě jedna teorie. V době své největší síly ovládal Boleslav I. více než tisícikilometrový úsek transevropské magistrály – od Všerubského průsmyku, kudy řezenská stezka ústila do české kotliny, po řeku Bug na hranicích Svjatoslavovy Kyjevské Rusi (Lutovský – Petrán 2004, 23). A právě při řece Bugu sídlil původně východoslovanský kmen Doudlebů. Boleslav se zde mohl s tímto označením setkat a toto pojmenování se pak mohlo odrazit v názvu nově založeného hradiště. Snad si mohl i část příslušníků (z řad elit) tohoto kmene přivést s sebou zpět do Čech a následně je usídlit v jižních Čechách (kde je pověřil správou oblasti příslušející hradišti v Doudlebech).

Ke konci 10. století stály už hradby Netolic, ale snad i Chýnova a Doudleb, avšak z hlediska archeologie nelze rozlišit jejich politickou příslušnost (Lutovský 2011, 216). Na základě historického kontextu je uvažováno o přemyslovském založení hradiště. Jeho počátek však není dosud zcela objasněn. Spíše s přihlédnutím k celkovému dějinnému vývoji, než na základě sporadických archeologických nálezů, je jeho vznik v současnosti kladen do druhé poloviny 10. století. Je třeba ale zachovat kritickou obezřetnost. Ani starší datace není vyloučena. Je možné, že časem dojde

k jeho předatování, ale to až na základě nových výzkumů se širší nálezovou základnou s ověřenými nálezovými celky a novými stratigrafickými pozorováními. Toto konstatování je do jisté míry domněnkou, závislou na nevelkých a z chronologického hlediska i nepříliš kvalitních souborech keramiky.

10.3. Význam a funkce doudlebského hradiště

Funkce a význam hradišť se dá nejlépe zkoumat z písemných pramenů. Listinné doklady o Doudlebech jako významném správním středisku na jihu přemyslovských Čech jsou k dispozici od druhé poloviny 12. století, které je dobou upevňování přemyslovské knížecí moci. K tomu Přemyslovcům sloužila tzv. hradská organizace, jejíž součástí mělo být doudlebské hradiště. Zejména po krizi z konce 10. a počátku 11. století hrála tato organizace významnou roli, neboť se ke knížecím správním hradům vázaly příjmy všeho druhu (*Žemlička 2007*, 46). Doudleby byly vybudovány nejspíše jako správní centrum přemyslovského státu, jež snad převzalo funkce staršího hradiště u Branišovic (*Čapek 2010b*, 89, *Lutovský 2011*, 221). Není však jasné, kdy nově založená hradiště začala plnit správně organizační funkce a měnit se v plnohodnotná hradská střediska. *J. Žemlička (2007, 36)* se domnívá, že nově založená hradiště do správního systému plnohodnotně vstoupila až dlouho po svém založení. Zprvu prý vznikala spíše jako vojenské body. Vojenská funkce hradišť je ale v písemných pramenech doložena pouze ojedinělými zmínkami (*Sláma 1986*, 53). Ani k doudlebskému hradišti se nevztahuje žádná písemná zmínka či archeologický nález dokládající jeho vojenskou funkci, lze ale uvažovat na základě analogií a historického kontextu, že tuto funkci plnilo. Podle *S. Vencla (1983, 288)* je prvořadou funkcí hradiště z vojenského hlediska princip obrany. Akropole doudlebského hradiště byla ze západu hájena třemi pásy příčných hradeb, ty tak daly vzniknout třem malým prostorům – podhradím. Jejich funkce byla ale spíše obranná, než že by se na tak malém prostoru mohlo soustřeďovat výraznější osídlení (*Lutovský 2011*, 91). Hradiště a především centra hradských obvodů hrála významnou úlohu i v ekonomice raně středověkého státu. Zatímco archeologie postihuje pouze nějaké stopy (zbytky nástrojů, zařízení), je z písemných pramenů zřejmé, že to byla ta méně důležitá funkce hradů, jimi jenom zřídka vzpomínaná. Mnohem větší význam mělo pro ekonomiku hradů jejich zázemí (*Sláma 1986*, 53–54). Stejně jako funkce vojenská, není ani ekonomická funkce doudlebského hradiště písemně ani archeologicky doložena. Opět se ale dá uvažovat, že tuto funkci plnilo. Vedle správního, vojenského a ekonomického významu se jistě i Doudleby, stejně jako

jiná jihočeská hradiště, staly centrem christianizace. Na většině hradišť lze doložit existenci kostelů, často se tyto stavby dochovaly v mladších přestavbách (*Lutovský 2011, 221*). Doklady o existenci staršího pohřebiště a nálezy s ním spojené dovolují domnívat se o existenci raně středověkého kostela i v Doudlebech. V místě tehdejší akropole se dnes nachází kostel sv. Vincence, jeho počátky jsou však otevřené (*Thoma 1999, 465–467*). Ve 12. století se Doudleby staly centrem děkanátu (*Čapek 2010b, 90*). Jihočeské správní hrady byly důležitými body na politické mapě přemyslovského státu, nedosáhly ale významu nejdůležitějších mocenských a ekonomických center. Zčásti to jistě bylo způsobeno odlehlostí, zčásti řidším osídlením neposkytujícíím dostatečné bohaté zázemí, svou roli hrála i skutečnost, že cesty procházející jižními Čechami nepatřily v 11. a 12. století mezi nejvýznamnější komunikační koridory přemyslovského státu (*Lutovský 2011, 221*). Jisté je, že doudlebské hradiště v 11. a hlavně ve 12. století představovalo velmi důležitý opěrný bod přemyslovské hradské organizace. S rozvojem knížecí správy a upevnováním přemyslovské moci v Čechách prostřednictvím promyšleného budování hradské organizace je spojováno i netolické hradiště. To dokazují i dosavadní výsledky archeologického výzkumu. Doposud prozkoumaná archeologická souvrství a objekty pochází z období 10. – 13. století, tedy z období upevnování přemyslovské knížecí moci (*Beneš – Parkman – Pták – Šálková 2010, 191*). V této době lze hledat i rozkvět Chýnova, jakožto centra jedné z provincií přemyslovského státu. Z areálu hradiště pochází keramika datovaná do 11. a 12. století, která byla získána povrchovými sběry a archeologickým výzkumem v roce 2007 a 2008 (*Krajíc 2010, 155–190*). V 11. a 12. století bylo významným přemyslovským správním centrem i hradiště v Bechyni, označované v Kosmově kronice jako „provincia Bechin“ (*Krajíc a kol. 2000, 8*) a hradiště Prácheň. Dalo se tedy očekávat, že se promění v regionální městská centra. Hradská organizace představovala formu vlády českého státu až do 12. století, do poloviny 13. století tento systém zanikl. 13. století s sebou přineslo výrazné společenské a sociální proměny země. Na scénu vstoupily nové sociální elementy, s kterými se tento způsob organizace neuměl vyrovnat, na to byl příliš statický (*Sommer 2009, 184*). Za těchto okolností dochází k tomu, že významnější hradská centra se změnila v města, ať už na ploše starého hradiště či v jeho podhradí. Jiná centra, jež neměla patřičné hospodářské zázemí, podmínila vznik méně významných osad nebo zanikla úplně (*Beranová – Lutovský 2009, 320–321*). Ani jižní Čechy se těmto změnám nevyhnuly. Doudleby si svou funkci zachovaly nejméně do konce 12. století, písemnými prameny jsou doloženi doudlebscí kasteláni až do roku

1243 (*Čapek 2010b*, 90). Vyhlídka na přeměnu doudlebského hradskeho centra v město definitivně vzaly za své v roce 1265. Tehdy z podnětu krále Přemysla Otakara II. byly na soutoku Malše s Vltavou položeny základy nového velkého města, které mělo posílit zeměpanskou moc v prostoru bezprostředně poznamenaném panovníkovým soupeřením s Vítkovci. Vznikly tak České Budějovice, které převzaly roli centra jižních Čech (*Havlice – Lavička – Sterneck – Šimánek 2008*, 8). I archeologické poznatky s tímto vývojem korespondují, neboť nečetné archeologické nálezy dokládají osídlení doudlebského hradiště od mladohradištního období do počátků 13. století a těžiště osídlení dle sporadických archeologických nálezů leží v 11. a 12. století. Po skončení funkce hradiště ve 13. století zde byla vybudována tvrz náležející rodu Doudlebských z Doudleb a z Cipína a zároveň s ní i podhradní ves, uváděná r. 1291 (*Nechvátal 2007*, 388). Postupně zanikla i hradiště v Chýnově a Netolicích a ani jejich zánik nevyústil v královská založení významných městských středisek. Úlohu Netolic převzaly Prachatice. Výjimkou byla Prácheň a pod ní Václavem II. založené královské město Horažďovice (*Lutovský 2011*, 221).

11. Závěr

Cíle vytyčené na začátku práce byly splněny. Jedním z nejdůležitějších cílů bylo shrnout archeologické poznatky spojené s doudlebským hradištěm a podat přehled a informace o dostupném archeologickém materiálu. Doudlebské hradiště je však po stránce archeologické poznané jen minimálně a další výzkumné záměry by se měly na tuto lokalitu zaměřit více. Navíc současná zástavba znemožňuje i jakýkoliv systematictější výzkum hradiště do budoucna. Pro sledování stratigrafických otázek lze v Doudlebech využít jen nepatrně velké prostory. Pozornost by měla být věnována i existujícímu materiálu. Tento rok bude v Doudlebech probíhat výstavba kanalizace, v jejíž závěrečné fázi půjdou přípojky přes val hradiště v místě školy. Vše bude probíhat pod archeologickým dozorem Jihočeského muzea (*Thomová 2013*). Tato akce snad přispěje k archeologickému poznání tohoto hradiště.

Hradiště bylo zbudováno na strategicky výhodné poloze v hruškovitém meandru řeky Malše, který dal vzniknout ostrožně v podobě poloostrova otevřeného směrem k východu. Předhradí na východě a několikero podhradí na západě tvoří celkem unikátní obranný systém, jeho výjimečnost je však dána zdejším terénem. O vnitřní zástavbě doudlebského hradiště není známo téměř nic. Dodnes jediným odkrytým objektem je jáma objevena severně od hřbitova při výzkumu B. Dubského v roce 1940. Nálezy záušnic dokládají existenci pohřebiště. Doklady o existenci staršího pohřebiště a nálezy s ním spojené dovolují předpokládat i existenci raně středověkého kostela, neboť raně středověký správní hrad vyžadoval přítomnost kostela.

Z archeologických nálezů zcela převládají nálezy mladohradištní. Vesměs se jedná o tuhovou keramiku. Doložena je kontinuita osídlení od mladohradištního období do počátků 13. století. V rámci této bakalářské práce byl také zpracován soubor 357 fragmentů nádob, jež mi byl poskytnut Mgr. Z. Thomovou z Jihočeského muzea. Po stránce materiálové se zpracovávaná keramika vyznačuje přítomností grafitu. Tuha byla přítomna v 87 % (311 ks). Nejvíce zastoupeným výzdobným prvkem (počítány hrnce i zásobnice dohromady) byl typ Ba1, tedy jednoduchá vodorovná rýha, která se objevila na 27 fragmentech. Žádný typ okrajů razantně nepřevyšuje, každý typ je zastoupen 2 – 4 zlomky. To je však dáno malým počtem okrajových zlomků v souboru. U hrnců je nejvíce zastoupen 4 fragmenty typ I, tedy okraj jednoduchý zaoblený. Po konzultaci

s *M. Lutovským (2013)* byl tento soubor datován převážně do mladohradištního období a to zejména do 11. a 12. století.

Pozornost byla věnovávána i sídlištnímu/hospodářskému zázemí doudlebského hradiště, avšak za soudobého stavu archeologického poznání si není možné udělat konkrétní obraz o jeho charakteru a intenzitě.

Představeny byly i písemné prameny hovořící o doudlebském hradišti. Do psané historie Doudleby vstupují až ve 12. století, na počátku 20. let se o nich poprvé zmínil kronikář Kosmas. Listinné doklady o Doudlebech jako významném správním středisku na jihu přemyslovských Čech jsou k dispozici od druhé poloviny 12. století.

Doudleby byly zbudovány nejspíše jako správní centrum přemyslovského státu. Na základě historických událostí lze uvažovat o přemyslovském založení hradiště. Jeho počátek však není dosud úplně osvětlen. Spíše s přihlédnutím k celkovému dějinnému vývoji, než na základě nečetných archeologických nálezů, je v současnosti jeho vznik kladen do druhé poloviny 10. století. Starší dataci ale nelze vyloučit.

12. Seznam zkratek

AÚ – Archeologický ústav

AV – Akademie věd

ČOV – Čistírna odpadních vod

čp – číslo popisné

ČSAV – Československá akademie věd

ČÚZK – Český úřad zeměměřičský a katastrální

inv. č. – inventární číslo

k. ú. – katastrální území

přír. č. – přírůstkové číslo

rs. 3 – střední doba hradištní

rs. 4 – mladší doba hradištní

rs. 4 – vs. 1 – pozdní doba hradištní

ZAA – Zpráva o archeologické akci

13. Seznam použitých zdrojů

13.1. Prameny a literatura

Beneš, A. 1967: Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 1744/67.

Beneš, A. 1973: Opalice, okr. České Budějovice, Výzkumy v Čechách 1970, 99.

Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. 1999a: Soupis pravěkých a středověkých nemovitých archeologických památek v okrese České Budějovice. In: Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. (eds.): Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice. Díl 1, soupis a studie. Praha, 21–102.

Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. 1999b: Pravěké archeologické památky na Českobudějovicku. In: Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. (eds.): Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice. Díl 1, soupis a studie. Praha, 105–115.

Beneš, J. 1996: Netolice v počátcích českého státu. Přemyslovci, Slavníkovci (?) a český jihozápad, Výběr 33, 8–13.

Beneš, J. – Parkman, M. – Pták, M. – Šálková, T. 2010: Archeologický výzkum raně středověkého hradiště Na Jánu v Netolicích a objev zaniklé církevní architektury, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 23, 169–183.

Beranová, M. – Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6. – 12. století. Praha.

bez autora 1870: Zprávy. Schůze archaeologického sboru Musea království Českého, Památky archeologické 8, 549–553.

Braniš, J. 1909: Staročeské hrady. Praha.

Braniš, J. 1911: Osídlení Doudlebska. Úryvky ze studií. Praha.

Buchvaldek, M. – Sláma, J. – Zeman, J. 1978: Slovanské hradiště u Kozárovic. Praehistorica 6. Praha.

Čapek, F. M. 1902: Doudlebsko. Děj a paměti bývalé župy Dúdlebské. České Budějovice.

Čapek, L. 2010a: Příspěvek k chronologii vrcholně středověké keramiky z Českých Budějovic, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 23, 239–260.

Čapek, L. 2010b: Raně a vrcholně středověké osídlení českobudějovické pánve (10.-13.st.), Acta fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni 4/10, 147–182.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Brno.

Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.

Eigner, J. – Fröhlich, J. – Lutovský, M. 2009: Nové doklady raně středověkého osídlení horního Pootaví, Archeologie ve středních Čechách 13, 881–893.

*Emler, J. (ed.) 1874: Fontes rerum Bohemicarum, díl II. Praha. **

Fröhlich, J. – Lutovský, M. 1999: Nové nálezy z hradiště u Kozárovic, okr. Příbram, Archeologie ve středních Čechách 3, 385–406.

Hájek, L. 1958: Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 2031/58.

Havlice, J. 1999: Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 9179/99.

Havlice, J. – Lavička, R. – Sterneck, T. – Šimánek, J. 2008: Doudleby. Historie, památky, tradice. Doudleby.

Hojerová, H. 2013: Raně středověké souvrství hradiště Na Jánů v Netolicích. Analýza keramických nálezů ze sondy S1/2000. Bakalářská práce FF JU. České Budějovice.

Hrala, J. 1970: Slovanské nálezy z jihočeského kraje, Archeologické rozhledy 22, 202–204.

Hraše, J. K. – Stulík, F. 1868: Mohyly plavské v Budějovsku, Památky archeologické 7, 301–306.

Hrubý, P. 1999a: Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 7124/99.

Hrubý, P. 1999b: Doudleby, okr. České Budějovice. Sonda 1/99, terénní dokumentace.

Chvojka, O. 2003: Rájov, okr. Český Krumlov, Výzkumy v Čechách 2000, 235–236.

- Kalista, Z. 1970:* Plzeňsko na úsvitě českých dějin, *Minulostí západočeského kraje* 7, 299–320.
- Krajíc, R. 2010:* Hradiště Chýnov u Tábora. Archeologický výzkum 2007–2008, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 23, 155–190.
- Krajíc, R. a kol. 2000:* Bechyně – historické město nad Lužnicí. Bechyně.
- Krumphanzlová, Z. 1973:* Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 2835/73.
- Kudrnáč, J. 1967:* Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 2601/67.
- Lutovský, M. 1993:* Raně středověké nálezy z jižních Čech ve sbírkách Národního muzea v Praze. *Zprávy České archeologické společnosti, Supplément* 21. Praha.
- Lutovský, M. 2000:* Jihočeská hradiště v 10. století. K problematice přemyslovského záboru jižních Čech. In: Sláma, J. – Třeštík, D. (eds.): *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*. Praha, 174–178.
- Lutovský, M. 2001:* *Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha.
- Lutovský, M. 2007:* *Po stopách prvních Přemyslovců II. Léta krize a obnovy (972–1012). Od Boleslava II. po Jaromíra*. Praha.
- Lutovský, M. 2011:* *Jižní Čechy v raném středověku. Slovanské osídlení mezi Práchní a Chýnovem*. Příbram.
- Lutovský, M. – Petráň, Z. 2004:* *Slavíkovci. Mýtus českého dějepisce*. Praha.
- Mádl, J. 1941:* Doudleby, okr. České Budějovice. ARÚ, č. j. 4048/41.
- Macháček, J. 2001:* *Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy a syntézy, modely*. Brno.
- Majer, A. 1997:* Doudleby. Zpráva o geofyzikálním měření v kostele r. 1997. Rukopis uložen v Jihočeském muzeu.
- Mas'údí, Abu l-Hasan 'Alí ibn Husain al 1983:* *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*. Přeložil I. Hrbek. Praha.
- Měřinský, Z. 2002:* *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I*. Praha.

Michálek, J. – Zavřel, P. 1996: Archeologické nemovité památky v okrese Český Krumlov. České Budějovice.

Militký, J. 1997: Pašínovice, okr. České Budějovice, Výzkumy v Čechách 1993–1995, 171.

Militký, J. – Zavřel, P. 1998: Raně středověké osídlení v okolí Českých Budějovic, Archeologické rozhledy 50, 397–342, 488–489.

Nechvátal, B. 2007: Slovanské hradiště v Branišovicích, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 385–399.

Niederle, L. 1953: Rukověť slovanských starožitností. Praha.

Parkman, M. 2003: Osídlení Prachaticka v raném středověku, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 16, 129–194.

Petr, J. 1930: Doudlebským krajem. Praha.

Píč, J. L. 1889: Na Doudlebsku, Památky archeologické 14, 469–471.

Píč, L. J. 1909: Starožitnosti země České. Díl 3. Čechy za doby knížecí. Sv. 1. Část archeologická. Praha.

Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa. Brno.

Sedláček, A. 1994: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 3: Budějovsko. Praha.

Sláma, J. 1971: K počátkům slovanského osídlení západních Čech, Archeologické rozhledy 23, 725–741.

Sláma, J. 1986: Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica 11. Praha.

Sláma, J. 1987: K počátkům hradské organizace v Čechách. In: Žemlička, J. (ed.): Typologie raně feudálních slovanských států. Sborník příspěvků z mezinárodní konference k tématu "Vznik a rozvoj slovanských raně feudálních států a národností ve střední a jihovýchodní Evropě", konané ve dnech 18.-20. listopadu 1986 v Praze. Praha, 175–190.

Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu. Praehistorica 14. Praha.

Sláma, J. 1995: Slavníkovci – významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století?, Archeologické rozhledy 47, 182–224.

Smrž, Z. 1991: Výšinné lokality mladší doby kamenné až raného středověku v severozápadních Čechách. Pokus o sídelně historické hodnocení, Archeologické rozhledy 43, 63–89, 177–178.

Sommer, P. 2009: Hradská centra. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (eds.): Přemyslovci. Budování českého státu. Praha, 182–184.

Šolle, M. 1984: Staroslovanské hradisko. Praha.

Thoma, J. 1997: Doudleby, okr. České Budějovice ARÚ, č. j. 2778/97.

Thoma, J. 1999: Doudleby, okr. České Budějovice. Záchranný archeologický výzkum u kostela svatého Vincence, Archeologie ve středních Čechách 3/2, 465–468.

Thomová, Z. 1999: Raně středověké nálezy z hradiště u Branišovic, okr. České Budějovice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 12, 68–72.

Thomová, Z. – Thoma, J. 1996: Slovanské mohyly v prostoru Ledenice-Borovany, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 9, 49–68.

Tomášek, M. 2000: Půdy České republiky. Praha.

Tomková, K. (ed.) 2005: Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I.1. Castrum Pragense 7. Praha.

Třeštík, D. 1997: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530-935). Praha.

Třeštík, D. 2009: Idea státu a národa. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (eds.): Přemyslovci. Budování českého státu. Praha, 272–277, 281–286.

Turek, R. 1982a: Čechy v raném středověku. Praha.

Turek, R. 1982b: Slavníkovci a jejich panství. Hradec Králové.

Valkony, J. 1997: Nesměň, okr. České Budějovice, Výzkumy v Čechách 1993–1995, 158.

Váňa, Z. 1997: Objevy ve světě dávných Slovanů. Praha.

Varadzin, L. 2010: K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuse), Archeologické rozhledy 62, 535–554.

Vařeka, P. 1998: Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách, Archeologické rozhledy 50, 123–137.

Vávra, K. 2000: Doudleby, okr. České Budějovice. Záchraný archeologický výzkum, terénní dokumentace.

Vencl, S. 1983: K problematice fortifikací v archeologii, Archeologické rozhledy 35, 284–315.

Vocel, J. E. 1866: Pravěk země české. Praha.

Wihoda, M. 2010: Morava v době knížecí 906–1197. Praha.

Wodiczka, J. 1930: Zájezd do Doudleb 18.10 1930. Rukopis uložen v Jihočeském muzeu.

Žemlička, J. 2007: Čechy v době knížecí (1034-1198). Praha.

Žemlička, J. 2009: Společnost v područí státu. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (eds.): Přemyslovci. Budování českého státu. Praha, 165–171, 175–181, 196–203, 207–215.

* **Poznámka:** Edice *Fontes rerum Bohemicarum*, díl II. je v textu citována jako *FRB II*.

13.3. Jiné zdroje

12. 2. 2013 <http://www.obce-mesta.info/obec.php?id=Doudleby-544400>

18. 2. 2013 <http://www.doudleby.com/fotogal.html>

Kašák, K. 2013: rozhovor 5. 4. 2013.

Lutovský, M. 2013: rozhovor 18. 1. 2013.

Thomová, Z. 2013: rozhovor 19. 4. 2013.

Archeologická databáze Čech (2009)

14. Seznam příloh

14.1. Seznam tabulek

Tab. 1: Charakteristika klimatických oblastí podle *E. Quitta (1971)*.

Tab. 2: Seznam ZAA a jiných hlášení z katastru Doudleb uložených v archivu AÚ v Praze.

Tab. 3: Archeologický materiál z Doudleb s identifikačním číslem.

Tab. 4: Archeologický materiál z Doudleb bez identifikačního čísla.

Tab. 5: Katalog reprezentativních zlomků.

14.2. Seznam obrazových příloh

Obr. 1: Hradiště druhé poloviny 10. – 12. století v jižních Čechách. Autor H. Mašková (podle *Lutovský 2011*, 215). Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.

Obr. 2: Letecký snímek Doudleb. Převzato z <http://www.doudleby.com/fotogal.html> (8. 2 2013).

Obr. 3: Sledované území. Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.

Obr. 4: Schematický plán hradiště. 1 – akropole s kostelem; 2 – předhradí chránící přístup na hradiště od východu; 3, 4 – tzv. podhradí s dnes již málo patrnými valy a příkopy. Plnou čarou znázorněno dochované opevnění, přerušovanou čarou opevnění nedochované či předpokládané. Převzato z *Lutovský 2011*, 90.

Obr. 5: Vnější východní val předhradí. Foto H. Mašková.

Obr. 6: Terénní zlom na západě (východě od dnešní školy). Foto H. Mašková.

Obr. 7: Kostel sv. Vincence. Foto H. Mašková.

Obr. 8: Sondy prováděné na hradišti. Modře vyznačeny sondy s přesnou lokalizací (uváděné se souřadnicemi). Červeně vyznačeny sondy s přibližnou lokalizací (slovní popis). Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data ČÚZK. 1 – J. Poláček 1966; 2, 3 – J. Thoma, Z. Thomová 1997; 4 – J. Beneš, P. Hrubý 1999; 5 – B. Dubský 1941; 6 – *Archaia Jih 2012*.

Obr. 9: Povrchové sběry prováděné na hradišti s bližším prostorovým vymezením a známým autorem. Modře vyznačeny sběry s přesnou lokalizací (uváděné se souřadnicemi). Červeně vyznačeny sběry s přibližnou lokalizací (slovní popis). Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data ČÚZK. 1 – J. Havlice 1995; 2 – S. Vančura 1992; 3 – J. Havlice 1999; 4 – J. Tuláček 1958; 5 – Fráňa 1961; 6 – J. Poláček 1961; 7 – M. Pták 2006; 8 – J. Havlice 2009; 9 – D. Kovář 2008; 10 – J. Thoma 1994; 11 – J. Bumerl, M. Pták 2010; 12 – T. Hiltcher, H. Mašková 2013; 13 – J. Holub 1985.

Obr. 10: Dvě záušnice a prsten. Nálezy ze sondy 2/97 (vrstva 2001). Autor J. Thoma (1999, 468, obr. 2).

Obr. 11: Doudleby, kostel sv. Vincence. Půdorys s vyznačením sond z roku 1997. Převzato z Thoma 1999, 468, obr. 1.

Obr. 12: Sonda 1/99. Autor P. Hrubý (1999b). Překresleno v Inkscape. Vrstva 1001 – hnědo-šedá, hlinitá (20% kaménky a písek), kompaktní, vodorovná, hranice ostrá, mocnost 30–40 cm, místy umělé sebraná, keramika vs. 1 (rs. 4?) a novověké + recentní nálezy; vrstva 1002 – světle šedo-hnědá, 60% jílopísek, 40% písek, vodorovná/svažitá, hranice ostrá, geologické podloží; vrstva 1003 – světle-šedá/žluto-šedá, 70% písek, 30% zvětralina, hranice vodorovná, geologické podloží.

Obr. 13: Archeologické nálezy sídlištního charakteru z okolí doudlebského a branišovického hradiště. Červenou barvou znázorněny nálezy z rs. 4 a rs. 4 – vs. 1. Modrou barvou znázorněny nálezy z rs. 3. Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.

Obr. 14: Vybrané typy výzdoby. Kresba H. Mašková.

Obr. 15: Typy okrajů. Kresba H. Mašková.

Obr. 16: Zlomek nádoby – inv. č. 82. Foto a kresba H. Mašková.

Obr. 17: Bronzová záušnice – inv. č. 54735. Autor M. Lutovský (1993, tab. XV:1).

Obr. 18: Zlomek nádoby – příř. č. 30/1950. Dar školy v Doudlebech Národnímu muzeu 1950. Autor M. Lutovský (1993, tab. IV:9).

Obr. 19: Zlomky nádob – příř. č. P 6/67. Sběr A. Beneš 1967. Autor J. Michálek (1973).

Obr. 20: Zlomek nádoby z farské zahrady. Sběr M. Pták 2006. Foto M. Pták.

Obr. 21: Zlomky nádob – inv. č. 80, 81, 16553, 17251 (XIV). Foto a kresba H. Mašková.

Obr. 22: Zlomky nádob – inv. č. 83, 16551, 17157, 17255 (II). Kresba H. Mašková.

Obr. 23: Zlomky nádob – inv. č. 15354, 16552, 17155, 17158, 17251 (XVI), 17253 (VI).
Kresba H. Mašková.

Obr. 24: Zlomky nádob – inv. č. 16548, 16554 (I, II). Kresba H. Mašková.

Obr. 25: Zlomek nádoby – inv. č. 17251 (XIII). Kresba H. Mašková.

Obr. 26: Zlomky nádob – inv. č. 15357, 16545, 17253 (VII, VIII, X, XIII, XVI). Kresba
H. Mašková.

14.3. Seznam grafů

Graf 1: Zastoupení částí nádob v rámci jednotlivých akcí.

Graf 2: Zastoupení tuhových zlomků v rámci jednotlivých akcí.

Graf 3: Zastoupení struktury lomu v rámci jednotlivých akcí.

Graf 4: Zastoupení částí nádob reprezentativních zlomků v rámci jednotlivých akcí.

Graf 5: Zastoupení typů výzdoby v celém keramickém souboru.

Graf 6: Zastoupení typů výzdoby na okrajových zlomcích.

Graf 7: Zastoupení typů okrajů v celém keramickém souboru.

Zapsal	č. j.
J. Mádl	3787/39.
J. Mádl	4048/41
J. Böhm	6875/47
L. Hájek	2031/58
Anonym	2843/59
J. Kudrnáč	2601/67
A. Beneš	1744/67
J. Michálek	3070/73
Z. Krumphanzlová	2835/73
Z. Krumphanzlová	1560/76
P. Zavřel	1566/88
K. Sklenář	5236/94
J. Militký – S. Vančura	7685/94
J. Thoma	1754/96
J. Thoma	2778/97
P. Hrubý	7124/99
J. Havlice	9178/99
J. Havlice	9179/99
D. Kovář	1623/09

Tab. 2: Seznam ZAA a jiných hlášení z katastru Doudleb uložených v archivu AÚ v Praze (k roku 2012).

inv. č. 54 735
<p>Nález: bronzová záušnice – s esovitým zakončením, patina místy oškrabávaná, průměr 24 mm, síla drátu 2 mm (obr. 17)</p> <p>Kdy: 1904</p> <p>Kdo: F. M. Čapek</p> <p>Nálezové okolnosti: V roce 1904 daroval F. M. Čapek Národnímu Muzeu bronzovou záušnici. Ačkoliv jsou nálezné okolnosti nejasné, záušnice pravděpodobně pochází z porušených kostrových hrobů ve vsi.</p> <p>Uložení: Národní muzeum</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 2031/58</p>
inv. č. 58961 – 58981
<p>Nález: zlomky mladohradištní keramiky</p> <p>Kdy: 1940–1941</p> <p>Kdo: B. Dubský</p> <p>Kde: v prostoru akropole na poli severně od kostela (mezi zdí hřbitova a svahem k řece)</p> <p>Nálezové okolnosti: sonda</p> <p>Uložení: Národní muzeum</p>
přír. č. 30/1950
<p>Nález: zlomek mladohradištní keramiky (obr. 18).</p> <p>Kdy: 1950</p> <p>Kdo: škola v Doudlebech</p> <p>Nálezové okolnosti: Národnímu muzeu darovala škola v Doudlebech.</p> <p>Uložení: Národní muzeum</p>
přír. č. P 6/67
<p>Druh nálezů: zlomky mladohradištní keramiky – většina nezdobená, tuhový materiál (výběr obr. 19)</p> <p>Kdy: 28. 3. 1967</p> <p>Kdo: A. Beneš</p> <p>Kde: farská zahrada (severně od hrazeného hřbitova při kostele sv. Vincence)</p> <p>Nálezové okolnosti: 28. 3. 1967 na základě upozornění navštívil hradiště A. Beneš z plzeňské expozitury. Ve zpola zaházené sondě (autor J. Poláček) a jejím bezprostředním okolí sesbíral značné množství zlomků keramiky.</p> <p>Uložení: expozitura AÚ Plzeň</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 1744/67; ARÚ, č. j. 3070/73</p>
inv. č. 77 – 93
<p>Nález: převážně zdobené keramické zlomky, přeslen (část těchto fragmentů (inv. č. 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 91) zpracována v rámci této bakalářské práce)</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>
inv. č. 15339 – 15357
<p>Nález: keramické zlomky (zpracovány v rámci této bakalářské práce)</p> <p>Kdy: 1958</p> <p>Kdo: J. Tuláček</p> <p>Kde: hřbitov</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr při rozšiřování hřbitova</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>
inv. č. 15567 – 15573
<p>Nález: 12 keramických zlomků (5 výdutí, 3 dna, 4 okraje) – vesměs tuhový materiál (<i>mladší doba hradištní až 13. století?</i>)</p>

<p>Kdy: 1959? Kde: Parkasovo pole Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 15686 – 15707</p> <p>Nález: 27 keramických zlomků (16 výdutí, 11 okrajů) – 9 tuhový materiál (13. až 16. století?), zlomek železné podkovy (mladší doba hradištní?), železné kování kruhového tvaru (mladší doba hradištní?), železný nůž (mladší doba hradištní?), kamenný váleček (středověk?), knoflík z pokličky (15. století?) 2 zlomky kachle (15. až 16. století?), železný hřeb, dva železné předměty (vrcholný středověk až novověk?) Kdo: J. Čapek Kde: hradiště Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 15708 – 15709</p> <p>Nález: 2 kousky zuhelnatělých dřev; zlomek mlýnku (středověk?) Kde: hřbitov Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 15710</p> <p>Nález: větší sáček zvířecích kostí Kdy: 1967 Kde: hradiště Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 16281 – 16285</p> <p>Nález: 5 okrajů zásobnice – tuhový materiál (mladší doba hradištní až 13. století?) Kdy: 1959 Kdo: škola v Doudlebech Kde: hradiště Nálezové okolnosti: dar školy v Doudlebech Jihočeskému muzeu Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 16331 – 16350</p> <p>Nález: 94 keramických zlomků (55 výdutí, 28 okrajů, 8 den, 3 okraje z pokličky) – méně než polovina tuhový materiál (mladší doba hradištní až 13. století?; 15. až 16. století?) Kde: hradiště Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 16356 – 16375</p> <p>Nález: 23 keramických zlomků (4 výdutě, 1 dno, 12 okrajů, 6 zlomků uch,) – 5 tuhový materiál (mladší doba hradištní až 13. století?; 15. až 16. století?), polovina hrncovité nádoby tuhového materiálu (mladší doba hradištní); část cedníku z kostí (středověk?), zlomek kachle (15. až 16. století?) Kde: hradiště Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 16544 – 16554</p> <p>Nález: keramické zlomky (zpracovány v rámci této bakalářské práce)</p>

<p>Kdy: 30. 8. 1962 Kdo: J. Poláček Nálezové okolnosti: povrchový sběr při hloubení jámy na vápno Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 16931 – 16970; 17231 – 17270</p> <p>Nález: zlomky mladohradištní keramiky – vesměs tuhový materiál (část souboru (inv. č. 17251-17255, 17257) zpracována v rámci této bakalářské práce); polotovar přeslenu; část brousku Kdy: březen – září 1966 Kdo: J. Poláček Kde: farská zahrada, severně od hrazeného hřbitova při kostele sv. Vincence Nálezové okolnosti: sonda o rozměrech cca 5m x 1m. Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 17151 – 17157</p> <p>Nález: zlomky mladohradištní keramiky – tuhový materiál (inv. č. 17151 – 17155; 17157 zpracovány v rámci této bakalářské práce) Kdy: 31. 5. 1961 Kdo: J. Poláček Kde: farská zahrada Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 17541 – 17547</p> <p>Nález: 6 keramických zlomků (1 výduť, 5 okrajů) – 5 tuhový materiál (<i>mladší doba hradištní až 13. století?, 15. až 16. století?</i>); zlomek kachle (<i>16. století?</i>); 5 kusů mazanice (<i>středověk?</i>) Kdy: 1959 Kde: stráž pod čp. 4 Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 17578 – 17579</p> <p>Nález: 2 keramické zlomky (1 dno zásobnice, 1 okraj zásobnice) – tuhový materiál Kdy: 1961 Kdo: Fráňa Kde: farská zahrada Nálezové okolnosti: povrchový sběr Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 17643 – 17644</p> <p>Nález: zlomek okraje zásobnice a hrncovité nádoby- tuhový materiál Kde: hradiště Nálezové okolnosti: staré fondy Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>inv. č. 17989 – 18000</p> <p>Nález: 17 keramických zlomků (14 výdutí, 3 okraje) – 16 tuhový materiál (<i>mladší doba hradištní?</i>); 3 zlomky páskového ucha (<i>15. století?</i>), zlomek mazanice (<i>raný středověk?</i>) Kde: obec Kdy: 1958 Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p>

Uložení: Jihočeské muzeum
inv. č. 19466 – 19470
<p>Nález: 14 keramických zlomků – vesměs nezdobené zlomky stěn (<i>doba bronzová, halštatská, raný středověk</i>)</p> <p>Kdy: 1985</p> <p>Kdo: J. Holub</p> <p>Kde: pole na jižním okraji obce</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 1566/88</p>
inv. č. 24843 – 24844
<p>Nález: 28 keramických zlomků (2 okraje s hřebenovým vpichem, 2 okraje zásobnice, 3 zlomky podstavy, 4 zlomky dna se značkou, 9 zlomků stěn, 3 zlomky s vlnicí, 4 zlomky s prosekávaným podhrdlím) – vesměs tuhový materiál (mladší doba hradištní až 13. století); zlomek keramické plastiky (<i>mladší doba hradištní?</i>)</p> <p>Kdy: prosinec 1992</p> <p>Kdo: S. Vančura, T. Stein</p> <p>Kde: pole severně od hřbitova</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p> <p>ZAA: ARÚ, č.j. 7685/94</p>
inv.č. 26991
<p>Nález: 11 zlomků vrcholně středověké keramiky</p> <p>Kdy: 2008</p> <p>Kdo: D. Kovář</p> <p>Kde: 180 až 250 m pole východně od kostela</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>
ZV 480, čísla sáčků 9531 – 9555
<p>Nález: keramické zlomky (mladší doba hradištní až středověk, <i>střední doba hradištní?</i>); dvě záušnice a prsten (raný středověk)</p> <p>Kdy: 1996/1997</p> <p>Kdo: J. Thoma, Z. Thomová</p> <p>Kde: kostel sv. Vincence</p> <p>Nálezové okolnosti: dvě sondy (na styku západní stěny lodi kostela se severní věží a na styku jižní strany presbytáře a východní zdi lodi kostela)</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 2778/97</p>
inv. č. 3401
inv. č. 9862
inv. č. 24908

Tab. 3: Archeologický materiál z Doudleb s identifikačním číslem.

<p>Kdy: 19. 5. 1967</p> <p>Kdo: J. Kudrnáč, J. Vildová</p> <p>Kde: farská zahrada (severně od hrazeného hřbitova při kostele sv. Vincence)</p> <p>Nález: drobné zlomky okrajů nádob a úlomek dna se značkou mladohradištního stáří, též okraj pozdně středověké nádoby</p> <p>Nálezové okolnosti: 19. 5. 1967 se na hradiště dostavil J. Kudrnáč s J. Vildovou. Zjistili, že v prostoru za věží kostela je z větší části zaházena jáma podobající se archeologické sondě (nevědli, že autorem je J. Poláček). Nalezli zde zlomky mladohradištní keramiky.</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 2601/67</p>
<p>Kdy: 2. 5. 1973</p> <p>Kdo: M. Šolle</p> <p>Kde: podhradí</p> <p>Nález: keramické zlomky tuhové zásobnice</p> <p>Nálezové okolnosti: Při průzkumu hradiště získal od anonymního nálezce M. Šolle několik fragmentů pozdně hradištní tuhové zásobnice z katastru obce v podhradí centra.</p> <p>Uložení: AÚ AV Praha</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 2835/73; ARÚ, č. j. 1560/76</p>
<p>Kdy: 1994</p> <p>Kdo: J. Thoma</p> <p>Kde: pole východně od kostela</p> <p>Nález: zlomky mladohradištní keramiky (xx)</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr po orbě</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 1754/96</p>
<p>Kdy: 1995</p> <p>Kdo: J. Havlice</p> <p>Kde: severně od hřbitovní zdi a východně od bývalé márnice</p> <p>Nález: 60 zlomků keramiky hradištní a 10 zlomků keramiky vrcholně středověké</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr na nově založeném poli (cca 20 x 10 m)</p> <p>Uložení: V době sepsání hlášení se nálezy nacházely u autora zprávy.</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 9178/99</p>
<p>Kdy: červenec 1999</p> <p>Kdo: J. Havlice</p> <p>Kde: severně od paty druhého západního valu hradiště</p> <p>Nález: 10 zlomků raně středověké keramiky, 22 zlomků keramiky vrcholně středověké, keramický přeslen (<i>vrcholný středověk?</i>)</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr na ploše skrývky pro stavbu rodinného domku</p> <p>Uložení: V době sepsání hlášení se nálezy nacházely u autora zprávy.</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 9179/99</p>
<p>Kdy: 20. 9. – 23. 9. 1999</p> <p>Kdo: J. Beneš, P. Hrubý</p> <p>Kde: 150 m ZSZ od kostela</p>

<p>Nález: keramické zlomky převážně z 13. století (68 kusů – silně tuhované); keramické zlomky z mladší doby hradištní (5 kusů – silně tuhované); 30 zlomků keramiky, okraj kachle, železný nůž a čelist prasete náležící 14. – 15. století.</p> <p>Nálezové okolnosti: parcela č. 6 prozkoumána jednou sondou o rozměru 2 x 7,6 m.</p> <p>Uložení: V době sepsání hlášení se nálezy nacházely u autora zprávy.</p> <p>ZAA: ARÚ, č. j. 7124/99</p>
<p>Kdy: 27. 3. 2006</p> <p>Kdo: M. Pták</p> <p>Kde: u hřbitovní zdi a na farské zahradě</p> <p>Nález: vesměs tuhové keramické zlomky (výběr obr. 20)</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>Kdy: 2009</p> <p>Kdo: J. Havlice</p> <p>Kde: plocha před východním předhradím hradiště (parc. č. 87/1 a 88/1)</p> <p>Nález: zlomky raně středověké keramiky (xx)</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr při geofyzikálním měření</p> <p>Uložení: NPÚ v Českých Budějovicích</p>
<p>Kdy: 5. 5. 2010</p> <p>Kdo: J. Bumerl, M. Pták</p> <p>Kde: severní svah akropole; hřbitov; pole východně od akropole; v prostoru předhradí</p> <p>Nález: 85 zlomků keramiky (mladší doba hradištní, vrcholný středověk až novověk) – 11 okrajů, 72 výdutí (3 zdobené – pás šikmých vrypů, vodorovný plastický pás, jednoduchá vodorovná rýha), 2 dna (1 s plastickou značkou – nalezeno na hřbitově); více než polovina tuhový materiál; většina zlomků středně hrubá struktura lomu (velikost ostřiva do cca 1 mm)</p> <p>Nálezové okolnosti: povrchový sběr</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>
<p>Kdy: 5. 4. 2013</p> <p>Kdo: T. Hiltcher, H. Mašková</p> <p>Kde: plocha severně od hřbitova; v prostoru předhradí</p> <p>Nález: 49 keramických zlomků – 31 tuhový materiál; plocha severně od hřbitova – 23 výdutí (2 zdobené – jednoduchá vodorovná rýha, pás šikmých vrypů); v prostoru předhradí – 10 okrajů (1 zdobený – rýha), 1 dno, 15 výdutí (1 zdobená – jednoduchá vodorovná rýha)</p> <p>Nálezové okolnosti: sběr v krtinách</p> <p>Uložení: Jihočeské muzeum</p>

Tab. 4: Archeologický materiál z Doudleb bez identifikačního čísla.

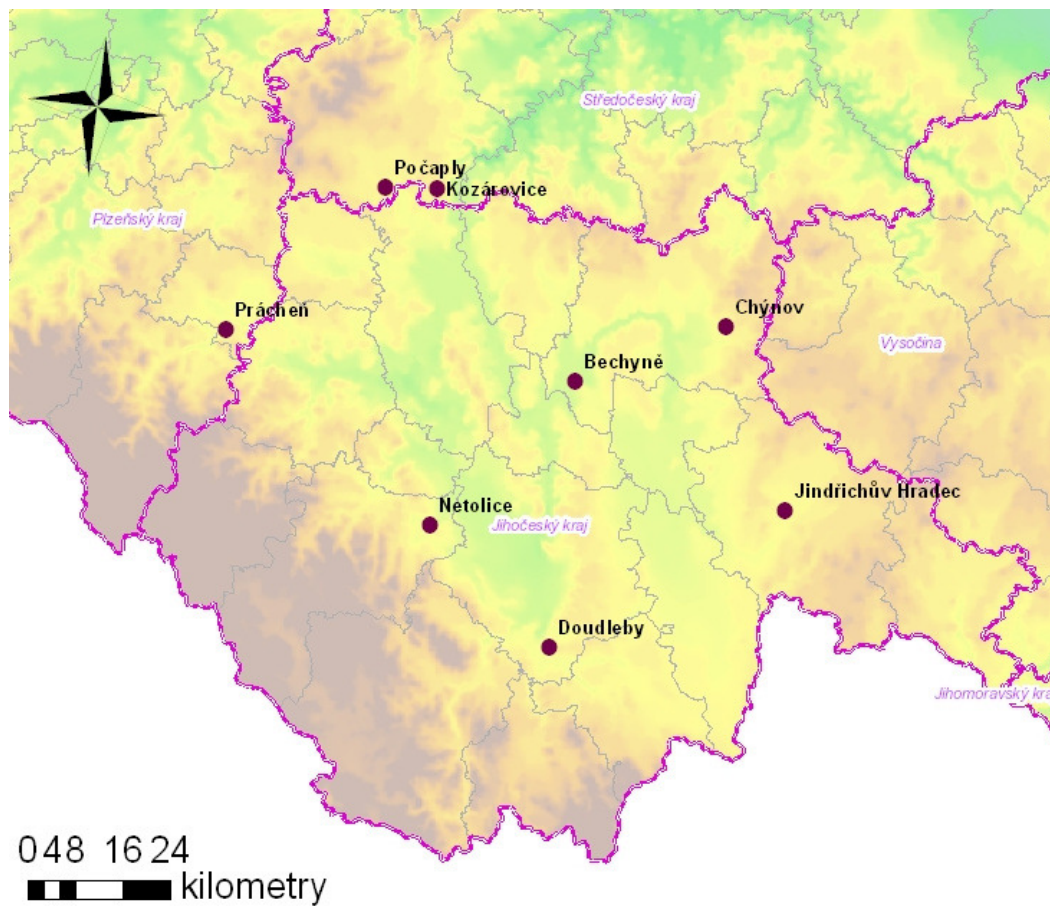
Inventární číslo	Část nádoby	Výzdoba	Typ okraje	Obrázek	Poznámka
77	okraj	5G	VIII		
79	okraj	G Fa E	VIII		přesekávaná lišta
80	okraj	G E	VIII	obr. 21	
81	okraj	6G H	VIII	obr. 21	
82	okraj	Aa2	VIII		
83	okraj	Cb1 Fb Cb1	IIIb	obr. 22	vpichy na liště
84	okraj	E Aa1 Fb	I		
86	výduť	Fb			
87	výduť	2G			
90 I	dno				
90 II	dno				
91	dno				
15339 I	výduť	2Ba1			
15339 II	výduť	Ba1			
15340	výduť	Ba1			
15341	výduť	Fd			
15342	dno				
15343	dno				
15344	okraj		IIC		
15345	okraj		VI		
15347	okraj	D	VII		
15348	okraj	D	V		
15349	dno				
15350 I	dno				
15350 II	dno				
15352	dno				
15353	okraj		IIIa		
15354	okraj	Ca	IV	obr. 23	
15355	výduť	Ab			
15356	okraj	Fc	VIII		
15357	výduť	E Fa		obr. 26	
16544 I	výduť	Fb			
16544 II	výduť	2Aa1			
16545	výduť	Ab		obr. 26	
16548	výduť	Aa4		obr. 24	
16549	výduť	Fb Ab			
16550	výduť	D Aa1			
16551	okraj	Aa1	IIIb	obr. 22	
16552	okraj	D	IIC	obr. 23	
16553	okraj	Ca	I	obr. 21	
16554 I	okraj	D Fb Aa4	IIb	obr. 24	
16554 II	okraj	D Fb Aa1	IIb	obr. 24	

17152 I	dno				
17152 II	dno				
17153	okraj		IIa		
17154	okraj		IIa		
17155	výduť	D		obr. 23	
17156	okraj	D	IIb		
17157	výduť	Fa D		obr. 22	vrypy na liště
17158	výduť	2D		obr. 23	
17251 I	výduť	2Bb2			
17251 II	výduť	D			
17251 III	okraj		VII		
17251 IV	výduť	Fb			
17251 VIII	výduť	Fb			
17251 IX	výduť	2G			
17251 X	výduť	Ba1			
17251 XI	výduť	Ba1			
17251 XII	výduť	Bb1 Fd Ba1			
17251 XIII	výduť	Aa1		obr. 25	
17251 XIV	výduť	E		obr. 21	
17 251 XV	výduť	D Fa D			vrypy na liště
17 251 XVI	výduť	Fb Cb2 Ab		obr. 23	vpichy na liště
17251 XVII	výduť	G			
17251 XVIII	výduť	Ba1			
17251 XIX	výduť	Ba1			
17251XX	výduť	Ba1			
17251 XXI	výduť	Fd			
17251XXII	dno				
17252 I	výduť	2Ba1			
17252 III	výduť	Fa			
17252 IV	výduť	D			
17252 V	okraj		I		
17252 VI	výduť	3Ba1			
17252 VII	okraj	Ba1	IV		
17252 VIII	výduť	Ba1			
17252 IX	výduť	Fd			
17252 X	výduť	Fa			
17252 XI	výduť	Fa			
17252 XII	výduť	Fd			
17253 I	výduť	2Ba1			
17253 III	výduť	Ba1			
17253 IV	okraj		VI		
17253 V	okraj		V		
17253 VI	výduť	Cb1		obr. 23	

17253 VII	výduť	Aa1 Ba1		obr. 26	
17253 VIII	výduť	Ba2 Aa3 Ba2		obr. 26	
17253 IX	výduť	Ab			
17253 X	výduť	Ba1 Aa1		obr. 26	
17253 XI	výduť	2Aa1			
17253 XII	výduť	2Ba1			
17253 XIII	výduť	Aa1 Ba1 Aa1		obr. 26	
17253 XIV	výduť	Ba1			
17253 XV	výduť	Ba1			
17253 XVI	výduť	Aa1 Ba1		obr. 26	
17253 XVIII	okraj	Bb1	IIIa		
17253 XIX	výduť	Fa			
17253 XX	okraj		IIa		
17253 XXI	výduť	2G			
17253 XXII	výduť	Fa			
17253 XXIII	výduť	Fd			
17253 XXIV	výduť	2Ba1			
17254 I	okraj	Fa	I		
17254 II	výduť	Fa			
17254 III	výduť	Ba1			
17254 IV	výduť	Fd			
17254 VIII	výduť	Fd			
17254 IX	dno				
17254 X	dno				
17255 I	výduť	Fa G			
17255 II	výduť	Fb		obr. 22	
17255 III	výduť	Fb			
17255 IV	výduť	2Ba1			
17255 V	výduť	G			
17255 VI	výduť	Fb			
17255 VII	výduť	Ba1			
17255 VIII	výduť	Fb			
17255 IX	výduť	Fb			
17255 X	výduť	Fd			
17255 XI	výduť	Fb			
17255 XII	výduť	Ba1			
17255 XIII	výduť	Fb			
17255 XIV	výduť	Fd			
17255 XV	výduť	Fa			
17255 XVI	výduť	Fb			
17255 XVII	výduť	Fd			
17255 XVIII	výduť	Fb			
17255XIX	výduť	Fd			

17255 XX	výduť	Fd			
17257 I	dno				
17257 II	dno				
17257 III	dno				
17257 IV	dno				
17257 V	dno				

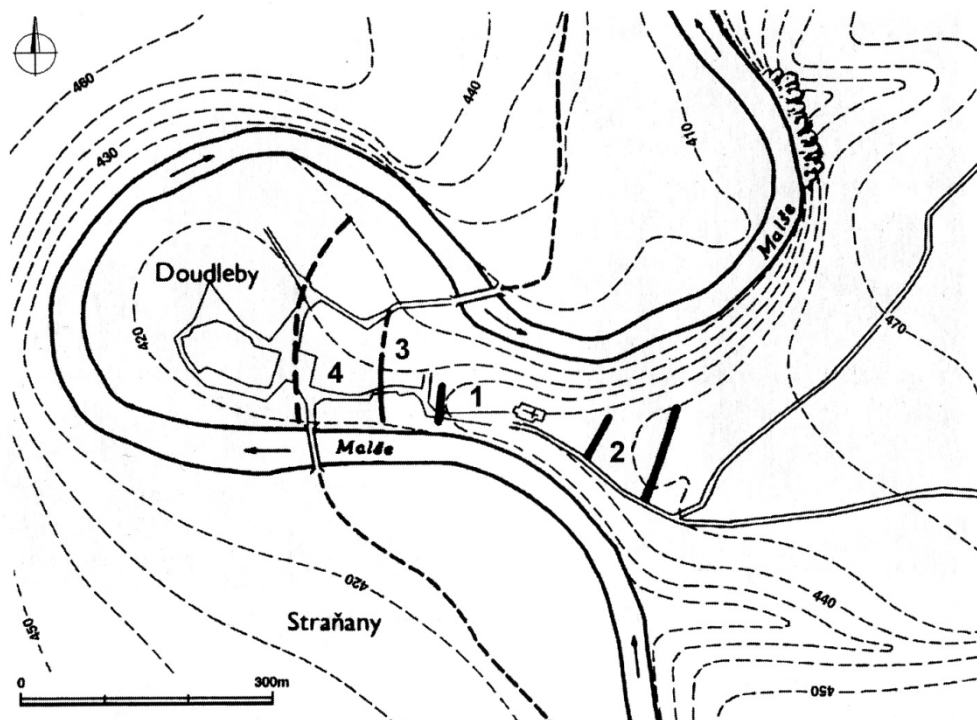
Tab. 5: Katalog reprezentativních zlomků.



Obr. 1: Hradiště druhé poloviny 10. – 12. století v jižních Čechách. Autor H. Mašková (podle *Lutovský 2011*, 215). Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.



Obr. 2: Letecký snímek Doudleby. Převzato z <http://www.doudleby.com/fotogal.html> (18. 2. 2013).



Obr. 4: Schematický plán hradiště. 1 – akropole s kostelem; 2 – předhradí chránící přístup na hradiště od východu; 3, 4 – tzv. podhradí s dnes již málo patrnými valy a příkopy. Plnou čarou znázorněno dochované opevnění, přerušovanou čarou opevnění nedochované či předpokládané. Převzato z *Lutovský 2011*, 90, obr. 42.



Obr. 6: Vnější východní val předhradí. Foto H. Mašková.



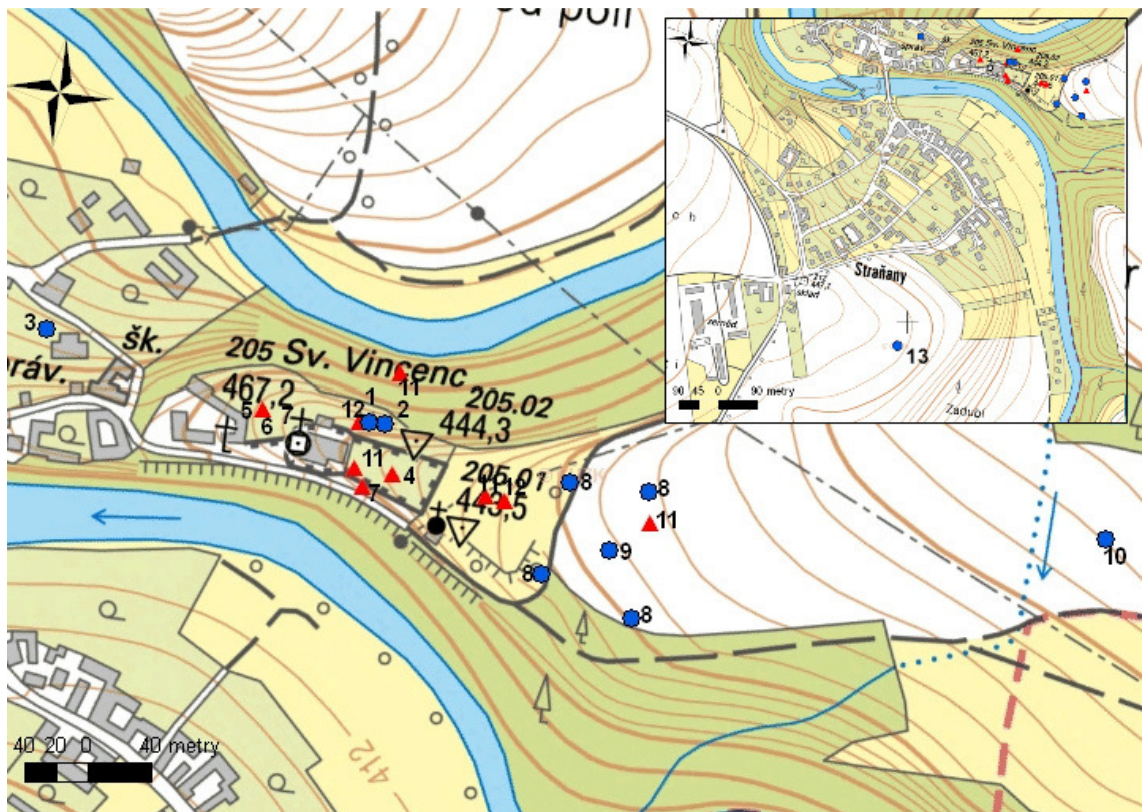
Obr. 7: Terénní zlom na západě (východně od dnešní školy). Foto H. Mašková.



Obr. 7. Kostel sv. Vincence. Foto H. Mašková.

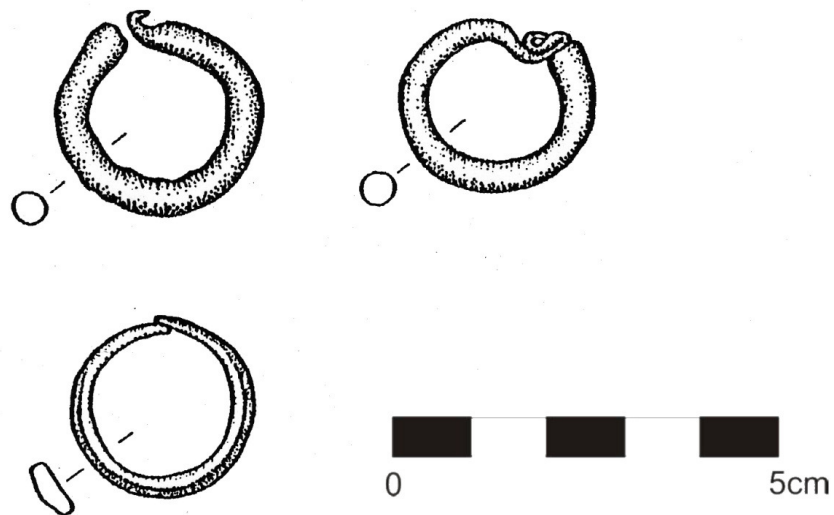


Obr. 8: Sondy prováděné na hradišti. Modře vyznačeny sondy s přesnou lokalizací (uváděné se souřadnicemi). Červeně vyznačeny sondy s přibližnou lokalizací (slovní popis). Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data ČÚZK. 1 – J. Poláček 1966; 2, 3 – J. Thoma, Z. Thomová 1997; 4 – J. Beneš, P. Hrubý 1999; 5 – B. Dubský 1941; 6 – Archaia Jih 2012.

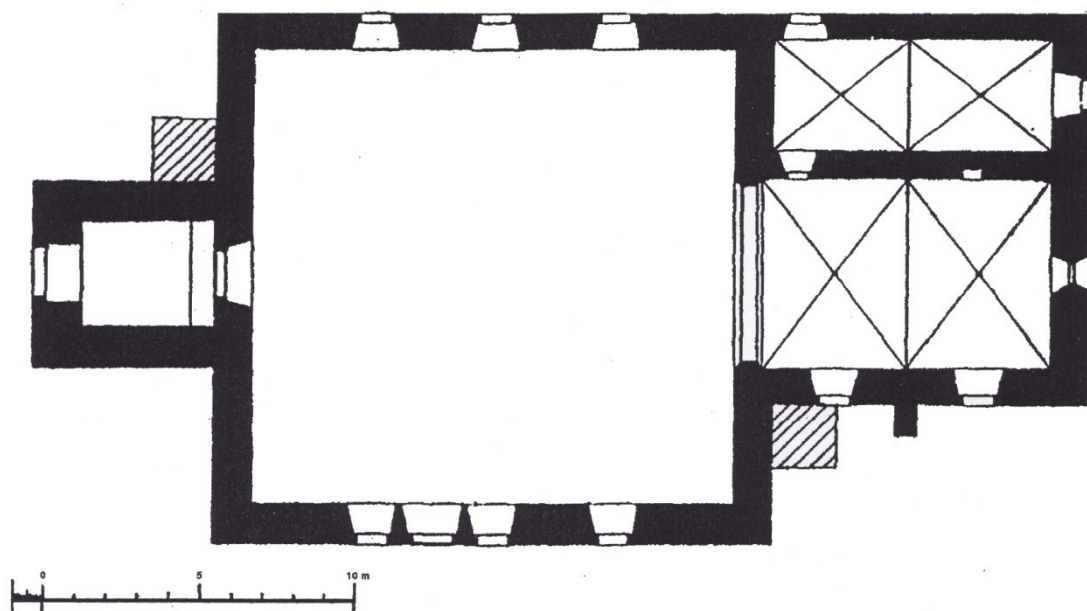


Obr. 9: Povrchové sběry prováděné na hradišti s bližším prostorovým vymezením a známým autorem. Modře vyznačeny sběry s přesnou lokalizací (uváděné se souřadnicemi). Červeně vyznačeny sběry s přibližnou lokalizací (slovní popis). Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data ČÚZK. 1 – J. Havlice 1995; 2 – S. Vančura 1992; 3 – J. Havlice 1999; 4 – J. Tuláček 1958; 5 – Fráňa 1961; 6 – J. Poláček 1961; 7 – M. Pták 2006; 8 – J. Havlice 2009; 9 – D. Kovář 2008; 10 – J. Thoma 1994; 11 – J. Bumerl, M. Pták 2010; 12 – T. Hiltcher, H. Mašková 2013; 13 – J. Holub 1985.

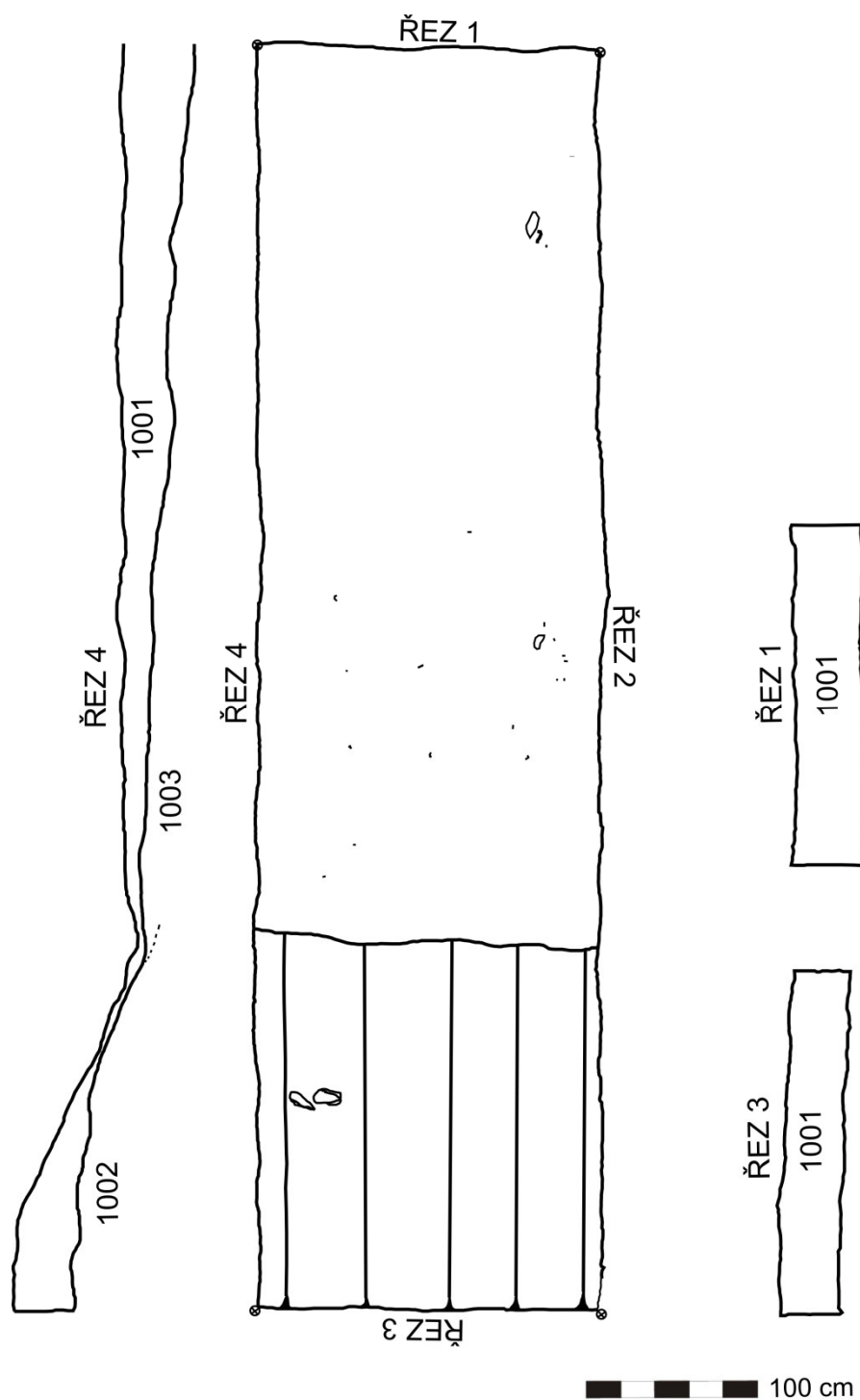
* Sběry prováděné v okolí vyznačeného bodu.



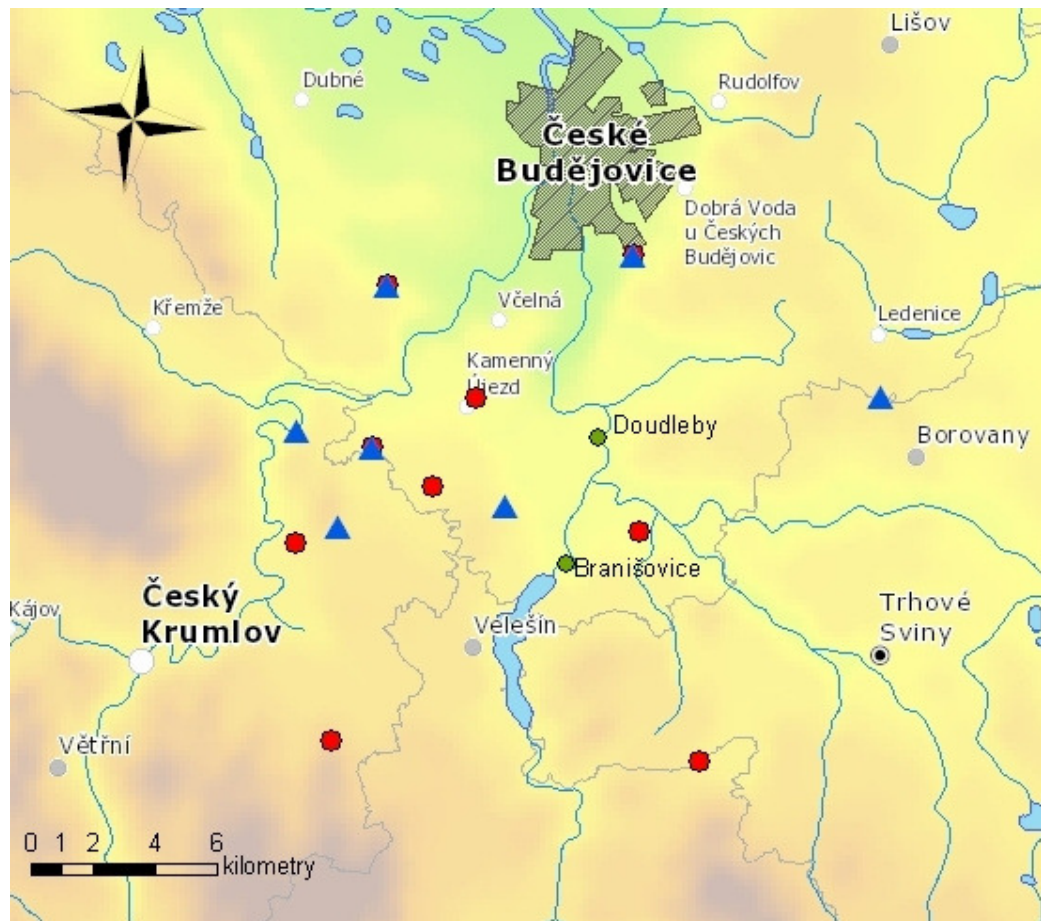
Obr. 10: Dvě záušnice a prsten. Nálezy ze sondy 2/97 (vrstva 2001). Autor *J. Thoma* (1999, 468, obr. 2)



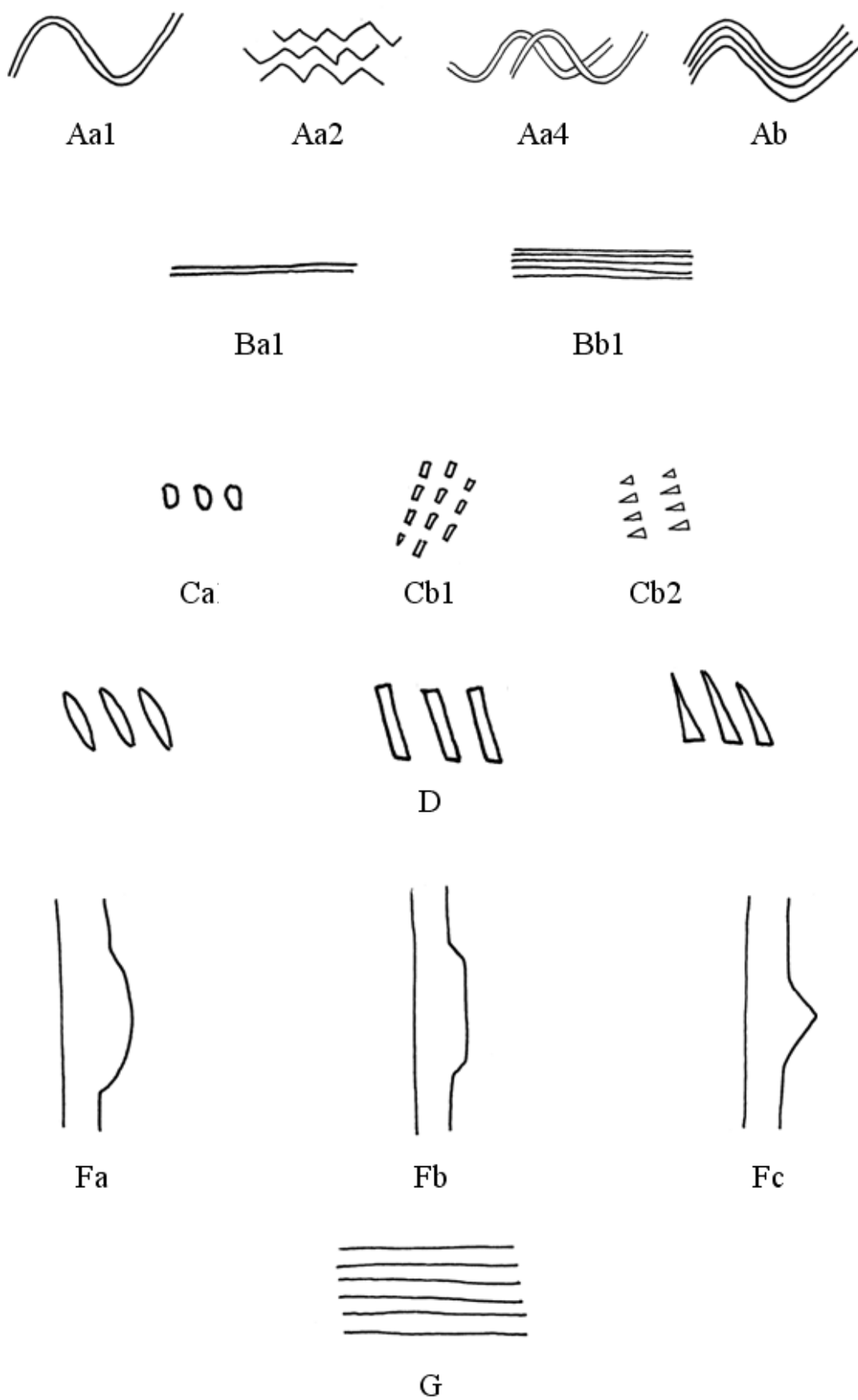
Obr. 11: Doudleby, kostel sv. Vincence. Půdorys s vyznačením sond z roku 1997. Převzato z *Thoma 1999, 468, obr. 1.*



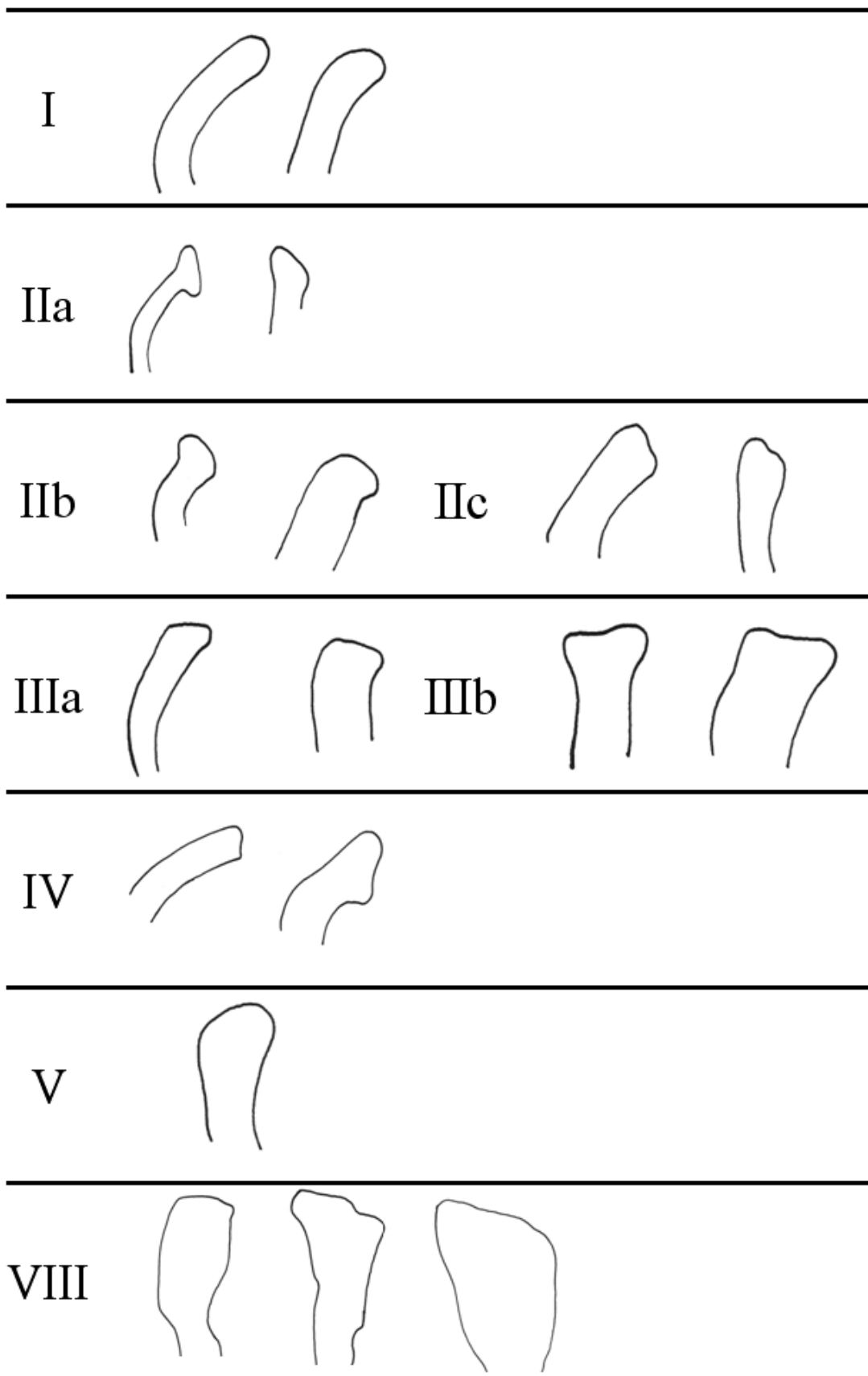
Obr. 12: Sondy 1/99. Autor. *P. Hrubý (1999b)*. Překresleno v Inkscape. Vrstva 1001 – hnědo-šedá, hlinitá (20% kaménky a písek), kompaktní, vodorovná, hranice ostrá, mocnost 30–40 cm, místy umělé sebraná, keramika vs. 1 (rs. 4?) a novověké + recentní nálezy; vrstva 1002 – světle šedo-hnědá, 60% jílopísek, 40% písek, vodorovná/svažitá, hranice ostrá, geologické podloží; vrstva 1003 – světle-šedá/žluto-šedá, 70% písek, 30% zvětralina, hranice vodorovná, geologické podloží.



Obr. 13: Archeologické nálezy sídlištního charakteru z okolí doudlebského a branišovického hradiště. Červenou barvou znázorněny nálezy z rs. 4 a rs. 4 – vs. 1. Modrou barvou znázorněny nálezy z rs. 3. Autor H. Mašková. Vytvořeno v ArcGIS 9.3. Data CENIA.



Obr. 14: Vybrané typy výzdob. Kresba H. Mašková.



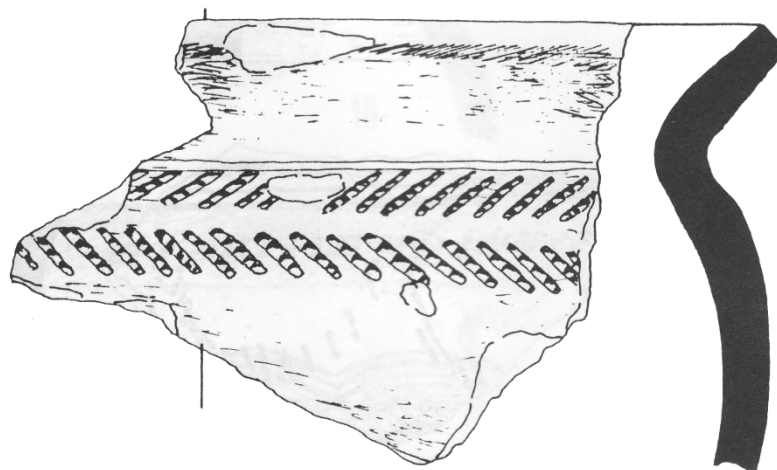
Obr. 15: Typy okrajů. Kresba H. Mašková.



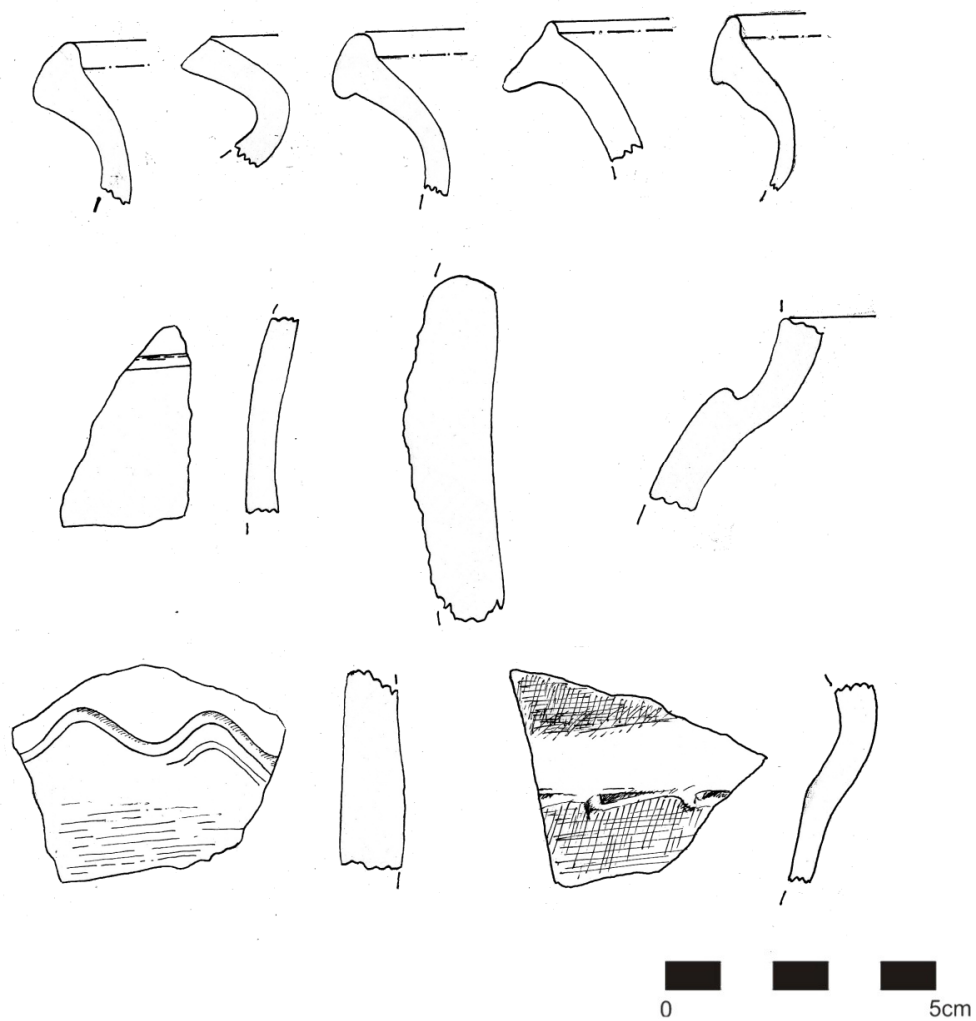
Obr. 16: Zlomek nádoby – inv. č. 82. Foto a kresba H. Mašková.



Obr. 17: Bronzová záušnice – inv. č. 54735. Autor *M. Lutovský* (1993, tab. XV:1).



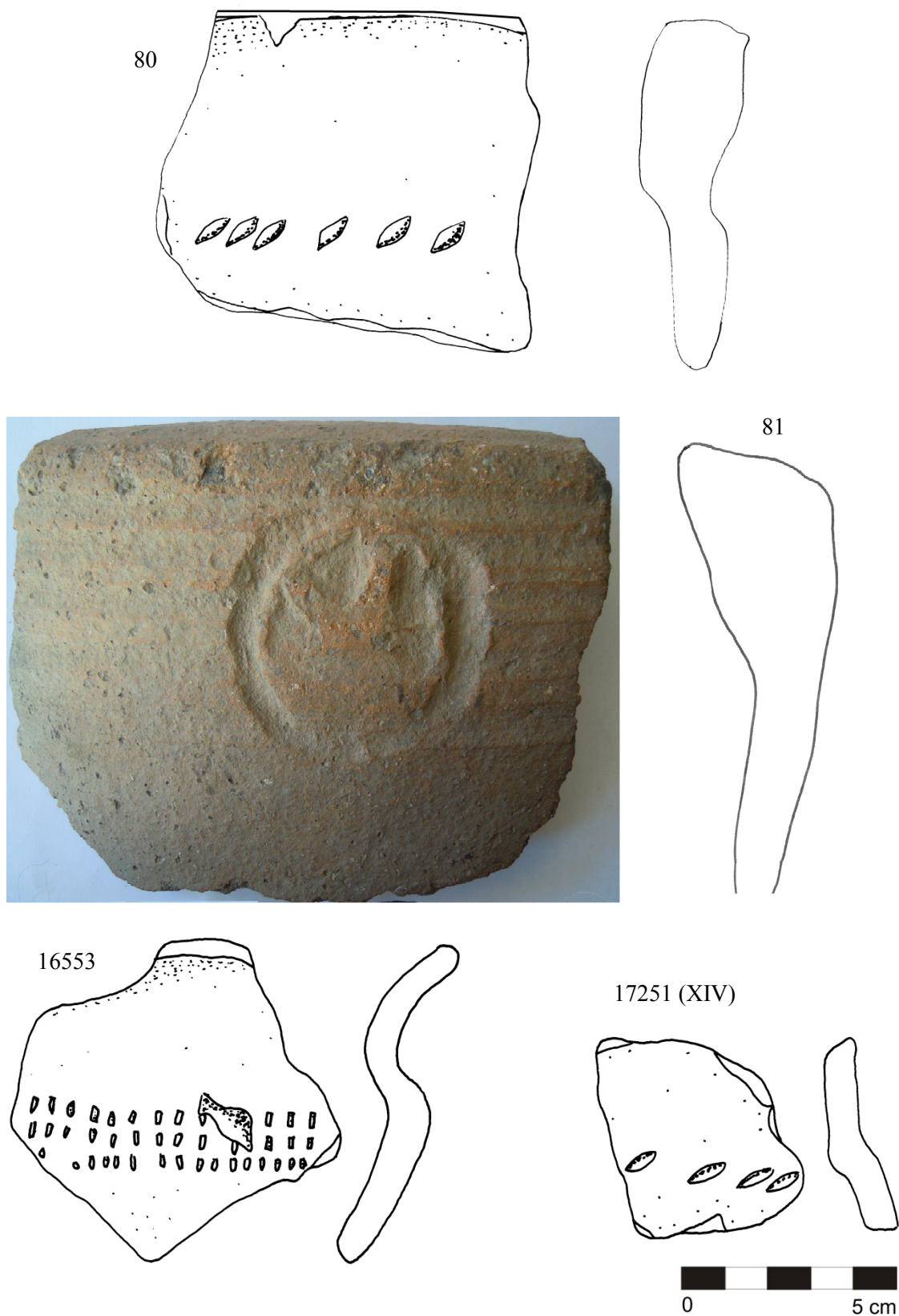
Obr. 18: Zlomek nádoby – příř. č. 30/1950. Dar školy v Doudlebech Národnímu muzeu 1950. Autor *M. Lutovský* (1993, tab. IV:9).



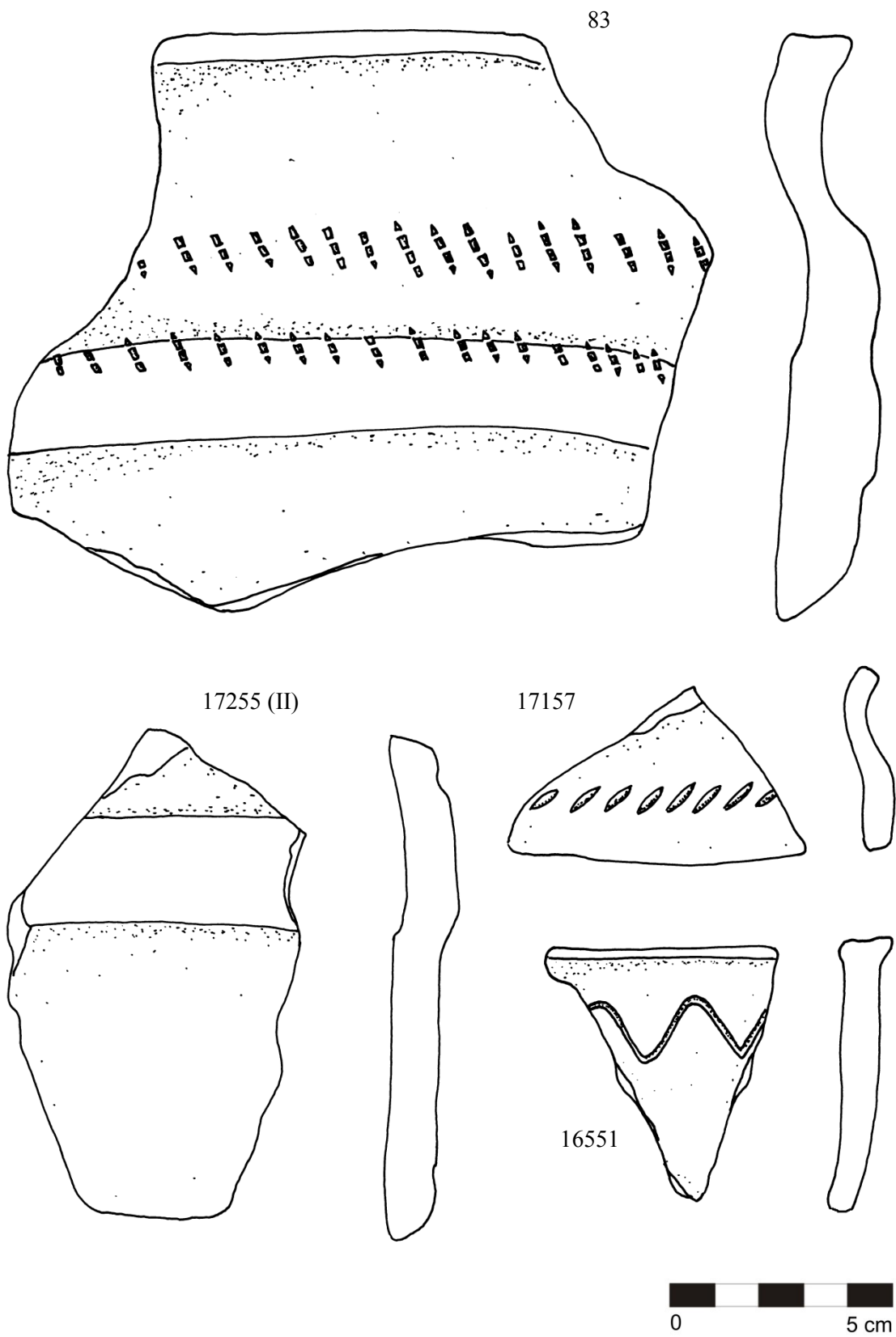
Obr. 19: Zlomky nádob – přír. č. P 6/67. Sběr A. Beneš 1967. Autor *J. Michálek* (1973).



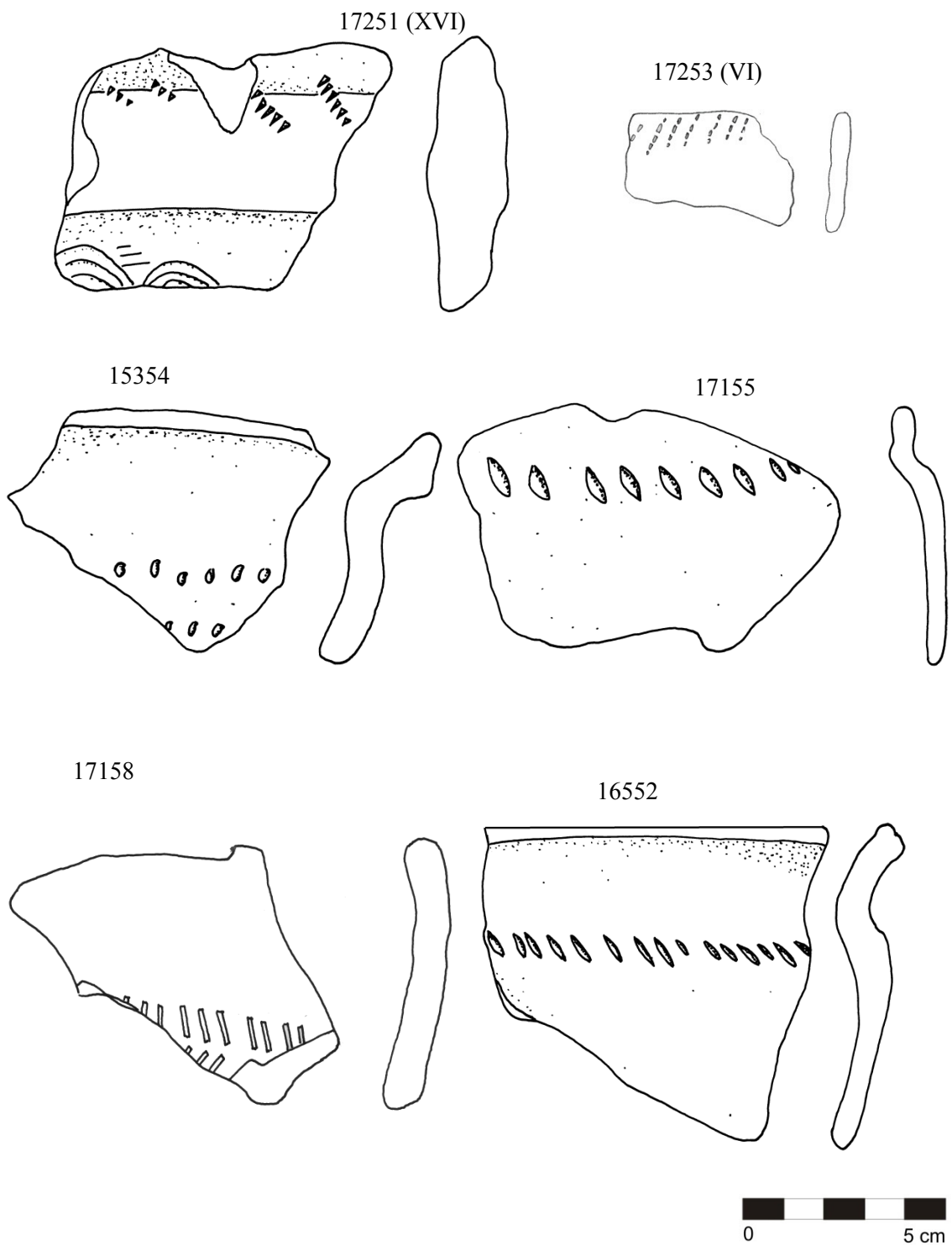
Obr. 20: Zlomek nádoby z farské zahrady. Sběr M. Pták 2006. Foto M. Pták.



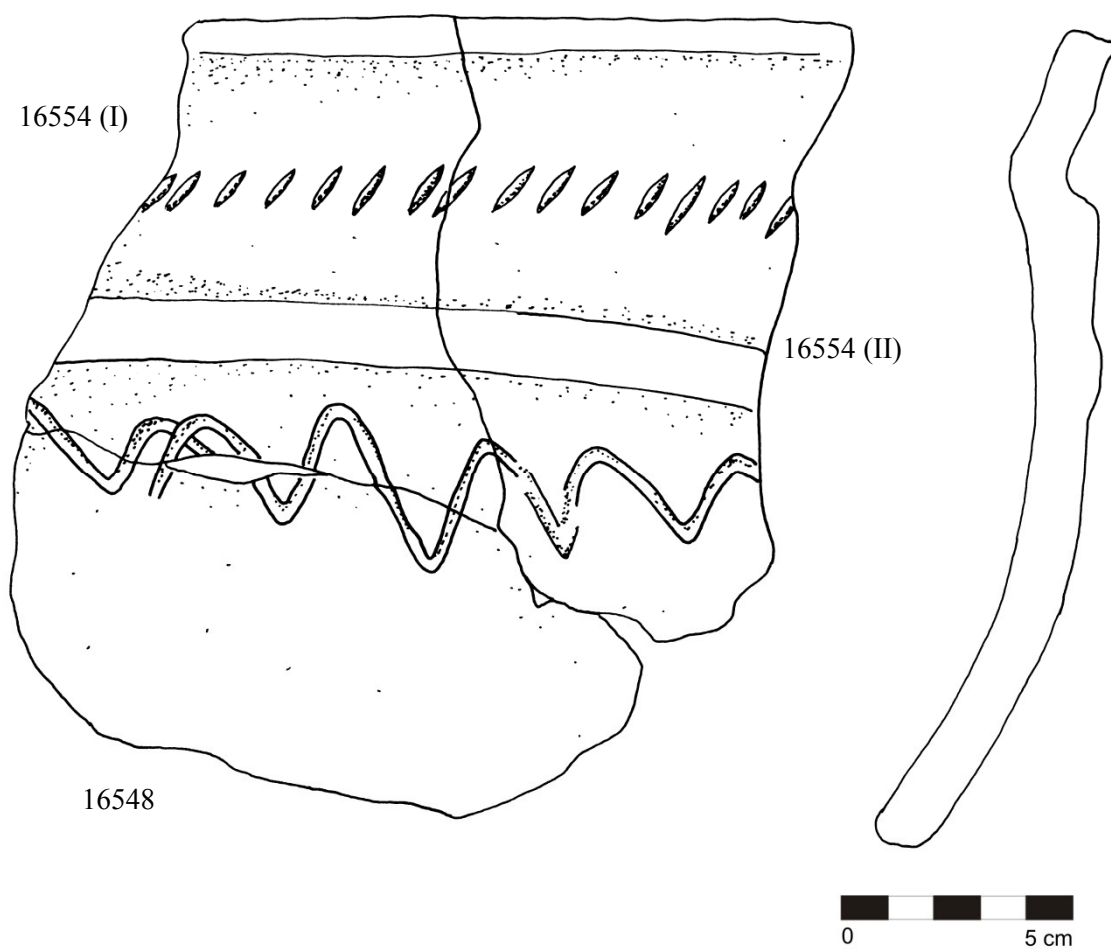
Obr. 21: Zlomky nádob – inv. č. 80, 81, 16553, 17251 (XIV). Foto a kresba H. Mašková.



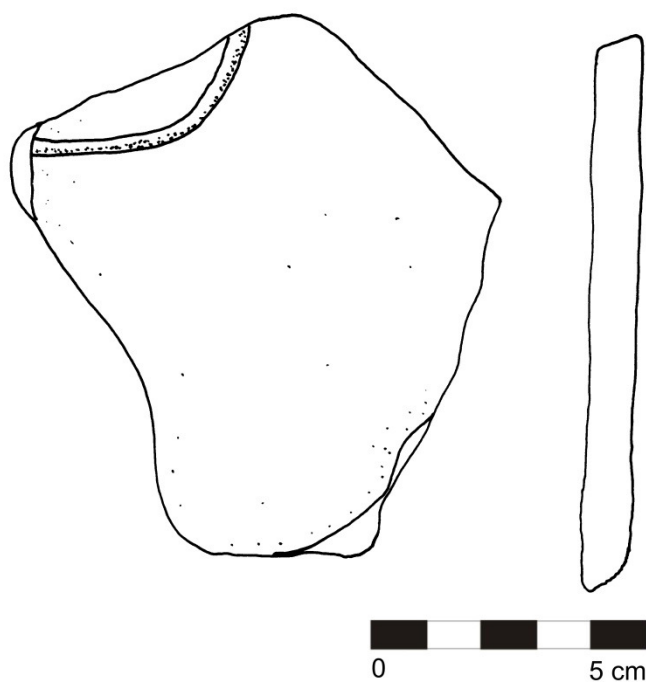
Obr. 22: Zlomky nádob – inv. č. 83, 16551, 17157, 17255 (II), Kresba H. Mašková.



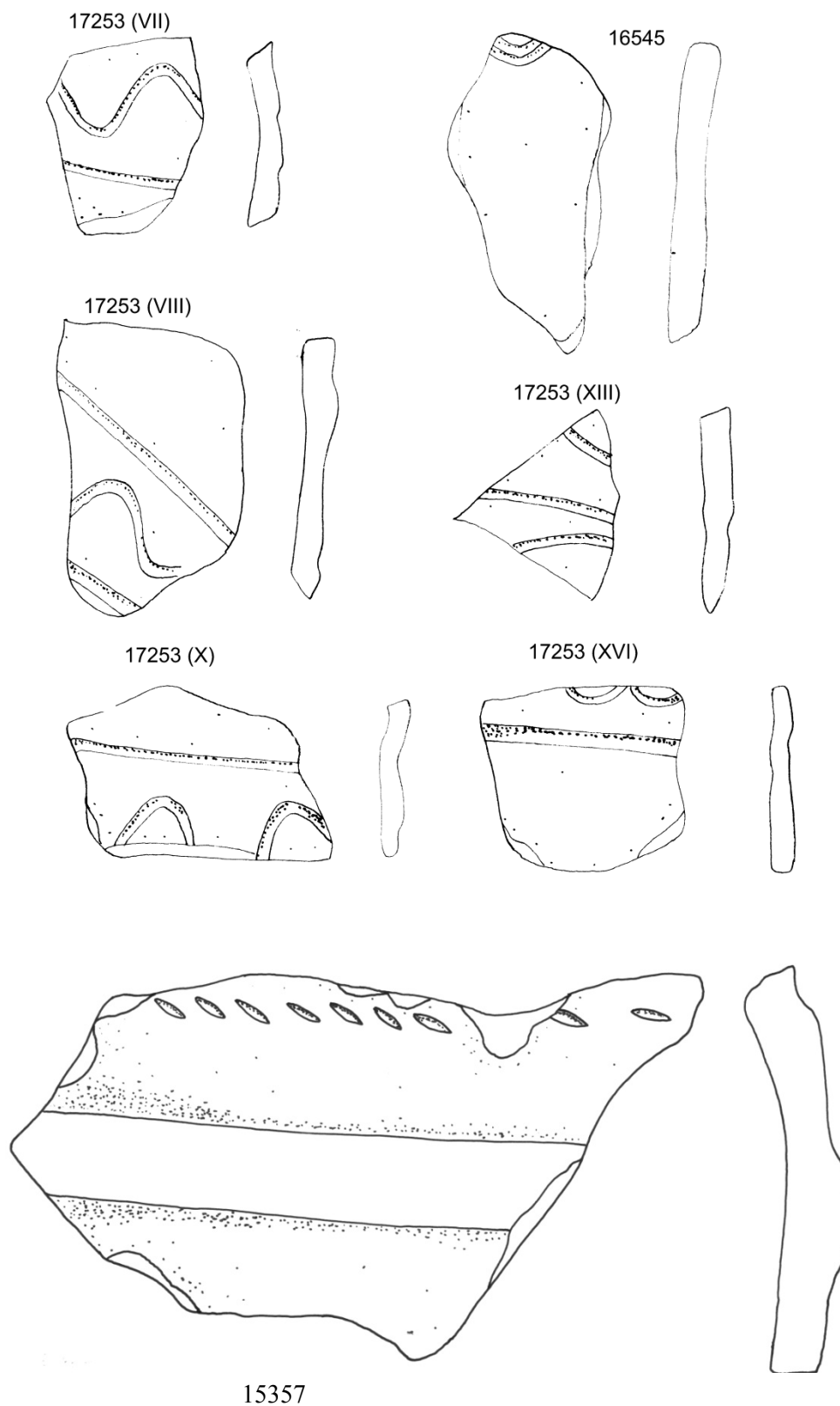
Obr. 23: Zlomky nádob – inv. č. 15354, 16552, 17155, 17158, 17251 (XVI), 17253 (VI). Kresba H. Mašková.



Obr. 24: Zlomky nádob – inv. č. 16548, 16554 (I, II). Kresba H. Mašková.



Obr. 25: Zlomek nádoby – inv. č. 17251 (XIII). Kresba H. Mašková



Obr. 26: Zlomky nádob – inv. č. 15357, 16545, 17253 (VII, VIII, X, XIII, XVI). Kresba H. Mašková.